

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Sesijinio skyriaus
V kurso komercinės teisės šakos studento
Balio Smyšliajevo

**MAGISTRINIS DARBAS
Sutarčių vykdymas pasikeitus aplinkybėms**

Darbo vadovas: lekt. dr. Stasys Drazdauskas
Darbo recenzentė: Doc. dr. Lina Mikaloniene

Vilnius, 2016

Turinys

Ivadas	2
1. Rebus sic stantibus ištakos, ryšys ir konkurencija su Pact sunt servanda bei Force Majeure	7
1.1 Rebus sic stantibus santykis su Pacta sunt servanda.....	7
1.2 Rebus sic Stantibus atskyrimas nuo force majeure.....	10
2. Iš esmės pasikeitusių aplinkybių analizė lyginamuoju aspektu	13
2.1 Pasikeitusių aplinkybių instituto Didžiojoje Britanijoje analizė.....	13
2.2 Pasikeitusių aplinkybių instituto Prancūzijoje analizė.....	19
2.3 Pasikeitusių aplinkybių instituto Vokietijoje analizė.....	21
3. Iš esmės pasikeitusių aplinkybių, pusiausvyros sąvokų analizė	25
3.1 Aplinkybės tampa šaliai žinomos po sutarties sudarymo	35
3.2 Gebėjimas numatyti neigiamus padarinius	37
3.3 Negalėjimas kontroliuoti aplinkybių	47
3.4 Rizikos neprisiėmimas	49
4. 6.204 straipsnio trečios dalies analizė. Procesiniai aspektai taikant pasikeitusių aplinkybių institutą	52
4.1 Teismo teisė <i>ex officio</i> taikyti 6.204 straipsnį.....	52
4.2 Derybų pareigos klausimas	54
4.3 Svarba pareikšti aplinkybes tuoj po jų atsiradimo	56
4.4 Teisės nebuvimas savaime sustabdyti sutarties vykdymo	58
4.5 Nutraukti ar pakeisti? Rebus sic stantibus santykis su Favor <i>contractus</i> principu.....	60
4.6 <i>Ultima Ratio</i> - Sutarties nutraukimas.....	64
Išvados	68
Literatūros sąrašas	71
Santrauka	75
Summary	76

Įvadas

Temos aktualumas. *Rebus sic stantibus* teisinis principas yra vienas iš seniausių sutarčių teisės principų pasaulyje. Pastebėtina, kad terminas *rebus sic stantibus* yra tik pilnos romėnų teisės maksimos dalis „*Contractus qui habent tractum succesivum et dependentiam de futurum, rebus sic stantibus intelligentur*“. Šią maksimą galima būtų išversti taip: „Sutartys, įpareigojančios atlikti veiksmus paeiliui ateityje, turi būti suprantamos kaip turinčios sąlygą, jog aplinkybės išliks tos pačios“¹. Lietuvoje šio principo atmaina Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnis yra nagrinėtas palyginus nedaug, nepaisant to, kad šis principas yra vienas iš pamatinių privatinės teisės principų. Nėra aiškus ir todėl reikalingas nagrinėti šio teisinio principo santykis su pagrindiniu privatinės teisės principu *Pacta sunt servanda*. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio taikymo sąlygos yra ne lengvos suprasti, tiek žemesnės instancijos teismams, tiek ypatingai privatiems subjektams. Teisinis principas *pacta sunt servanda* yra būtinas privačiame asmenų gyvenime, be paklusimo šiam principui iš esmės negalėtų egzistuoti jokie privatus civiliniai santykiai. Tačiau kiek absoliutus yra šis principas? Manoma, kad įvairios *rebus sic stantibus* principo atmainos jau buvo suprantamos netgi laikotarpyje prieš Kristų.² Suvokta, kad *pacta sunt servanda* principo absoliutinimas ne visada atneš teigiamiausią rezultatą tiek teisinio santykio šalims, tiek ekonomikai ar bendrai valstybės gerovei. Tapo akivaizdu, kad yra būtini sutarties keitimo instrumentai esant pasikeitusiems aplinkybėms: „Kita vertus, šios normos bus efektyviausios tik teismo tinkamai taikomos. Taikyti sutarties vykdymą reguliuojančias normas svarbu ir dėl kitų priežasčių. Dėl ekonominės ir finansinės suirutės, bankų krizės, nuolatinio įstatymo keitimo, infliacijos, kitų priežasčių, daugelio sutarčių vykdymas komplikuojasi arba tampa neįmanomas. Tikėtis, kad artimiausiu metu neįvykdytų sutarčių sumažės, būtų naivu.“³. Taigi tol kol neįvykdomų sutarčių skaičius nemažėja, o panašu, kad jis tik auga, tol ir bus aktualus pasikeitusių aplinkybių instituto taikymas.

Temos ištyrimo lygis ir naujumas. *Rebus sic stantibus* yra svarbus privatinės teisės principas. Šis teisės principas, bei įvairios jo atmainos giliau įleido šaknis į Europos teisę 19 a. pabaigoje ir 20a. pradžioje. Atitinkamai nuo tada prasidėjo šio principo

---

¹DRAZDAUSKAS S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008 m. P. 267.

²LITVINOFF S. *Force Majeure*, Failure of Cause and Théorie de L„Imprévision: Louisiana Law and Beyond. Louisiana Law Review. 1985-1986, vol. 46, p. 4.

³MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P. 465.

plėtojimas bei gilesnė analizė. Pirmieji atnaujinę užmiršto principo taikymą buvo Anglijos teismai, priėmę precedentą byloje *Taylor v. Coldwell*. Vokietijos teismai neužilgo po pirmojo pasaulinio karo 1922 metais adaptavo *rebus sic stantibus* principo atmainą - *Geschäftsgrundlage* teisinę doktriną, jos suformavimą pastūmėjo Vokietijos mokslininkas Paul Oertmann. Nuo minėtų datų atitinkamų valstybių mokslininkai pradėjo formuoti šiuolaikinę *rebus sic stantibus* doktriną, kuri atsispindi UNIDROIT ir kituose tarptautiniuose dokumentuose. Šiais laikais kalbant apie sutarčių teisę realiai yra nebeįmanoma kartu neanalizuoti pasikeitusių aplinkybių instituto. Ekonomika nėra statiška, ji yra greitai kintanti, dinamiška, tokie veiksniai, kaip ekonominės krizės, staigūs valiutų kainų kitimai, visiškai suparalyžiuotą ekonomiką nesant *rebus sic stantibus* principui.

Pastebėtina, kad tarptautiniu mastu nagrinėjamojoje darbo temoje yra ypač gausu teisinės doktrinos. Tai tikriausiai ir buvo vienas sunkiausių darbo iššūkių, tai yra atsirinkti tinkamą teisinę literatūrą. Būtų galima išskirti Šveicarijos profesoriaus Chritopher Brunner habilitacinį darbą – knygą, „*Force majeure and hardship under general contract principles. Exemption for non-performance in international arbitration*“, manytina, kad tai būtų pats plačiausias, daugiausiai šaltinių apimantis, daugiausia originalių idėjų pateikiantis darbas. Taip pat paminėtini Oxfordo profesoriaus, garsaus sutarčių teisės specialisto Ewan Gordon McKendrick įvairūs darbai analizuojant Anglijos teisės *rebus sic stantibus* atmainą - frustracijos institutą, tiek UNIDROIT principo analogiją *Hardship* teisinį institutą. Darbe analizuojamas teisinis principas iš esmės yra apžvelgtas, nagrinėtas daugumos valstybių mokslininkų, pvz: Dietrich Maskow- Vokietija, Joseph M. Perillo - Meksika, Fontaine N. – Prancūzija ir t.t.

Nepaisant ypatingai gausaus darbo nagrinėjimo užsienyje, Lietuvoje šia darbo tema yra mažas doktrinos pasirinkimas. Nagrinėjamas straipsnis yra trumpai apžvelgiamas civilinio kodekso komentare. Neabejotinai verta paminėti prof. habil. dr. Valentino Mikelėno lyginamąją studiją knygoje „Sutarčių teisė“. Stasys Drazdauskas savo daktaro disertacijoje 2008 metais taip pat paanalizavo sutarties vykdymą pasikeitus aplinkybėms.

2012 metais Paulius Zapolskis, Mykolo Riomerio Universitete, apsigynė daktaro disertaciją, darbo tema – Aplinkybių pasikeitimo įtaka sutarties vykdymui. Reiktų pastebėti, kad daktaro disertacijoje pagrindė koncentruotamasi į istorines *rebus sic stantibus* principo šaknis, santykį su *pacta sunt servanda* ir pan. Pagrindinis dėmesys darbe yra skiriamas tarptautinių dokumentų analizei 1969 metų iš Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės, BEP, ESTP, CISG, TRP arbitražo praktikai, UNIDROIT

principams, Tarptautinių prekybos rūmų parengta sutarties vykdymo suvaržymo išlygai, ESTT praktikai ir t.t. Analizuojant minėtus dokumentus ir tarptautinių teismų praktiką, daugiausiai yra remiamasi Chritopher Brunner habilitacine disertacija. Daug dėmesio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 204 straipsnio kriterijų analizei nėra skiriama. Pavyzdžiui 6.204 str. pirmai ir antrai dalims kartu sudėjus yra skirta vos 10 lapų (iš 200 lapų disertacijos). Skaitant minėtuosius dešimt lapų akivaizdu, kad ir toliau pagrinde yra apžvelgiama tarptautinių dokumentų doktrina, praktika. Minėtame darbe nėra pateikta daug originalių idėjų, bei minčių, pagrinde koncentruojamasi nagrinėjant tarptautinius dokumentus, darant jų lyginamąją studiją, kuri atitinkamai tuo požiūriu ir yra naudinga teisės mokslo prasme.

Savo darbe minėta disertacija remiuosi nedaug, nes manytina, kad tarptautinių dokumentų analizės anglų kalba tikrai netrūksta. Taipogi tarptautinius dokumentus išsamiai išanalizavus daktaro disertacijoje antrą kartą tą daryti būtų beprasmiška. Taigi minėta disertacija yra mažai aktuali siekiant įvykdyti išsikeltus tikslus darbe. Taip pat yra siekiama originalumo, kuris vargu ar galėtų būti pasiektas aklai remiantis daktaro disertacija.

Atkreiptinas dėmesys, kad šis magistro darbas yra parašytas daugiausiai remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, ją kompleksiskai analizuojant. Aiškinant teismo praktiką ir galimas sudėtingas situacijas remtasi teisės doktrina, tačiau stengtasi nesileisti į begalines doktrinos paieškas internete, nes manytina, kad dauguma pagrindinių pozicijų yra apžvelgta ir su panaudota teisės doktrina, o perteklinis doktrinos naudojimas neatneštų daug naudos.

Darbas nagrinėtas teleologiniu aspektu, yra analizuojama, kodėl viena ar kita straipsnio dalis yra reikalinga, užsienio autorių pagalba pildant spragas apie teisinio instituto dalis, kur nėra išsakytos nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonės.

Šis magistro darbas yra unikalus tuo, kad jis vykdo kompleksinę teismų praktikos analizę, nagrinėja kriterijus, aiškinasi jų prasmę ir paskirtį. Gilinasi į įvairias reikalingas sąlygas taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą, kas bent jau Lietuvos teisės doktrinoje ankščiau nebuvo daryta. Nagrinėjami trečios dalies kriterijai taip pat tokia apimtimi nebuvo ankščiau nagrinėti.

Tyrimo problematika. Sutarties keitimo pasikeitus aplinkybėms teisinis institutas yra probleminis teisinis klausimas daugybe aspektų. Pradedant akivaizdžiausiu - tai yra, kad šiuo klausimu yra mažai lietuviškos teisinės literatūros, o esanti yra išleista gana senokai, yra neišsami arba nagrinėjanti nevisiškai tą ką reikia. Teismai šimtais skaičiuoja bylas, kai ginčo šalys tiesiog prašo keisti sutartį pagal pasikeitusių aplinkybių institutą,

nesuvokdamos šio instituto pagrindinių taikymo sąlygų. Nėra aiškus nei pagrindinis kriterijus – iš esmės pasikeitusių aplinkybių sąvoka, nei protingo numatymo kriterijus nustatytas straipsnio antroje dalyje. Iš straipsnio konstrukcijos neįmanoma suprasti, kurie nagrinėjamo straipsnio trečios dalies punktai yra imperatyvinės sąlygos.

Darbo objektas ir tikslas. Darbo objektas yra romėniško teisės principo *Rebus sic stantibus* atmaina Lietuvoje - sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms teisinis institutas, jo kompleksinė analizė. Šio principo sulyginimas su gretimais ir besisiekiančiais teisiniais principais. Nagrinėjamo teisinio principo sulyginimas su užsienio valstybių analogiškais teisiniais institutais.

Įgyvendinti išsikeltus darbo tikslus. Šio darbo tikslas yra išnagrinėti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnį, ypatumus, sudėtį, probleminius aspektus, jo istorinius aspektus bei atlikti darbo analizę lyginamuoju aspektu.

Darbo uždaviniai.

1) Nustatyti nagrinėjimo teisinio principo *rebus sic stantibus* santykį su principu *pacta sunt servanda*, rasti šių principų šaknis.

2) Atskirti nagrinėjamą teisinį principą *rebus sic stantibus* nuo giminingo teisinio instituto force majeure.

3) Atskleisti giliausias teises šaknis turinčių valstybių: Didžioji Britanijos, Prancūzijos ir Vokietijos požiūrį į nagrinėjamą darbo temą.

4) Nagrinėti iš esmės pasikeitusių aplinkybių sąvokos prasmę, pabandyti ją apibūdinti tiksliau nei tai yra padaryta įstatyme, nustatyti procentinį iš esmės pasikeitusių aplinkybių kriterijų.

5) Nustatyti ar pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo sąlygos yra tapačios fiziniams ir juridiniams asmenims.

6) Analizuoti visas pasikeitusių aplinkybių instituto esmines sąlygas, nustatytas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 204 straipsnio antroje dalyje, rasti šių sąlygų ryšį;

7) Nustatyti, kurie iš Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio trečios dalies kriterijai yra imperatyvūs, o kurie atitinkamai dispozityvūs.

8) Atsakyti į klausimą ar teismas gali *ex officio* taikyti pasikeitusių aplinkybių teisinį institutą.

9) Nustatyti *rebus sic stantibus* principo santykį su *favor contractus* teisiniu principu bei šalies vienašale teise nutraukti sutartį.

10) Atskleisti derybų kriterijaus teisinę prasmę.

Darbo tyrimo metodai. Siekiant pasiekti darbo tikslus ir pilnai atskleisti nagrinėjamą temą bus naudojami įvairūs tyrimo metodai:

Istorinis. Bus apžvelgiama nagrinėjamo teisinio principo istorinės ištakos, neišvengiamai kylantis principo apibendrinimo ir santykio su pagrindiniu privatinės teisės principu *pacta sunt servanda* klausimas.

Lingvistinis. Metodas naudojamas analizuoti tiek pačios teisinės normas, kai kurias sudėtingesnes formuluotes, tiek analizuojant teismų praktikos valią,

Loginis ir analitinis. Analizuoti ir atrinkti daugybę skirtingų užsienio teisės mokslininkų darbų analizuoti Lietuvos teismų praktiką. Atskleisti ir susieti su darbo tema teisės doktrinoje nagrinėjamas temas.

Lyginamasis. Šis metodas yra ypatingai svarbus nagrinėjamame darbe, nes sutarties vykdymo esant pasikeitusioms aplinkybėms teisinį institutą įtvirtinantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnis yra UNIDROIT straipsnio 6.2.2 kopija, o rengiant tarptautinės teisės dokumentus būtent didžiausią įtaką ir turėjo giliausias teises tradicijas turinčios valstybės. Taigi lyginamasis metodas naudojamas nagrinėjant užsienio teisės šaltinius, apibendrinant, vertinant ir lyginant Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Vokietijos požiūrius į nagrinėjamą darbo temą. Ten kur atitinkamas aiškinimas yra ar turėtų būti analogiškas su mūsų pasikeitusių aplinkybių teisinio instituto taikymo aspektais, šis metodas naudojamas pasitelkiant darbe nagrinėjamų užsienio mokslininkų bei teisininkų darbus, teismų praktiką,

Teleologinis. Nagrinėjama tiek visas teisinis principas, tiek atskiros jo dalys, tam kad pilnai suprasti nagrinėjamo teisinio principo paskirtį, santykį su kitais teisiniais principais yra būtinas platesnis mąstymas. Reikia nagrinėti įstatymo leidėjo tikslus reglamentuojant tiek bendrai visą teisinį institutą, tiek atskirtus teisinėje normoje įtvirtintus reikalavimus, teismų poziciją juos interpretuojant.

1. Rebus sic stantibus ištakos, ryšys ir konkurencija su Pacta sunt servanda bei Force Majeure

Koks yra santykis tarp *rebus sic stantibus* principo bei *pacta sunt servanda* teisinių principų? Kokiu laikmečiu ir kodėl jie šie principai atsirado? Ar principai konkuruoja vienas su kitu ar papildo vienas kitą? Kiek absoliutus yra sutarčių privalomumo laikymosi principas? Atitinkamai kokios situacijai esant aplinkybės galėtų būti pripažįstamos, kaip iš esmės pasikeitusios ir galėtų būti keistinos remiantis *rebus sic stantibus* principu. Kodėl ir kaip vieno ar kito principo laikymasis padeda valstybės gerovei. Skyriuje taip pat analizuojama, bei bandoma atskirti *rebus sic stantibus* nuo *force majeure* teisinio instituto. Pažymimi jų panašumai. Koks esminis kriterijus atskiria minėtuosius teisės institutus. Ar šių principų atskyrimas yra tikrai toks aiškus kaip būtų galima pagalvoti iš pirmo žvilgsnio? Nors ir ilgą laiką buvęs aiškus ir nekecionuojamas atskyrimo kriterijus šiais technologijų laikais galimai keičiasi dėl to yra būtina apžvelgti.

1.1 Rebus sic stantibus santykis su Pacta sunt servanda

Vienas seniausių privatinės teisės principų „*Pacta Sunt servanda*“. Kuris, kaip žinoma, pirmą kartą paminėtas buvo 1234 metais popiežiaus Grigorijaus IV dekretu „Liber Extra“.⁴ Nors ir tokia formuluoatė pirmą kartą paminėta 1234 metais, tačiau Romėnų teisėje sutarčių privalomumo laikymosi principas jau buvo suprantamas ankščiau. Senovės Egipto, Kinų, Chaldėjų (I tūkstantmečio pr. m. e. I pusėje gyvenusi tauta Persijos įlankoje) jau buvo suprantamas sutarčių privalomumo principas. Nors jis buvo siejamas su dievų bausme, kurie buvo tokių sutarčių stebėtojai, ir vienai šaliai pažeidus sutartį jai „grėsdavo“ dievų bausmė.⁵ Visgi nors rezultatas ir būdavo panašus, tačiau pažadų, sutarčių buvo laikomasi dėl baimės prasikalsti dievams, o ne dėl to, kad tai yra draudžiama pagal teisę.

Sutarčių šventumo principas yra būtina gyvenimo sąlyga bet kokios socialinei bendruomenei. Tarptautinės bendruomenės gyvenimas yra pagrįstas ne tik santykiais tarp valstybių, bet ir nuolatos didėjančiu santykių laipsniu tarp valstybių ir užsienio kompanijų

---

⁴ DÖRR O. Schmalenbach, K. Vienna Convention on the Law of Treaties – A commentary. Berlin: Springer. 2012 m. P.428

⁵ WEHBERG H. Pacta Sunt Servanda. American Journal of International Law. 1959 m. 53(4) P.775

ar užsienio piliečių. Joki ekonominiai santykiai tarp valstybių ir užsienio kompanijų negali egzistuoti, be principo „*Pacta sunt servanda*“. Dėl to niekada praktikoje nebuvo ginčijamasi. Geriausias šio principo įrodymas, kuris tinka šioje situacijoje yra šis faktas: Jau ilgą laiką yra iškelta teorija, kad ginčai tarp valstybių užsienio kompanijų (ar užsienio piliečių) turėtų būti sprendžiami pagal tarptautinę jurisdikciją. Toki veiksmai būtų beprasmingi, jeigu principas *Pacta sunt servanda* būtų netaikomas tokiose situacijoje. Kaip būtų įmanoma siūlyti kurti tarptautinį teisingumo teisumą, jeigu kontraktai tarp valstybės ir užsienio kompanijų nebūtų įpareigojantys? Išvada yra neišvengiama, kad kiekvienu atveju, kaip Verdross yra ir įrodęs, kad sutartys yra neatsiejamos nuo teisės principo „*Pacta sunt servanda*.“⁶. Nors ir visos valstybės pripažįsta teisės principą „*Pacta Sunt Servanda*“ tačiau, kaip aiškiai matosi iš Jungtinių tautų konferencijos dėl sutarčių teisės, tai, kad skirtingos valstybės turi skirtingą šio principo supratimą. Vieni jį nori taikyti griežčiau, kitos lanksčiau. Nesutariama dėl atvejų, kad sutartis turėtų būti vykdoma, kad ne, ar išimties apskirtai turi egzistuoti, dėl to ką reiškia galiojantis kontraktas ir t.t..⁷

Visgi bėgant laikui žmonės suprato, kad besąlygiškas sutarties laikymasis ne visada atneš geriausią rezultatą, leis įgyvendinti teisingumą, atspindėti tikrąją šalių valią. Taigi po mažu pradėjo formuotis *pacta sunt servanda* principas. Nors ir aiškiai matant tokio principo naudą, tačiau jo pavojus ir žalą atsirandančią iš per daug plačios principo interpretacijos irgi nėra sunku įžvelgti. Tėsininkų bendruomenė ir įstatymo leidėjų labiau įtakojant nerimui, kad šis principas bus per daug plačiai interpretuojamas ir taip bus pažeistas ir paneigtas pagrindinis sutarčių teisės principas *pacta sunt servanda*. 18-19 amžiuje šio principo taikymas ir praktika užsimiršo ir dingo iš Europos teisės mokyklų.⁸

Originali ir ilgą laiką dominavusi teisės pozicija yra visiško *pacta sunt servanda* principo dominavimas. Teisės mokyklos nepripažino *rebus sic stantibus* principo ir laikėsi pozicijos, kad laisva valią, sąžiningai pasirašytų sutarčių privalo laikytis. Prieš pasirašant sutartį šalis turėjo pagalvoti, apsvarstyti galimai pasikeitusias aplinkybes, o to nepadariusi ji prisiima pasikeitusių aplinkybių riziką.

Niekas kitas taip, kaip sudėtingi laikai neišryškina teisės trukumų ir nepriverčia jos taip greitai tobulėti. Atitinkamai daugėjant laisvų, priklausomų žmonių kiekiui ir iš to atitinkamai didėjant pasirašomų sutarčių skaičiui – tuo pačiu ir įvairių nenumatytų atvejų

---

⁶ Cases, Materials and Text on Contract Law. BEALE, H., ir kt. Oxford: Hart Publishing, 2010 m. P. 1138

⁷ United Nations Conference on the Law of Treaties. [interaktyvus] 1968, 03.26-05.24, Viena. Austrija. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/english/1stsess/a_conf_39_c1_sr29.pdf> [žiūrėta 2016-04-27].

⁸ ZIMMERMANN, Reinhard, The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition, Munich Cape Town 1990 m.

atsitikimo tikybė pasidarė didesnė. Po pirmo pasaulinio karo Vokietiją užklupo milžiniška infliacija. Ši infliacija privertė Vokietijos teismui adaptuotis prie situacijos. Buvo nesunku suvokti, kad pažodinis sutarčių taikymas tik dar labiau apsunkintų ir taip šlubuojančią ekonomiką, ne atitiktų teisingumo principų bet ir neatspindėtų tikrosios šalių valios pasirašant sutartį. Taigi Vokietijoje po pirmos pasaulinio karo kilusios infliacijos 1920 metais pradėjo formuotis Vokietijos teisės *rebus sic stantibus* principo atmaina, pagal šią doktriną sutartį buvo galima ir keisti.⁹

Tuo ji skyrėsi nuo Didžiosios Britanijos, kurioje *rebus sic stantibus* doktrinos atmaina frustracijos institutas nors ir pradėjo formuotis šiek tiek ankščiau tai yra 1863 metų byla *Taylor v. Caldwell*, kuri paklojo kelią doktrinos formavimui. Tačiau Didžiosios Britanijos teisė nepripažino ir neprižįsta, kad teismas turi teisę kištis į šalių laisva valia, sąžiningai sudarytus teisinius santykius ir juos modifikuoti, tačiau nustačius iš esmės pasikeitusias aplinkybes frustracijos teisinis institutas leidžia bent sutartį nutraukti. Atitinkamai Prancūzijoje iš viso vyrauja atmetimo pozicija ir toliau laikomasi visiško *pacta sunt servanda* principo dominavimo.¹⁰

Reikia pastebėti, kad nors ir ne tik, kad įvairios *rebus sic stantibus* principo atmainos rado kelią atgal į daugumos Europos ir pasaulio valstybių teisę, tačiau vienokia ar kitokia principo atmaina buvo įtraukta bene į visus tarptautinius bendrus teisės dokumentus. Visgi reiktų pastebėti, kad *pacta sunt servanda* teisinis principas yra dominuojantis teisinis principas ir *rebus sic stantibus* yra išvestinis pirmojo principas, nes jei nebūtų privalomo sutarčių laikymosi principo tai nebūtų ir aktualus sutarčių modifikavimo iš esmės pasikeitus aplinkybėms principas. Taigi taikant ir analizuojant pasikeitusių aplinkybių teisinio instituto straipsnį reikia prisiminti, kad šis principas tik papildo pagrindinį sutarčių teisės principą *pacta sunt servanda*. Neveltui jau Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio pirmoje dalyje, kuri atitinkamai įkūnija *rebus sic stantibus* principą Lietuvoje, yra paminimas, pakartojamas *pacta sunt servanda* principas.¹¹ Taigi šie principai nekonkuruoja, o papildo vienas kitą. *Rebus sic stantibus* principas nėra ir neturėtų būti taikomas, kad atleisti šalis nuo blogų derybos pasekmių, kad užtikrinti jei pelningesnę sutartį, kad modifikuoti sutartį tam, kad ji atitiktų turėtus įsivaizduojamus šalies lūkesčius, tam kad pašalinti neprotingai

⁹ ZWEIGERT K., KÖTZ H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 442-443.

¹⁰ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P. 442

¹¹ MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia, 2003. Vilnius: Justitia, 2003. P.271

prisiimtos rizikos padarius. Rebus sic stantibus principas yra visų pirma skirtas tam, kad būtų galima išsaugoti sutartį, kad būtų galima atkurti teisingumą ir pusiausvyrą sutartiniuose santykiuose, kad būtų galima įgyvendinti, atstatyti tikruosius šalių ketinimus atspindėjusias sutarties sąlygas.

1.2 Rebus sic Stantibus atskyrimas nuo force majeure

Iš pirmo žvilgsnio šie teisiniai institutai yra gana panašūs ir ne taip lengvai atskiriami. Iš prigimties šie teisiniai institutai yra panašūs, nes tiek vienas tiek kitas yra taikomi, kai sutarties šalis negali įvykdyti savo sutartinių įsipareigojimų.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 212 straipsnį aiškinantį nenugalimos jėgos (force majeure) įtaką prievolių nevykdymui, 6.212 straipsnio pirma dalis skelbia: „Šalis atleidžiama nuo atsakomybės sutarties neįvykdymą, jeigu ji įrodo, kad sutartis neįvykdyta dėl aplinkybių, kurių ji negalėjo kontroliuoti, bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu, ir negalėjo užkirsti kelio šių aplinkybių ar jų pasekmių atsiradimui. Nenugalima jėga (force majeure) nelaikoma tai, kad rinkoje nėra reikalingų prievolei vykdyti prekių, sutarties šalis neturi reikiamų finansinių išteklių arba skolininko kontrahentai pažeidžia savo prievoles“.

Taigi šeštos knygos 212 straipsnyje reglamentuojančiame *force majeure* teisinį institutą yra vadinami panašūs kriterijai, kaip ir taikant pasikeitusių aplinkybių institutą „kurių ji negalėjo kontroliuoti, bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu,“. Atitinkamai tai atitinka pasikeitusių aplinkybių institutą reglamentuojančio šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies antras ir trečias punktai. „Jei sudarius sutartį atsirado aplinkybės, laikytinos *force majeure*, suinteresuota šalis gali reikalauti taikyti ne komentuojamą, o CK 6.212 straipsnį“¹².

„Antra, dėl sudarius sutartį atsiradusių aplinkybių sutarties objektyviai nebegalima įvykdyti. Jeigu dėl tų aplinkybių tik sunkiau įvykdyti sutartį, bet objektyviai šitai galima padaryti, šalis gali remtis CK 6.204 straipsniu, bet ne komentuojamu straipsniu. Pavyzdžiui, jeigu dėl kilusio karinio konflikto nutraukta laivyba kanalu ar sąsiauriu, kuriuo turėjo plaukti laivas su siunčiamomis prekėmis, objektyviai sutartį galima įvykdyti laivui plaukiant kitu maršrutu arba naudojant kitos rūšies (oro, geležinkelio, kelių)

---

¹²MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia. 2003 m. Vilnius: Justitia, 2003. P.271.

transportą.¹³ Taigi nors ir taikymo sąlygos, atvejai kada bus galima taikyti šiuos teisinius institutus yra labai panašūs, tačiau išskiriamas pagrindinis skirtumas tai yra *force majeure* teisinis institutas turėtų būti taikomas, kai sutarties nebeįmanoma įvykdyti. Atitinkamai, kai sutartį vis dar yra įmanoma įvykdyti, bet jos vykdymas yra tik apsunkintas yra taikomas pasikeitusių aplinkybių institutas – šeštos knygos 204 straipsnis. Tačiau galima kelti klausimą ar riba tarp faktinio neįmanomumo ir ekonominio neįmanomumo yra visiškai aiški? Pavyzdžiui situacijoje, kur buvo įsipareigota pristatyti vienetinį objektą, paveiklo originalą ar pan., šiam objektui žuvus dėl neįprastai didelės audros, kokio nenumatyto žemės drebėjimo ar panašių aplinkybių, kurios galėtų būti pripažįstamos *force majeure* aplinkybėmis. Būtų akivaizdu, kad tokioje situacijoje atsirastų fizinis neįmanomumas ir tokios sutarties įvykdyti nebebūtų įmanoma. Tačiau, teisės mokslininkai pastebi, kad riba tarp fizinio ir ekonominio neįmanomumo šiais technologijų laikais riba nėra didelė ir ji vis mažėja. „Dėl nuolatos bevykstančios technologinės pažangos ir besiplečiančių pasaulinių ekonominių santykiu, neįveikiamos faktinės kliūtys, kurios lemia objektyvų neįmanomą tampa vis retesnės.“¹⁴ Ten pat pateikiamas pavyzdys, kad yra sudaroma sutartis pristatyti tam tikras prekes. Tačiau nuskęsta laivas ir prekės atsiduria vandenyno dugne. Iš pažiūros būtų galima kalbėti apie viena iš tradicinių atvejų pritaikyti *force majeure* teisinį institutą, tačiau realiai šiais laikais su visa technologine pažanga tas prekes yra įmanoma ištraukti į paviršių tik tai kainuotų papildomus pinigus. Arba prekių išvežimas iš regiono, kuriame prasidėjo didžiulis nenumatytas karas. Taip pat teoriškai būtų įmanomas, tačiau tai kainuotų papildomus pinigus.

Atkreiptinas dėmesys, kad UNITROID rengėjai numatė, kad gali iškilti problemų atribojant šias sąvokas dėl to atitinkamai buvo pasisakyta. Autorių nuomone gali egzistuoti situacijos, kai vienu metu būtų galima taikyti tiek pasikeitusių aplinkybių institutą (UNITROID vadinamas *Hardship*), tiek *force majeure*. Tokiu atveju šalis, kurios situacija yra paveikta iš esmės pasikeitusių aplinkybių gali nuspręsti, kurį iš šių teisinių institutų ji norėtų taikyti. Jeigu yra pasirenkamas *force majeure* institutas tai šalis gali būti atleidžiama nuo teisinių pasekmių, padarytos žalos. Tačiau pasirenkant pasikeitusių aplinkybių institutą šalis turi galimybę išsaugoti sutartį, persiderėti dėl naujų sąlygų.¹⁵

---

¹³Ten pat. 284

¹⁴BRUNNER C. *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles. Exemption for Non-Performance in International Arbitration.* Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009 m. P.215.

¹⁵ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>> [žiūrėta 2016-04-25]; P.217.

2. Iš esmės pasikeitusių aplinkybių analizė lyginamuoju aspektu

Šioje darbo dalyje yra pasirinkta nagrinėti Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Vokietijos teisinių mokyklų požiūrius į pasikeitusių aplinkybių institutą. Būtent šių valstybių teisę yra aktualu nagrinėti, nes šių valstybių teisininkai yra labiausiai paveikę tiek daugumos tarptautinių dokumentų suformavimą, tiek patį iš esmės pasikeitusių aplinkybių atspindintį teisinį principą *rebus sic stantibus*. Atitinkamai darbe analizuojamų UNIDROIT principų sudarymą smarkiai įtakojo šių senųjų Europos valstybių teisininkai, o UNIDROIT principai buvo perkelti į Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą. Žinoma svarbu ne tik, pats normos tekstas, bet ir jos aiškinimas. Taigi nei UNIDROIT, nei nagrinėjamų valstybių, labiausiai įtakojusių tiek darbe nagrinėjamų principų formavimąsi, tiek bendrai visos pasaulio teisinės sistemos, kaip ją suprantame dabar, kompleksinė analizė, neduos aiškių atsakymų į galimai Lietuvos teismuose iškilsiančius sudėtingas dilemas. Tačiau lengva ranka numoti į labai panašių teisinių institutų aiškinimą šiose valstybėse nebūtų nei tikslinga, nei sąžininga. 150 metų senumo cituojami teismo precedentai, neša tam tikrą svorį ne tik tų valstybių teisėje, kuri yra nagrinėjama, bet ir tarptautiniu mastu. Tiek laiko išsilaikiusios teisėjų nuomonės, citatos neabejotinai turi kažką tokio, kas jas apsaugojo nuo laiko. Doktrinos formavimo prasme tai buvo ir yra labai aktualios bylos, teisėjų nuomonės. Trys didžiosios Europos valstybės pasirinktos, ne tik dėl savo įtakos tarptautinės teisės formavimuisi, bet ir dėl įdomių bei unikalių požiūrių į *pacta sunt servanda* bei *rebus sic stantibus* principus, jų santykį. Taigi norint pilnai atskleisti darbo temą yra būtinas šių valstybių požiūrių lyginamoji analizė.

2.1 Pasikeitusių aplinkybių instituto Didžiojoje Britanijoje analizė

Anglo-saksų teisės mokykla yra įdomi ir svarbi nagrinėti, nes ji pagal požiūrį į nagrinėjamą doktrina prasme yra per vidurį tarp Prancūzijos ir Vokietijos teisės mokyklų. Taip pat ne tik dėl savo unikalių šimtus metų galiojančių precedentų, bet ir dėl požiūrio į šios doktrinos klausimus, kurie yra unikalūs ir būdingi būtent tik šiai teisės mokyklai. Atitinkamai dauguma doktrinos taikymo bruožų yra gana panašūs tik jų taikymo griežtumas skiriasi. Klasikinė Anglosaksų teisės mokykla laikėsi labai panašaus požiūrio, kaip ir dabartinė Prancūzijos teisės mokykla. Tai yra bene absoliutaus *pacta sunt servanda* principo laikymosi. Principas *rebus sic stantibus* iš esmės išviso nebuvo pripažįstamas. Klasikinis sutarties absoliutaus laikymosi principo precedentas cituojamas

daugybėje anglo saksų teisės knygos. Būtų byla dėl nuomos teisinių santykių nutraukimo *Paradine v. Jane*. Šioje byloje nuomininkas buvo paduotas į teismą už dviejų metų nuomos mokesčio nemokėjimą. Nuomininkas Jane teigė, kad negalėjo mokėti nuomos mokesčio, nes dėl vykusio karo negalėjo gyventi nuomojamuose patalpose. Teismas nuomos mokesčių priteisė ir teigė, kad šalis prisiimtus įsipareigojimus privalo vykdyti, nepaisant pasikeitusių aplinkybių. „Kai šalis pati pasirašiusi sutartį sukuria įsipareigojimą arba rinkliavą pati sau, ji privalo sutartį tinkamai įvykdyti, nepaisant jokių neišvengiamų nelaimių, nes šalis galėjo apsaugoti nuo neigiamų pasekmių įtraukiant į sutartį, jei reikalingas nuostatas, išimtis.“¹⁶

Pažymėtina, kad iš esmės šalis galėdavo būti atleista nuo sutartinių įsipareigojimų tik išimtiniais atvejais. interaktyvus

„Jeigu jos vykdymas prieštarautų teisei, pavyzdžiui, per karą uždraudus prekybą su priešiška valstybe ar apribojus tam tikrų prekių apyvartą arba prekes apskritai išėmus iš civilinės apyvartos;

– Pačioje sutartyje numatytais atvejais;

– Šaliai sunkiai susižalojus ar mirus.“¹⁷

Tokia griežta Anglijos teismų pozicija pradėjo su laiku keistis. Tikriausiai esminis precedentas, pastūmėjęs frustracijos doktrinos formavimąsi (angliškai – *frustration*) sukūrimą buvo 1863 metų byla *Taylor v. Coldwell*. Šioje byloje ieškovas Taylor sudarė patalpų nuomos sutartį su atsakovu Coldwell. Taylor patalpos buvo reikalingos rengti koncertams. Sutartas nuomos mokeskis buvo po 100 svarų sterlingų už kiekvieną nuomos dieną. Tačiau iki pirmo koncerto dienos likus vos septynioms dienoms sudegė nuomojamas pastatas, kuriame buvo koncertų salė. Koncerto organizatorius Taylor, kuris patyrė nuostolių dėl neįvykusio koncerto kreipėsi į teismą, kad iš nuomojamo pastato savininko Taylor būtų išreikalauta žala, kurią jis patyrė reklamuodamas, besiruošdamas koncertui. Atitinkamai Coldwell teigė, kad jis patyrė žalą dėl Taylor negalėjimo įvykdyti savo sutartinės prievolės, nesuteikto pastato rengti koncertui, kurį atsakovas buvo įsipareigojęs suteikti.

„Šalis turėtų būti atleista nuo atsakomybės, jeigu prieš sutarties pažeidimą įvykdymas tampa nebeįmanomas dėl sutarties objektu esančio objekto dingimo ir jeigu nėra to objekto savininko kaltės.“ Mums šis principas reiškia, kad sutartyse, kur jų įvykdymas priklauso nuo tolesnio daikto ar asmens egzistavimo tai atitinkamai atsiranda

---

¹⁶*Paradine v. Jane*. 1643 metai kovo 26 diena. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://en.wikipedia.org/wiki/Paradine_v_Jane> [žiūrėta 2016-04-26].

¹⁷MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P. 424-425

sąlyga, kad įvykdymo neįmanomas kyla iš daikto pražuvimo, tokiu atveju šalis turėtų būti atleista nuo tolesnio sutarties vykdymo. Nei vienoje iš šių bylų įsipareigojimas nėra kitoks negu aiškus, taip pat nei vienoje iš šių bylų nėra jokių specialių išlygų sutartyje, tačiau atleidimas nuo atsakomybės atsiranda iš teisės, nes pagal sutarties esmę yra akivaizdu, kad šalys sudarė sutartį remiantis tuo, kad ir toliau egzistuos tam tiktas asmuo ar daiktas¹⁸. Šis precedentas ne užilgo buvo pradėtas taikyti ir plėtojamas kitose bylose, „paklojo“ kelių frustracijos doktrinos atsiradimui. „British Movie tone News Ltd v London and District Cinemas Ltd“ precedentas yra įdomus tuo, kad jis apribojo besiformuojančią frustracijos doktriną.

„Jei pažvelgus iš kitos pusės sutarties sąlygų svarstymas žinant aplinkybes, kurios egzistavo, priimant sutarantį, atitinkamai rodo, kad šalys niekada nebūtų sutikusios pasirašyti sutarties esant esminiai skirtingai situacijai, kuri dabar netikėtai atsirado atitinkamai tada sutartis baigia šalis įpareigoti, ne dėl to, kad teismas savo nuožiūra mano, kad būtų teisinga ir protinga pataisyti sutarties sąlygas, bet dėl to, kad originali sutarties konstrukcija, jau neveikia pasikeitusioje situacijoje.“

Tai iš esmės šioje byloje yra kalbama apie keletą teisinių taisyklių, apribojimų susijusių su frustracijos doktrinos taikymu:

Aplinkybės įtakojusios doktrinos taikymą yra tokios svarios, kad jas žinojusi šalys sutarties nebūtų pasirašiusios;

Sutartis yra nutraukiama ne dėl to, kad teismas mano ją esant neteisingai ar nelygiai, bet dėl to, kad esant tokiom pasikeitusiom aplinkybėms sutartis iš viso nebūtų buvus sudaryta.

Taigi buvo pasakyta, kad teismas pats negali taikyti frustracijos doktrinos manant, kad taip yra teisinga nagrinėjamu atveju.

Esminiai frustracijos požymiai yra tam tikros aplinkybės.

„Pirma, sudarius sutartį įvyko tam tikri įvykiai ar buvo padaryti veiksmai, kurių, sudarant sutartį nebuvo galima numatyti.

Antra, dėl įvykių ar veiksmų, kurių nebuvo galima numatyti sudarant sutartį, atsiradimo nėra sutarties šalies, privalančios įvykdyti sutartį, kaltės.

Trečia, dėl įvykių ar veiksmų, kurių sudarant sutartį nebuvo galima numatyti, sutarties negalima įvykdyti, nes šalis negali pareikti kitai šaliai to, ką toji tikėjosi gauti pagal sutartį, pavyzdžiui, žuvus sutarties dalyku buvusiam daiktui arba kitam daiktui, kurio egzistavimas buvo esminė sutarties vykdymo prielaida. Antai įrenginių montavimo

---

¹⁸ TREITEL G. H. The Law of Contract. 9th edition. London: Thomson/ Sweet & Maxwell, 1995 m. P. 779.

sutarties vykdymas tampa objektyviai neįmanomas, jeigu sudega gamykla, kurioje jie turėjo būti sumontuoti. Jeigu sutartį šalis gali įvykdyti, nors ir gerokai sunkiau, arba galima įvykdyti bent dalį prievolės frustracijos doktrina nelaikoma.

Ketvirta, šalis sutarties sudarymo momentu įvykių ar veiksmų dėk kurių sutarties įvykdymas tapo įmanomas, numatė ir negalėjo numatyti. Jeigu šalys tuos įvykius ar veiksmus numatė ar galėjo numatyti, frustracijos doktrina netaikoma, nes pripažįstama, kad šalys prisėmė tų įvykių ar veiksmų atsiradimo riziką ir todėl negali būti atleistos nuo sutarties vykdymo. Ar aplinkybės galėjo būti numatytos, sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes ir taikydamas protingo žmogaus kriterijų, t.y. aiškinamasis, protingas žmogus tokiomis pat aplinkybėmis būtų tuos įvykius numatęs ar ne. Pavyzdžiui, daugelis Anglijos teismų pripažinimo, kad 1956 ir 1967 metais kilus karui Artimuosiuose Rytuose protingas žmogus galėjo numatyti Sueco kanalą būsiant uždarytą.¹⁹

Didžiojoje Britanijoje egzistuojanti frustracijos doktrina palyginus su UNIDROID įtvirtina *Hardship* doktrina yra palyginus nelanksti ar atitinkamai Lietuvos pasikeitusių aplinkybių institutu, kuris yra UNIDROID principo vertimas. Svarbiausias skirtumas yra tas, kad sutartį galima tik nutraukti, o ne keisti, tačiau tiek ir jos likę taikymo kriterijai yra taikomi griežčiau nei Lietuvoje. Pagrindiniai frustracijos doktrinos požymiai yra apibūdinami garsiajame frustracijos teste (ang. – *frustration test*):

1) Frustracijos doktrina buvo išplėtotą tam, kad sušvelninti pasekmes taikant sutartis pažodžiui. Dažnai pažodinis sutarties taikymas iškelia grėsmę atsirasti neteis्यbei ir toks sutarties taikymas prieštarautų teisingumo principui. Taigi frustracijos doktrina taikoma tam, kad išvengti neteis्यbės

2) Frustracijos doktrina nutraukia sutartį ir atleidžia šalis nuo tolesnės atsakomybės pagal šią sutartį. Doktrina negali būti taikoma nepilnai, tačiau turi būti taikoma labai siaurai, retais atvejais, ir negali būti platinama jos veikimo sritis;

3) Frustracijos doktrinos pritaikymas užbaigia sutartį nedelsiant ir automatiškai;

4) Tai neturėtų būti pačios šalies veiksmai ar pasirinkimai lemiantys norą pasiremti šia doktrina, aplinkybės įtakojančios situaciją, kur galima būtų taikyti frustracijos doktriną turėtų būti išorinis veiksnys arba ekstremalus situacijos pasikeitimas;

5) Įvykis lemiantis frustracijos doktrinos taikymą negali atsirasti dėl pačios šalies veiksmų ar kaltės;²⁰

---

¹⁹MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P. 424-425.

²⁰MCKENDRICK E.G. Chitty on Contracts. London: Sweet & Maxwell, 1994. P.1098.

Nors ir sutarties daikto žuvimas yra pats akivaizdžiausias ir bene dažniausiai pasitaikanti aplinkybė leidžianti taikyti frustracijos doktriną. Pavyzdžiui minėtas Taylor v. Caldwell precedentas. *Appleby v. Myers* nagrinėta byla, kurioje buvo susitarta įdiegti tam tikrą mechanizmą gamykloje, gamyklai sugriuvus kontraktas tapo beprasmiu. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad vien tai, kad dingo sutarčiai būtinas daiktas ar asmuo dar nebūtinai reikš, kad yra įmanoma taikyti frustracijos doktriną.

Taigi ne visos situacijos, kai žuvus būtinam sutarčiai įgyvendinti objektui galės būti pripažįstamomis situacijomis, kur bus galima taikyti frustracijos doktriną. Atitinkamai tam tikrais atvejais šaliai galėjo priklausyti tokių įvykių rizika pagal jos perėjimo taisyklės pagal įstatymą ar sutartį.²¹ Prie kitų pavyzdžių kada frustracijos doktrina negalės būti taikoma, nesvarbu objektas žuvo ar ne, būtina paminėti atvejus, kai įvykis, kuriuo remiantis bandoma taikyti frustracijos doktriną yra vienos iš pačių šalių kaltė. Frustracijos doktrinai taikyti lyginant su mūsų pasikeitusių aplinkybių doktrina taip pat reikalinga, kad aplinkybės, kurios esminiai pakeitė situaciją būtų atsiradusios po sutarties sudarymo. „Paprasčiausias pasirinkimo galimybės egzistavimas, gali būti pakankama galimybė pripažinti, kad frustraciją sukėlusios aplinkybės buvo pačios šalies kaltė“²². Iš šio Oxfordo mokslininko knygoje pateikiamų šaltinių, bei kitos sisteminės frustracijos doktrinos analizės, galima daryti išvadą, kad numatomumo kriterijus frustracijos doktrinoje lyginant su mūsų pasikeitusių aplinkybių doktrina yra taikomas griežtesnis. Kalbant apie mūsų pasikeitusių aplinkybių doktriną tiek apie UNITROID straipsnio aiškinimą kalbantį apie numatomumo kriterijų, galima daryti išvadą, kad yra kalbama apie vidutinį protingą žmogų, apdairų asmenį. Kita vertus kalbant apie numatomumo kriterijų anglo saksų teisėje jau nebėra taikomas vidutinio žmogaus standartas. Protingas nematomumas anglo saksų teisės kontekste pavirsta į ypatingai apdairaus, protingo žmogaus rizikos vertinimą, galbūt netgi paranojiško žmogaus belaukiančio paties blogiausio. „Netgi daugybei teisėjų nagrinėjus frustracijos doktrinos pagrindus, tas vis dar neleidžia padaryti jokių praktiškų įvadų apie šią doktriną. Įvairios teorijos liejasi vien į kitą ir pasirinkimas tarp jų visų yra pasirinkimą, kas yra priimtinausia konkrečioje situacijoje, nagrinėjant konkrečią sutartį“²³ Nors dėl įvairių testų skirtų patikrinti ar galima taikyti frustracijos doktriną, teisėjų nuomonių, precedentų, doktrinoje išsakytų nuomonių ir t.t. kyla nemažai diskusijų. Taigi iš nagrinėtų bylų, bei sisteminės analizės teisinės doktrinos nagrinėjančios frustracijos teisinį institutą, galima daryti, tokias išvadas

---

²¹ POOLE J. Casebook on Contract Law - Tenth edition. Oxford: Oxford University Press, 2010 m. eighth edition. P. 525-526

²²Ten pat. 511.

²³MCKENDRICK E.G. Chitty on Contracts. London: Sweet & Maxwell, 1994. P.1099.

apie frustracijos doktriną, jos veikimą, sulyginimą su mūsų pasikeitusių aplinkybių teisine doktrina:

a) Sutarties pasikeitusios aplinkybės yra radikalios, neužtenka, kad tiesiog būtų pablogėjus padėtis;

b) Teismas nėra „išgananti“ galia, galinti keisti sutartį, kaip jam atrodo teisinga, teismas gali pakeisti sutartį, tik jeigu esant tokioms pasikeitusioms aplinkybėms sutartis niekada nebūtų buvus apskritai sudaryta;

c) Pripažinus taikytina frustracijos doktriną sutartis yra nedelsiant nutraukiama ir šalys atleidžiamos nuo tolesnių padarinių;

d) Nors dažniausios aplinkybės, kada galima taikyti frustracijos doktriną yra kažkokio daikto, objekto ar žmogaus žūtis, tačiau, tai nereiškia, kad to objekto žūtis visada bus pripažinta tinkama aplinkybe taikyti doktriną;

e) Frustracijos doktrinos negalima taikyti, jeigu šalis prisiėmė pasikeitusių aplinkybių riziką arba jeigu ta rizika šaliai priklauso pagal sutartį ar įstatymą;

f) Frustracijos doktrinos negalima taikyti, jeigu atsiradusios aplinkybės buvo pačios šalies kaltė;

g) Frustracijos doktrinos negalima taikyti gelbstint šalį nuo blogų derybų padarinių;

h) Negalima taikyti frustracijos doktrinos, jeigu įvykius, kurie įtakojo sutartį buvo galima numatyti, šis kriterijus taikomas labai griežtai;

i) Sutartis negali būti keičiama, ji gali būti tik nutraukiama.

Taigi darytina išvada, kad frustracijos doktrina ne tiek daug skiriasi nuo mūsų pasikeitusių aplinkybių teisinio instituto, esminiai skirtumai būtų, kad mūsų teisinis institutas yra lengviau prieinamas, paprasčiau suprantamas ir neriekia atitinkamai gilintis į šimtus metų teisinių precedentų. Sutarties gerbimas, jos laikymas Didžiojoje Britanijoje turi gilią šaknis, taigi atitinkamai ir pati frustracijos doktrina taikoma daug rečiau visų pirmausia pasitelkus numatomumo kriterijų, kurio vertinimas labiausiai skiriasi nuo mūsų pasikeitusios aplinkybių doktrinos ir anglosaksų frustracijos doktrinos. Taip pat svarbu išskirti, kad sutartis negali būti keičiama, galbūt tokia darytina teismų išvada yra logiškai kylanti iš griežtesnio frustracijos doktrinos taikymo, nes norint pritaikyti frustracijos doktriną aplinkybės turi būti pasikeitusios kardinaliai ir tokiu atveju, dažniausiai, nebėra įmanoma šnekėti apie sutarties išsaugojimą todėl frustracijos doktrinai realiai ir nereikėjo galimybės išsaugoti sutartį. Atitinkamai jeigu sutartį įmanoma išsaugoti, reiškias abejotina ar frustracijos doktrina apskritai turėtų būti taikoma.

2.2 Pasikeitusių aplinkybių instituto Prancūzijoje analizė

Prancūzijos teisės mokykla yra viena seniausių ir gerbiamiausių Europoje ir visame Pasulyje, dėl to svarbu panagrinti, kaip ši teisės mokykla reglamentuoja, vertina sutarčių pasikeitus aplinkybėms institutą. Įdomu tai, kad Prancūzijos civiliniai ir administraciniai į pasikeitusias aplinkybes bevykdant sutartis, teisės *pacta sunt servanda ar rebus sic stantibus* principus požiūris pradėjo kisti ir atitinkamai šiai dienai skiriasi visiškai. Civilinių bylų pamatinis precedentas, kalbant apie *rebus sic stantibus* principą ir *pacta sunt servanda* principų santykį būtų garsioji kanalų byla, *Canalde Craponne*. Ši byla atskleidžia iki kiek Prancūzijos tiesėlėje kardinaliai laikomasi *pacta sunt servanda* principo. Žymiojoje *Canalde Craponne* byloje 1560 ir 1567 metais buvo pasirašytos sutartys, kurių pagrindu viena šalis įsipareigojo drėkinti kanalus už fiksuotą mokestį – tris monetas. Tačiau bėgant laikui, tokia neapdairiai pasirašyta sutartis su fiksuotu mokesčiu pradėjo nešti nuostolius, nes didėjant infliacijai toks mokestis patapo ne padengiantis netgi savikainos išlaidų drėkinti kanalui. Taigi 1867 metais buvo kreiptasi į teismą prašant sutartį pakeisti. Pirmoji instancija ir apeliacinis teismas sutartį pakeitė motyvuodami, kad tokia sutartis neatitinka teisingumo principo. Tačiau Prancūzijos Aukščiausias teismas panaikino pirmųjų instancijų sprendimus ir paliko galioti originalią sutartį, dar kartą užtvirtindamas, kad Prancūzijoje *pacta sunt servanda* principas yra absoliutus. Pastebėtina, kad Prancūzijos civilinis kodeksas buvo priimtas 1804 metais ir buvo bandyta argumentuoti, kad prieš civilinio kodekso priėmimą sutarčiai neturėtų būti taikomas civilinio kodekso 1134 straipsnis, į ką Prancūzijos aukščiausiasis teismas atsakė, kad nepaisant to kada priimtas civilinis kodeksas ir 1134 straipsnis, sutarčių laikymosi privalomumo principas turi galias šaknis ir pats kodekse įtvirtintas straipsnis nėra jokia naujovė, o tiesiog dar kartą įtvirtintas ir jau ankščiau galiojantis principas. Prancūzijos Aukščiausiasis teismas pasisakė, kad ir kokia teisinga ar neteisinga jiems pasirodytų pasirašyta sutartis, tačiau jie gali jokia būdu keisti šalių laisva valia pasirašytos sutarties sąlygų.²⁴

Prancūzijos Civilinio kodekso 1134, 1135²⁵ straipsniai skelbia: Susitarimai, kurie buvo teisiškai sudaryti turi šalims įstatymo galią. Jie gali būti nutraukti tik bendru

---

²⁴ BEALE H., et al. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford: Hart Publishing, 2010 m., P. 1131-1132.

²⁵ Prancūzijos civilinis kodeksas 1804 m. [interaktyvus] Prieiga internetu: <www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf> [žiūrėta 2016-04-25].

sutarimu arba remiantis aplinkybėmis nustatytais įstatyme. Jie turi būti įgyvendinami remiantis gera valia „Susitarimų reikia laikytis ne tik tų, kurie yra aiškiai išreikšti susitarime, bet reikia prisiimti ir visas iš to kylančias pasekmes, remiantis teisingumo principu laikytis viso to ką lemia sutarties esmė.“. Taigi šie straipsniai Prancūzijos civiliniame kodekse įtvirtina sutarčių privalomo laikymosi principą. Atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dalis šių dviejų straipsnių beveik išviso nesiskiria nuo Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso šeštos knygos 189 straipsnio. „Teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lema sutarties esmė arba įstatymai.“. Skirtumas tame, kad Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse yra įtvirtintas *rebus sic stantibus* principą atitinkantis sutarties pasikeitus aplinkybėms teisinis institutas, Prancūzijos civiliniame kodekse tokio straipsnio nėra. Nors pačiame *pacta sunt servanda* įtvirtinančiame straipsnyje 1134 yra palikta galimybė tokį straipsnį į kodeksą įtraukti „Jie gali būti nutraukti tik bendru sutarimu arba remiantis aplinkybėmis nustatytais įstatyme“. Kitoje taip pat dažnai cituojamoje byloje 1921 metais, kurioje vienai iš šalių kilo nepatogumų dėl po Pirmo pasaulinio karo likusios sukeltos infliacijos. Prancūzijos Aukščiausiasis teismas iš esmės atkartojė, užtvirtino savo 1867 metų suformuotą precedentą.. „Legaliai sudarytos sutartys, turi įstatymo galią. Ir joki pasvarstymai apie teisingumo principo taikymą neleidžia, ten kur susitarimai yra aiškūs ir tikslūs, pakeisti susitarimų remiantis sutarties interpretacija, pretekstu, bandymais nustatyti tikrąją valią“²⁶

Administraciniai Prancūzijos teismai pasuko kita linkime. Ir 1916 kovo trisdešimtą priėmė pamatinį precedentą *Gazde Bordeaux* byloje, įtvirtinusį *rebus sic stantibus* principą Prancūzijos administracinių teismų praktikoje Nagrinėjamoje byloje Prancūzijos Bordo miestas pasirašė sutartį su bendrove. Šia sutartimi buvo įsipareigota už fiksuotą kainą trisdešimčiai metų aprūpinti Bordo miestą dujomis ir elektra. Bėgant metams pakilo medžiagų kaina reikalinga gaminti elektros energijai. Kadangi sutartyje kaina buvo nustatyta fiksuota ir kadangi Bordo miestas atsisakė mokėti daugiau remdamasis tuo, kad įmonė turi laikytis savo prisiimtų įsipareigojimų remiantis *pacta sunt servanda* principu. Taigi ginčą buvo patikėta spręsti teismui. Teismas konstatavo, kad sutarties sąlygas galima pakeisti tokiose situacijose „kur sutarties ekonominis pagrindas yra visiškai sugriautas“. Tokiose situacijose šalys turėtų priėti prie naujo susitarimo, kuri tenkintų abiejų šalių interesus. To nepavykus pasiekti sutartį galėtų pakeisti teismas. Atkreiptinas

---

²⁶ BEALE H., et al. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford: Hart Publishing, 2010 m., P. 1131-1132.

dėmesys, kad argumentai, kuriais teismas rėmėsi nebuvo orientuoti į *rebus sic stantibus* principą, o tokių sutarčių pakeitimas viešajame sektoriuje buvo argumentuojamas, kaip viešojo intereso gynimas, būtinybė užtikrinti teisingumą įgyvendinant viešuosius kontraktus ir tai, kai kurių autorių nuomone nebuvo pakankamai svarūs argumentai.

„– sudarius sutartį atsirado neišvengiamų ir nenumatytų aplinkybių, dėl kurių iš esmės padidėjo sutarties vykdymo išlaidos;

– toliau vykdyti sutartį tampa ekonomiškai nepagrįsta, pavyzdžiui, sudarytos trisdešimties metų terminui sutarties vykdymo išlaidos po dvidešimties metų padidėja keliasdešimt kartų.

Esant šioms aplinkybėms, skolininkas turi teisę kreiptis į teismą su reikalavimu nutraukti sutartį arba pakeisti jos sąlygas.²⁷

Pastebėtina, kad nekartą bandyta pakeisti šį nusistovėjusį precedentą, absoliutus sutarties privalomumo laikymosi principą, kuris yra sunkiai suderinamas su šiuolaikine dinamiška, greitai veidą keičiančia ekonomika. Tačiau iki šiolei bandymai, įvairių projektų, civilinio kodekso pataisos nebuvo sėkmingos.²⁸

Nors ir civiliniuose santykiuose neegzistuojant realiam *rebus sic stantibus* principui, teismam nekeičiant sutarčių netgi, kai aplinkybės yra pasikeitusios kardinaliai. Tačiau Prancūzijos teisėje visiško neįmanomumo atveju egzistuoja *force majeure* principas.

2.3 Pasikeitusių aplinkybių instituto Vokietijoje analizė

Kaip ir dauguma teisės mokyklų germanų teisės mokykloje vyravo absoliutaus *pacta sunt servanda* principo dominavimas iki 19a. Laikui bėgant, daugėjant ekonominių sandorių, jiems sudėtingėjant teisė turėjo žengti kartu į priekį ir pasiūlyti tinkamus sprendimus greitai bekintančiai, dinamiškai ekonominei situacijai. Bene didžiausią įtaką doktrinos formavimuisi padarė pirmasis pasaulinis, kuris sukūrė daugybę situacijų, kai sutartį įvykdyti tapo neįmanoma, labai nepelninga, neprotinga, sutartys prarado savo tikslą ir t.t. Atitinkamai visiškai *pacta sunt servanda* principo taikymas ir aklas, pažodinis sutarčių laikymasis dažnai prasilenkė su teisingumo, protingumo principais. Taigi po pirmo pasaulinio karo Vokietijos aukščiausiasis teismas *Reichsgericht* (1879 – 1945) pradėjo švelninti savo poziciją. 1920 metais Vokietijos Markei patyrus milžinišką infliaciją daugybė sutarčių tapo realiai nebeįvykdomos. Taigi kaip matome iš esmės teisė

²⁷ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P. 444.

²⁸ Cases, Materials and Text on Contract Law. BEALE H., ir kt. Oxford: Hart Publishing, 2010 m. P. 1135.

buvo priversta reaguoti į pasikeitusias aplinkybes. Verčiant pažodžiui vykdyti sutartis, kurios visiškai neatspindėjo realios šalių valios tikrai dar labiau apsunkintų ir taip tuo metu sunkiai dirbančią ekonomiką. Visgi nepaisant įstatymo leidėjo, civilinį kodeksą ruošusių teisininkų nuomonės, realybė yra kitokia ir sunkūs laikai ekonomikai tik dar kartą akivaizdžiai įrodė, kad pasikeitusių aplinkybių doktriną teisėje yra būtina. Paul Oertmann savo knygoje pristačius *Geschäftsgrundlage* teisinę doktriną. Ji pradėjo leisti šaknis į Vokietijos teisę per teismų praktiką. Ši doktrina iš esmės ir atitinka sutarties vykdymą pasikeitus aplinkybėms Doktrina iš esmės susideda iš trijų elementų:

„a) Pirma, kai dėl nenumatytų aplinkybių išnyksta sutarties sudarymo tikslas. Verslininkas pirkė didelę partiją alaus, tikėdamasis jį eksportuoti į Iraną. Tačiau po pro islamiškos revoliucijos Irano valdžia uždraudė alaus importą į šalį. Kadangi sutarties tikslas buvo žinomas abiem šalims, o valstybines santvarkos pasikeitimo sudarant sutartį nebuvo galima numatyti, Vokietijos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad šiuo atveju taikytina sutarties pagrindo doktrina.

b) Antra, dėl nenumatytų aplinkybių iš esmės sutrikdoma šalių tarpusavio prievolių pusiausvyra. Tokiais atvejais dažniausiai sutarties arba apskritai negalima įvykdyti, arba jos vykdymas tampa ekonomiškai beprasmiškas. Pavyzdžiui, prieš penkiasdešimt metų sudarytoje ilgalaikėje turto nuomos sutartyje numatytas nuomos mokestis dėl infliacijos tapo simbolinis, taigi buvo pažeistas šalių interesų pusiausvyros principas". Sutartis, kurios neįmanoma įvykdyti jau dėl ją sudarant egzistavusių aplinkybių, laikoma negaliojančia (CK 306 str.). Laikinas sutarties vykdymo negalimumas nelemia jos negaliojimo, jeigu gali būti pašalintos trukdančios įvykdyti²⁹

c) Vokietijos teisinėje literatūroje yra minimas ir dar trečia esminė kategorija – didelė klaida. Plėtojama klaidos koncepcija, kai ji yra susijusi su *Reichsgericht* doktrina.

c. 1) Klaida. Interpretuojant labai plačiai ir mąstant teoriškai, bet kokios nenumatytos ir ypatingos aplinkybės galėtų būti laikomos klaidomis. (Sutartyje padaryta klaida, nes šalis a) nesitikėjo, kad gali atsirasti aplinkybės x ir jos įsipareigojimai pakis iš esmės, taigi sutartyje buvo klaida). Nors reikia pripažinti, kad toks mąstymas nebūtų tikslus nei šiai dienai, nei žvelgiant istoriškai. Sudarant sutartis būtų galima išskirti tris pagrindinius atvejus, kai klaida gali suteikti pagrindą taikyti *Reichsgericht* doktriną. Pirma kai šalis blogai interpretuoja savo prisiimamus įsipareigojimus ar kaip nors kitaip paprasčiausiai suklysta Antra. apgavystė ar sukčiavimas. Pirmi du atvejai atsitinka gana retai ir dar rečiau turi

---

²⁹ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P. 424-425.

reikšmės *Reichsgericht* doktrinai. Trečia ir šiuo atveju aktualiausia klaida, kai šalis suklysta dėl daikto ar asmens, dėl kurio yra tariamasi savybių ar gebėjimų. Ši trečia nuostata žymi susikirtimo tašką tarp šių dviejų teisinių institutų, iš vienos pusės esant įvykiams, kurie yra reguliuojami klaidos teisinį institutą reglamentuojančių normų, o kitoje pusėje esant pateisinamus lūkesčius, kurie gali lemti potencialų *Reichsgericht* doktrinos taikymą.

c. 2) Logiškas, pateisinimas suklydimas dėl sandorio aplinkybių. Šalis pasirašiusi sutartį ir iš esmės susimaišiusi dėl tam tikrų esminių aplinkybių, dažniausiai turi teisę nutraukti sutartį. Tačiau galimi atvejai, kad buvo susimaišyta ne dėl visos sutarties, o tik dėl tam tikrų esminių aplinkybių, kurias eliminavus ar pakeitus sutartis galėtų egzistuoti toliau. Nors pastebėtina, kad nėra įstatyminės prievolės persiderėti dėl tokių sutarčių, tokios sutartys nebent yra nutraukiamos, o persiderėjimas ir sutarties išsaugojimas realiai įvyksta tik šalių gera valia;

c. 3) Šalis negalinti įvykdyti sutarties gali būti atsakinga už tai, netgi jeigu klaida buvo bendra. Šalis, kuri vengia sutarties įvykdymo yra griežtai atsakinga už iš to žalą kylančią iš tokio vengimo įvykdyti sutartį, nebent kita šalis žinojo arba turėjo žinoti apie klaidą lėmusią tokį sutarties neįvykdymą. Atitinkamai šalis vengianti įvykdyti sutartį yra vienašališkai atsakinga už praradimus atsirandančius iš tokio sutarties atšaukimo, netgi jeigu klaida kilo iš padarinių, kurių nei viena nei kita šalis negalėjo įtakoti.³⁰

Pažymėtina, kad 2002 metais pasikeitusių aplinkybių doktriną atspindintis institutas *Reichsgericht* įleido į teisę šaknis jau visiškai ir buvo įtvirtintas naujame civiliniame kodekse. Vokietijos civilinio kodekso Vokietijos civilinio kodekso 303 straipsnis skelbia:

„1) Jei nuo to laiko kai buvo sudaryta sutartis, aplinkybės, kuriomis remiantis ji buvo sudaryta pasikeitė iš esmės ir esant tokioms aplinkybėms sutartis nebūtų buvus apskritai sudaryta, arba būtų buvus sudaryta visai kitomis sąlygomis, jeigu tos pasikeitimą sukėlusios aplinkybės būtų buvus žinomos. Sutarties keitimas gali būti reikalaujamas iki tokios apimties, įvertinant konkrečias bylos aplinkybes ir atsižvelgiant į rizikos padalinimo taisyklės, kad iš šalies negalima protingai tikėtis vykdyti sutartį nepakeitus aplinkybių

2) Aplinkybių pasikeitimui yra prilyginimas ir sužinojimas, kad pagrindai, kuriais remiantis buvo sudaryta sutartis yra neteisingi.

---

³⁰ HERRESTHAL C. Unexpected-circumstances: Germany Report, [interaktyvus] 2004-06-06, prieiga per internetą: <<http://unexpected-circumstances.org/German%20Report%202004.doc>> [žiūrėta 2016-04-25].

3) Jeigu sutarties įgyvendinimas yra neįmanomas ir vienos iš šalių negalima logiškai tikėtis, kad ji sutiks su tokiomis aplinkybėmis, tai Nukentėjusi šalis gali atšaukti sutartį. Kai įsipareigojimai yra tęstiniai tai teisė sutartį nutraukti pakeičia sutarties atšaukimą.³¹

Teismų suformuotą *Reichsgericht* teisinę doktriną įvedant į įstatymą buvo iš esmės stengiamasi kuo tiksliau atvaizduoti esamą teismų praktiką, nenukrypti nuo įstatymų.³² Iš tokios straipsnio formuluotės galima daryti išvadą, kad pirmoji straipsnio nuostata iš esmės įtvirtina bendrą esminiai pasikeitusių aplinkybių nuostatą. Tačiau kuo Vokietijos pasikeitusių aplinkybių institutas yra unikalus ir įdomus tai yra, kad jis pripažįsta situacijas, kai aplinkybės egzistavo dar prieš sutarties pasirašymą ir tiesiog įvyko klaida pasirašant sutartį ir ne taip buvo suprastos esminės bylos aplinkybės. Pastebėtina, kad šiuo atveju yra pabrėžtina, kad abi šalys manė ir suklydo, kad esant ar nesant tam tikroms aplinkybėms. Pavyzdžiui abi šalys manė esant parduodamam žemės sklypui kitokio dydžio, nei jis realiai buvo, abi šalys manė esant kitokiam negu realus mokestis už žemės pardavimą, manė esant draudimui ir pan. Tokia bendra klaida pačioje sutarties "motyve", esmėje rodo bendrą sutarties pagrindo nebuvimą. Teisinėje doktrinoje vyksta diskusija ar šį straipsnį galima taikyti tik tada, kai šalims nepavyko persiderėti dėl sandorio pakeitimo. Įstatymo leidėjas atrodo, kad palaiko būtent šią poziciją. Pirminėje straipsnio versijoje buvo įrašyta, tai kad esant pasikeitus aplinkybėms šalys privalo tartis dėl sutarties išsaugojimo esant pasikeitus aplinkybėms, tačiau faktas, kad finalinėje straipsnio versijoje tokio įsipareigojimo neliko daugumai komentatorių sufleruoja, kad šalių derybos dėl sutarties išsaugojimo nėra būtinos.³³

Galima būtų diskutuoti ar tokios nuostatos įtraukimas į teisinę normą nesuteikia per daug laisvės teismam. Tačiau manytina, kad saikingai taikoma norma leidžia, esant reikalui, leidžia lengviau įgyvendinti teisingumą esant sudėtingesnėms situacijoms. Atkreiptinas dėmesys, kad mūsų pasikeitusių aplinkybių institutas, esminiai pasikeitusiom aplinkybėm nepripažįsta aplinkybių, kurios buvo atsiradusios prieš sutarties įvykdymą. Tokiu atveju sutartis gali būti nutraukta remiantis klaidos institutu įtvirtintu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmos knygos 90 straipsnyje.

---

³¹ BEALE H., et al. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford: Hart Publishing, 2010 m. P. 1147-1148.

³² HERRESTHAL C. Unexpected-circumstances: Germany Report, [interaktyvus] 2004-06-06, prieiga per internetą: <<http://unexpected-circumstances.org/German%20Report%202004.doc>>[žiūrėta 2016-04-25].

³³ BEALE H., et al. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford: Hart Publishing, 2010 m. P. 1147-1148.

3. Iš esmės pasikeitusių aplinkybių, pusiausvyros sąvokų analizė

Reikia pastebėti, kad sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms institutas yra pradedamas reglamentuoti visų pirma nuo sutarčių privalomumo laikymosi principo *pacta sunt servanda*. Toks straipsnio struktūrizavimas yra logiškas ir paprastai paaiškinimas. Tai yra principas *rebus sic stantibus*, jo atmaina Lietuvoje pasikeitusių aplinkybių teisinis institutas yra kildinami iš sutarčių laikymosi privalomumo principo, įtvirtinto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 189 ir 200 straipsniuose. Nesant privalomo sutarčių laikymosi teisinis institutas, reguliuojantis sutarčių modifikavimą, esant iš esmės pasikeitusiomis situacijom, būtų beprasmis. Atkreiptinas dėmesys, kad nors ir pagrindiniam dominuojančiam principui esant sutarčių privalomumo laikymosi principui, tačiau tokio principo absoliutinimas dažnu atveju iškreiptų realybę, iškreiptų ir neleistų atspindėti tikrosios šalių valios, prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnis iš esmės yra UNIDROIT principų 6.2.1-6.2.3 kopija.³⁴

Pastebėtina, kad pačiame straipsnyje detalizuojant pakitusį pusiausvyros kriterijų yra išskiriami:

- a) Iš esmės padidėja vykdymo kaina;
- b) Iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas.

Gauto įvykdymo sumažėjimui apibūdinti būtų galima pateikti pavyzdį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėto bylos tarp ieškovo UAB „Palink“ ir atsakovas UAB „Kauno saulėtekis“. „Bendriausia prasme sutarties šalis, mokėdama sutarto dydžio nuomos mokesčių ir už jį gaudama patalpas, kurių rinkos nuomos kaina yra nukritusi, gauna mažesnės apimties priešpriešinį įvykdymą.“³⁵. Ar gaunamas įvykdymas yra iš esmės sumažėjęs, reiktų gilintis kiekvienu atveju individualiai. Atitinkamai cituojamoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad vien tai, kad krito bendros turto nuomos kainos dar nereiškia, kad tiek pat krito specializuotų patalpų nuomos kainos (patalpos, kurios yra pritaikytos parduotuvių veiklai). Atitinkamai ir faktas, kad krito nuomos kaina dar nereiškia, kad šalis iš esmės gauna mažesnę įvykdymą.

---

³⁴ MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia. 2003. Vilnius: Justitia, 2003. P.269.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis c.b. UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“ (byla Nr. 3K-3-364/2014).

Pastebėtina, kad 1994 metų UNIDROIT principų komentare yra nurodytas 50 procentų³⁶ kriterijus apibūdinti esminį sutarties sąlygų keitimą. Tokio kriterijaus nustatymas akademinėje visuomenėje buvo vertinamas įvairiai. „UNIDROIT Principų redakcijos 6.2.2 str. komentare buvo nurodoma, kad, jeigu sutarties įvykdymą galima įvertinti konkrečia pinigine išraiška, tai kainos pasikeitimas daugiau nei 50 proc. rodo, kad šalių įsipareigojimų balansas yra pasikeitęs iš esmės. Tačiau tokio absoliučiais skaičiais pagrįsto principo taikymas pasaulio teisinės sistemas vienodinančiame dokumente buvo kritikuojamas. Valstybėse, kurių ekonomika yra stabili, arba tarptautiniuose sutartiniuose santykiuose svyravimai, kurie galėtų lemti kainos pasikeitimą daugiau nei 50 proc., yra gana mažai tikėtini. Tačiau tose valstybėse, kur ekonominė ir politinė situacija yra kintanti, 50 proc. riba gali būti pakankamai nedidelė, dėl ko nustatyta taisyklė prarastų savo išimtinį pobūdį“³⁷

Mokslininkų kritika dėl 50 procentų kriterijaus yra pagrįsta ir suprantama, tai yra straipsnyje 6.2.1 yra įtvirtintas sutarčių privalomumo laikymosi principas – *pacta sunt servanda*, kuris yra pagrindinis, dominuojantis sutarčių teisės principas, kurio nevalia pažeisti vos šiek tiek šiek tiek pasikeitus aplinkybėms. Tai yra ne valia leisti šalims per lengvai pakeisti neapdariai pasirašytas sutartis išsaugant *pacta sunt servanda* principo viršenybę. Taip pat faktas ir faktas, kad 50 procentų kriterijus ne visada atspindės iš esmės pasikeitusią situaciją.

Visgi, neabejotina, kad absoliutaus 50 procentų kriterijaus nustatymas būtų neapgaltas žingsnis. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad originalaus komentaro vertimas būtų: „Ar pasikeitimas yra esminis, žinoma, kad kiekvienu atskiru atveju priklausys nuo aplinkybių. Tačiau, jeigu reiktų nustatyti konkretų matavimą skaitine išraiška, tai pasikeitimas 50 procentų ar daugiau nuo kainos vertės, greičiausiai, tenkintų iš esmės pasikeitusių aplinkybių kriterijų.“³⁸

Taigi iš vartojamų terminų „žinoma/.../ priklausys nuo aplinkybių/.../ tikriausiai“ ang. kalba - „of course depend upon the circumstances/.../50% or more/.../ is likely“ yra akivaizdu, kad komentare nurodytas kriterijus nebuvo imperatyvas, o tik orientacinis. Žinoma, 50 procentų kriterijus ne visada bus tikslingas ir ne visada reikš iš esmės

---

³⁶ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai [interaktyvus]. 1994 m. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>> [žiūrėta 2016-04-25]; P.147.

³⁷ DRAZDAUSKAS S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008. P.269.

³⁸ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>> [žiūrėta 2016-04-25]; P.147.

pasikeitusias aplinkybes, tačiau jo buvimas įneša šiek tiek daugiau aiškumo aiškinant esminiai pasikeitusias aplinkybes tiek patiems teismams tiek patiems privatiems ar juridiniams asmenims bandant pilnai suprasti savo situaciją, teises ir pareigas.

Kyla klausimas kodėl šis kriterijus buvo pašalintas? Reikia pastebėti, kad didžiausios ir įtakingiausios tiek Europos sąjungos tiek pasaulinės teisės formavimasi įtakojusios valstybės yra Prancūzija ir Didžioji Britanija. Atitinkamai Prancūzijos civiliniame kodekse, nei civiliniuose teismuose, jei sutartis pasirašyta be apgaulės ir sąžiningai, apskritai nėra teisės normos atspindinčios *hardship* principo ir sutarties keitimo ar nutraukimo, apart išimtinių atvejų (*force majeure*) yra laikomasi visiško sutarties sąlygų laikymosi principo - *pacta sunt servanda*. Didžiojoje Britanijoje nors ir egzistuoja frustracijos doktrina, tačiau jos taikymo sąlygos yra griežtesnės ir ji dažniausiai yra taikoma, kai sutartis arba apskritai nebeturi tikslo, arba jos fiziškai beveik neįmanoma vykdyti. Taigi tikėtina, kad toks Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos valstybių, mokslininkų požiūris ir kritika taip pat prisidėjo prie kriterijaus dingimo iš komentaro.

Akivaizdu vien iš fakto, kad į 1992 metų UNITROIT principus buvo įtrauktas minėtasis 50 procentų kriterijus, galima spręsti, kad teisininkų nuomonė ties šiuo klausimu buvo ir yra susiskaldžiusi antai profesorius D. Maskow pateikė tokią nuomonę „Svarbiausia savybė apibūdinanti iš esmės pasikeitusias aplinkybes yra tai, kad turi būti įtikinantis pasikeitimas. Toks apibrėžimas nenurodo jokių skaičių. Mano nuomone turėtų būti įtrauktas bent jau 50 procentų (pasikeitimas kainoje arba vertėje) kriterijus“³⁹.

Taigi diskutuotina, ar procentinio, orientacinio kriterijaus nebuvimas komentare yra geras dalykas. Kaip ir kalbėta jis ne visada atspindės iš esmės pasikeitusias aplinkybes. Tačiau sutarties šalims tokio kriterijaus buvimas galėtų padėti lengviau suprasti savo teises ir pareigas. Įneštų aiškumo į straipsnio taikymą. Klausimas ar 50 procentų kriterijus yra per mažas būtų kitas ir tai yra diskusijos objektas. Atsižvelgiant, kad šiais laikais Europoje ekonomikos rinka yra gana stabili ir konkurencinga, tai pelno maržos nėra tokios didelės ir 50 procentų pasikeitus įvykdymo vertei sutartis realiai galėtų tapti nebeįmanoma vykdyti. Darytina išvada, kad orientacinio 50 procentų kriterijaus išėmimas iš komentaro būtų neigimas žingsnis, atitinkamai jeigu 50 procentų tarptautinėje praktikoje atrodytų per mažas procentas, tai būtų tikslinga pasvarstyti apie didesnio procentinės išraiškos kriterijaus įtraukimas pavyzdžiui 80 procentų.

Profesorius Chritopher Brunner savo habilitacinėje disertacijoje yra pateikęs įdomią nuomonę dėl procentinės išraiškos. Vertinant ar procentinis pasikeitimas jau yra per

---

³⁹ MASKOW D. Hardship and Force Majeure. American journal of Comparative Law. 1992 m. vol 40 P.662.

didelis taip pat reikia atsižvelgti į tai koks procentinis pelnas iš sutarties turėjo būti gaunamas. Atitinkamai, kaip ir yra analizuojama, šiame magistro darbe - skyriuje nagrinėjančiame rizikos prisiėmimo kriterijų. Atvejais, kai yra pasirašoma rizikinga, galimai daug pelno atnešianti sutartis, ir tokiai sutarčiai neįgyvendinus planuotų lūkesčių, teismui nebūtų tikslinga kištis ir padėti šaliai, kuri pati prisiėmė tokių padarinių riziką 6.2.2 (d) punktas ar Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio ketvirta dalis. Atsižvelgiant į planuotą gauti pelną, bei į tarptautinėje praktikoje nurodomus orientacinius procentus dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių (Vokietija – 110-150, Rusija bent 100%). Atsižvelgus į minėtą pelno maržą profesoriaus siūlomas procentinis kriterijus būtų tarp 80 ir 120 procentų.⁴⁰

Manytina, kad kriterijai, esminiai pasikeitusi padėtis, bei pusiausvyros laikymasis sutarties šalims dažnai gali būti labai sunkiai suprantami. Jeigu tam tikrų prekių pagaminimo išlaidos padidėjo 10 procentų ir to dėl to gaunamas pelnas 60 procentų. Tai sutarties šaliai tokie pokyčiai jau galėtų atrodyti esminiai ir bandoma nutraukti sutartį, o įstatyme ar teismų praktikoje esant nustatyman orientaciniam kriterijui ir dėl to šaliai geriau suvokiant savo pareigas, bei situaciją, sutartis turėtų didesnę tikimybę būti išsaugota.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nebandė nurodyti aiškaus kriterijaus išreikšto procentine išraiška, atitinkamai nurodant, kad kiekvienu skirtingu atveju reikia gilintis į atskiras situacijas tikrinti ir kaip pasikeitusios aplinkybės paveikė šalių padėtį, pusiausvyrą.⁴¹

Nors pastebima, kad Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra pritaikęs pasikeitusių aplinkybių institutą netgi esant gerokai mažesniems procentams. Pavyzdžiui byloje 2006 metais balandžio 24 dieną ieškovė R.B buvo sudariusi negyvenamų patalpų nuomos sutartį su UAB „Sauluva“, kurios pagrindu UAB „Sauluva“ įsipareigojo, kas mėnesį mokėti po 1875 litų nuomos mokesčio, kadangi sutartyje nustatyta kaina buvo suderinta su dolerio kursu, tai šiam pradėjus kristi atitinkamai krito ir nuomos mokestis. Ginčo laikotarpiu 2002 vasario - 2004 lapkričio mėnesiais turėjo būti sumokėta bendra 63750

---

⁴⁰ BRUNNER C. *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles. Exemption for Non-Performance in International Arbitration.* Alphen aan den Rijn: Kluwer LawInternational, 2009 m. P. 431-432.

⁴¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis c.b. UAB „Valbis“ v. UAB „Kauno audinių projektas“ (byla Nr. 3K-3-30-219/2015).; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“ ir Vilniaus miesto savivaldybės administracija. (byla 3K-3-240/2013);

litų, bet dėl valiutų kurso kaitos buvo sumokėta 49761 litų, tai yra nesumokėta 13,989 litų, vertinant procentine išraiška tai būtų vos apie 22 procentus.⁴²

Bent bendro pobūdžio, gilesnė UNIDROIT principų analizė padės geriau suprasti ir išnagrinėti pasikeitusių aplinkybių instituto esmę, prasmę Lietuvoje.

UNITROID principuose yra pateikiamas toks pavyzdys, kurį galime panagrinėti, kad geriau pavyktų atskleisti iš esmės pasikeitusių aplinkybių sąvoką „1989 metų rugsėjo mėnesį elektroninių prekių pardavėjas A, kurio veikimo vieta yra buvusi Vokietijos demokratinė respublika, nusiperka prekių asortimento iš B, kurio veikimo vieta yra valstybėje X, taip pat buvusioje Sovietų Sąjungos valstybėje. B turi pristatyti prekes iki 1990 metų gruodžio mėnesio. 1990 rugsėjo mėnesį A informuoja B, kad prekės, jai nebėra reikalingos, informuojant, kad po Vokietijos demokratinės ir Federalinių valstybių sujungimo ir po buvusios Vokietijos Demokratinės Valstybės atsivėrimo nebėra rinkos tokioms prekėms, kurios importuojamos iš valstybės X. Nebent sutartyje buvo nustatyta kitaip, A turi teisę taikyti pasikeitusių aplinkybių instituto straipsnį.“⁴³

Analizuojama situacija papultų į tokį įvykių ratą, kurios protinga apdairi šalis nebūtų galėjusi tikėtis, kaip bus kalbama darbo skyriuje nagrinėjančiame įvykių nematomumą, galbūt teoriškai ir būtų įmanoma to tikėtis. Tačiau vidutinė apdairi šalis to neprivalo numatyti, įtraukti tokių sąlygų į sutartį t.y. šiuo atveju Sovietų Sąjungos griūtis 1990 metais. Atkreiptinas dėmesys, kad duota sąlyga taip pat užsimena, kad šiuo atveju pasikeitusių aplinkybių institutas galėtų būtų taikomas, jeigu kitaip nebūtų nustatyta sutartyje, tai yra, jeigu kažkuri iš šalių nebūtų prisiėmusi rizikos, 6.2.2. straipsnio d) punktas atitinkamai Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies ketvirtas punktas.,, nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos.“.

UNITROID principuose atitinkamai taip pat pateikiamas dar vienas pavyzdys. Jis atspindi situaciją, kada nebūtų galima taikyti šio instituto. „Ekspeditorius A pasirašo dviejų metų pervežimo kontraktą su B pervežėju. Pagal Kontraktą B yra įsipareigojęs kas mėnesį, pervežti tam tikrą krovinį iš valstybės x į valstybę y už fiksuotą užmokestį. Po dviejų metų tvirtinant, kad dėl regioninės politinės krizės pasekmių esminiai pakilo degalų kaina. B reikalauja 5 procentų pakeltos kainos. B neturi teisės į tokį kainos

---

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 24 d. nutartis c.b. R.B v. UAB „Sauluva“ (byla Nr. 3K-3-296/2006).

⁴³ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>> [žiūrėta 2016-04-25] P.215.

padidinimą, nes B prisiima sutarties įgyvendinimo riziką ir kad ji gali tapti sunkesnė.“. UNIDROIT pateikia tokį pavydį. Dėl situacijos, kai kontrakto nebūtų galima keisti. Tai yra 5% pasikeitimas kainoje akivaizdžiai nėra esminis aplinkybių pasikeitimas. Nors ir atitinkamai nagrinėjamoje situacijose esminiai pakilo degalų kaina, tačiau tokioje situacijoje, kad pakilo vieno iš komponentų atitinkamai degalų kaina, tai dar nereiškia, kad esminiai pasikeitė galutinio teikiamo produkto kaina, kas ir yra svarbiausias faktorius, kurį reikia vertinti ar sutartis keistina. Taip pat vėlgi yra paminimas rizikos prisiėmimo kriterijus tai yra pervežėjas, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip, yra atsakingas už savo patiriamas išlaidas. Jis prisiima atsakomybę tiek už galimą pervežimo kainos kritimą, tiek už kilimą.

Tai yra situacijos, kurios neturi esminio pasikeitimo kriterijaus. Kiekviena šalis pasirašydama sutartį yra pati atsakinga už savo sutartinių prievolių įvykdymą ir negali vos tik nors šiek tiek pasikeitus sutarties įvykdomo sąlygoms ne jos naudai, prašyti keisti sutartį. Jeigu tokios situacijos nėra numatytos sutartyje, tai šalis pati privalo prisiimti atsakomybę ir iš to galimas kylančias komplikacijas arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas⁴⁴.

Teismų praktikoje dažnai susiduriama su problema, kad šalims yra neaišku ar pasikeitusios aplinkybės yra tokio lygio, kad jau būtų galima taikyti 6.204 straipsnį. Kiekvienu atveju, šiek tiek pasikeitus aplinkybėms, leidžiant keisti sutartį, negalėtų egzistuoti stabili ekonominė rinka ir tuo pačiu kentėtų visa valstybės veikla, nes kiekvienos valstybės gerovei yra būtina stabili rinka, ekonomika. Galima būtų pacituoti vieną Didžiojoje Britanijoje nagrinėtą bylą, kurioje teisėjo išsakyta nuomonė yra aktuali ir Lietuvos kontekste. 1982 metais byloje *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd*, sutartis nebuvo įvykdyta dėl darbuotojų streiko ir atsisakant taikyti frustracijos doktriną, kuri yra gimininga, mūsų Sutarties keitimui pasikeitus aplinkybėms teisiniam institutui. Teisėjo Eustance Roskill frazė šioje byloje po to buvo ir yra nuolatos cituojama argumentuojant prieš sutarties keitimą. „Formuojant šią doktriną, nepaisant aplinkybių, kad konkrečioje byloje nors ir yra pateisinamų aplinkybių taikyti sutarties keitimo pasikeitus aplinkybėms doktriną, reikėtų prisiminti, kad šios doktrinos negalima lengvai taikyti vien tam, kad atleisti šalis nuo blogų komercinių derybų pasekmių“⁴⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad stabili

---

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000m. liepos 18d. Įstatymu Nr. VIII-1864 (įsigaliojo 2001-07-01) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁴⁵ BEALE H. G. Chitty on Contracts: Twenty-Ninth Edition. Volume I: General Principles. London: Sweet & Maxwell. 1994 m. P. 1112-1113.; [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.lawandsea.net/List_of_Cases/P/Pioneer_Shipping_v_BTP_The_Nema_1982_AC724.html> [žiūrėta 2016-04-25]

rinka, ekonomika, nebūtų įmanoma, jeigu verslininkai žinotų, kad teismai sutartis lengvai koreguoja, keičia. Atsirastų nepasitikėjimas valstybės ekonomine santvarka, teisine sistema, pasirašytomis sutartimis. Verslininkai bijotų sudarinėti sutartis ir taip smuktų visos valstybės ekonominis gerovė, ekonomikos augimas. Taigi vien tai, kad sutartis šaliai nėra visai naudinga ar tokia naudinga, kokia ji tikėjosi ją būsiant dar nereiškia, kad galima taikyti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnį. Lietuvos aukščiausias Teismas yra nekartą konstatavęs, kad sutarties keitimo institutu pasikeitus aplinkybėms negalima naudotis vien dėl to, kad sutartis neteikia tokio pelno, kokio šalis tikėjosi.

„Pažymėtina ir tai, kad laisva valia sutartį sudariusi šalis neturi teisės pasinaudoti sutarties vykdymo suvaržymo (pakeitimo) institutu tik dėl to, kad po sutarties sudarymo susiklosčius tam tikroms nepalankioms aplinkybėms sudaryta sutartis pasirodė esanti nepelninga arba generuoja mažesnę pelną, nei buvo manyta sudarant sutartį. Minėta, kad teisėtai sudarytą ir galiojančią sutartį šalys privalo vykdyti tinkamai ir sąžiningai (CK 6.200 straipsnis)“⁴⁶. Sąžiningas sutarties vykdymas šiuo atveju yra savos rizikos priėmimas, jos vykdymas nepaisant pasikeitusių aplinkybių situacijos, kai šalies pasirašiusios sutartį situacija yra ne tokia, kokios ji tikėjosi, gaunamas pelnas ar nauda iš sutarties ne tokia kokia šalis prognozavo. Prisiimtų įsipareigojimų vykdymas – sąžiningas sutarties vykdymas užtikrina valstybės civilinių santykių stabilumą, pasitikėjimą vieni kitais ir valstybe. Taigi negalima naudoti sutarties keitimo instituto vos pasikeitus aplinkybėms vien tam, kad nepelningą ar neapdairiai pasirašytą sutartį anuliuoti ar pakeisti į pelningesnę, naudingesnę sutartį. Priešingu atveju būtų paneigiamos laisvos rinkos taisyklės, *pasta sunt servanda* principas.

Taigi, kur yra ta riba tarp pasirašytos neapdairios, nepelningos sutarties ir tarp sutarties su iš esmės pasikeitusiomis aplinkybėmis, kur jau būtų galima taikyti pasikeitusių aplinkybių sutarčių keitimo institutą? Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nekartą nurodęs, kad į kiekvieną situaciją reikia žiūrėti individualiai. „Ginčą dėl sutarties pakeitimo nagrinėjantis teismas turi nustatyti faktines aplinkybes dėl sutartinių prievolių pusiausvyros pokyčio egzistavimo, jo masto ir įvertinti, ar toks pasikeitimas vertintinas kaip iš esmės pakeitęs sutartinių prievolių pusiausvyrą ir sudarantis pagrindą pakeisti sutartį. Konkrečios sutarties vykdymo suvaržymai kiekvienoje byloje vertintini

---

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis c.b. UAB „Valbis“ v. UAB „Kauno audinių projektas“ (byla Nr. 3K-3-30-219/2015).

individualiai, atsižvelgiant į nustatytą pokyčio mastą, sutartimi prisiimtos rizikos laipsnį, sutarties šalių statusą ir kitas reikšmingas aplinkybes⁴⁷

Pažymėtina, kad toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aiškinimas ir pasikeitusių aplinkybių instituto taikymas yra nuoseklus ir atitinkantis jo paties, kuriamą praktiką. Turint omenyje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuolatos akcentuojamą reikalingą aiškinimąsi į individualias bylas,⁴⁸ yra ne keista ir lengvai nuspėjama jo darytina išvada, kad ekonominė krizė *per se* nereiškia padarinių, kuriems esant galėtų būti pripažintos tinkamos aplinkybės pasikeitusių aplinkybių institutui taikyti. Tačiau tai, kad ekonominė krizė savaime nėra pripažįstama *force majeure*, nėra pripažįstama aplinkybė pateisinanti nekvestionuotiną Lietuvos Respublikos civilio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio taikymą. Tai dar nereiškia, kad šalis, kuri siekia, kad sutartis būtų nutraukta ar pakeista jos naudai to negalėtų padaryti remiantis ekonominės krizės padariniais. Jeigu ekonominė krizė šalies būklę paveikė iš esmės ir taip pasikeitė sutarties prievolės šalių pusiausvyra. Atitinkamai reikėtų taikyti visus likusius pasikeitusių aplinkybių instituto kriterijus ir tikrinti ar galima pritaikyti 6.204 straipsnį ar ne. Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija yra pagirtina, nes akivaizdu, kad ekonominė krizė vienus verslininkus paveikė daug smarkiau negu kitus. Ir leidžiant keisti sutartį savaime remiantis ekonomine krize, kaip *force majeure* sąlyga būtų nesąžininga ir toks aiškinimas neatitiktų protingumo, sąžiningumo, teisingumo kriterijų. „Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad sutarties šalies finansinės būklės pablogėjimas dėl ekonominės krizės savaime nėra pagrindas taikyti CK 6.204 straipsnio nuostatas; lygiai taip pat konstatavimas, jog ir kita sutarties šalis patyrė neigiamų ekonomikos krizės padarinių, nėra pagrindas šio straipsnio netaikyti. Ekonomikos krizės situacija *per se* nereiškia sutartinių prievolių pusiausvyros pažeidimo, tačiau ji nepripažintina ir absoliučiu pagrindu, dėl kurio reikalavimai pripažinti jos įtaką sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimui visais atvejais turėtų būti atmetami.,“⁴⁹.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą ginčą tarp ieškovo UAB „Palink“ ir atsakovo UAB „Kauno saulėtekis“ „Bendriausia prasme sutarties šalis, mokėdama sutarto dydžio nuomos mokesčių ir už jį gaudama patalpas, kurių rinkos nuomos kaina yra nukritusi, gauna mažesnės apimties priešpriešinį įvykdymą. Ar toks nuomojamų patalpų

---

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. L. S. ir V. S. (V. S.) (byla Nr. 3K-3-532/2014); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“ ir Vilniaus miesto savivaldybės administracija. (byla 3K-3-240/2013)

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Europa Group“ v. UAB „Kleta“ (byla Nr.3K-3-265/2011)

⁴⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. L. S. ir V. S. (V. S.) (byla Nr. 3K-3-532/2014).

nuomos kainos kritimas rinkoje sudaro pagrindą keisti sutartį, nustatoma vertinant CK 6.204 vertinimo taikymo sąlygų visumą, pirmiausia – ar dėl to iš esmės pasikeičia šalių sutartinių prievolių pusiausvyra.⁵⁰Taigi yra akcentuojamas pusiausvyros pasikeitimo kriterijus. Kas reiškia, kad reikia vertinti bendrą situaciją, o ne tik iš vienos pusės.

Tai yra pasikeitusios aplinkybės smarkiai palietė vieną šalį, ir jeigu antros šalies padėtis būtų nepasikeitusi ar netgi pagerėjusi, būtų galima kalbėti apie sutarties sąlygų modifikavimą pagal 6.204 straipsnį. Tačiau, jeigu abiejų šalių padėtis suprastėjo panašiai ar būtų sąžininga modifikuoti sutartį vienos šalies naudai?

Atitinkamai nebuvo nustatinėjama jokių bendrų kriterijų. Vienintelis tikslesnis kriterijus nustatytas egzistuoja 6.685 straipsnyje. „Rangovas turi teisę reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą, jeigu dėl ne nuo jo priklausančių aplinkybių faktiška statybos darbų kaina padidėjo daugiau kaip penkiolika procentų (šio kodekso 6.204 straipsnis).“ Kaip matome yra nustatytas penkiolikos procentų kriterijus. Kas nors iš pirmo žvilgsnio ir yra gana mažas kainos pasikeitimas teigti, kad tai ir „iš esmės pasikeitusios aplinkybės, „iš esmės pasikeitusi šalių pusiausvyra“, tačiau bent iš straipsnio formuluotės matyti, kad tai nėra imperatyvas. Tai yra terminas „turi teisę reikalauti perskaičiuoti“ nesuponuoja išvados, kad teismas yra įpareigotas, tokią sutartį pakeisti.

Atkreiptinas dėmesys, kad tai neturėtų būti rangos sutartis pagal, kurią buvo iš anksto nustatyta galutinė darbų kaina už kurią rangovas įsipareigojo atlikti darbus ir taip laimėdamas viešųjų pirkimų konkursą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjo bylą, kurioje jis pasisakė šiuo klausimu. Šioje byloje statybos įmonė UAB „Estijos arka“ laimėjo statybos rangos konkursą, kuris buvo paskelbtas AB „Lelija“. Šį konkursą UAB „Estijos arka“ laimėjo pasiūlusi mažiausią statybos rangos kainą - 8 047 990.00 Lt. Taigi UAB „Estijos arka“, kaip savo srities profesionalas turėjo numatyti tikslesnę savo darbų kainą, o laimėjus konkursą nurodant fiktyviai mažą statybos darbų kainą ir po to prašyti teismo pakelti kainą prieštarautų paprasčiausiam protingumo, sąžiningumo, teisingumo principams Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmos knygos 5 straipsnis. „Civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus“. „Kainos keitimas galimas tais atvejais, kai sulygta statybos kaina yra orientacinė, apytikrė, arba kai kaina nenurodyta, o tik susitarta dėl jos nustatymo kriterijų. Konkrečios kainos keitimas prievolių vykdymo metu gali būti tik išimtiniais atvejais.“⁵¹.Taigi, kaip matome nors ir

---

⁵⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis c.b. UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“ (byla Nr. 3K-3-364/2014).

⁵¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis c.b. UAB „Estijos arka“ v. UAB „Lelija“ (byla Nr. 3K-3-543/2006).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neteigia, kad iš anksto nustatytos konkrečios darbų kainos niekada nebūtų galima keisti, tačiau vartojamas terminas „*tik išimtiniais atvejais*.“, kas sufleruoja, kad tokiu atveju norint keisti sutartį pagal iš esmės pasikeitusių aplinkybių institutą, turėtų būti taikomi dar didesni standartai nei tie, kuriuos įprastai reikia nustatyti norint taikyti 6.204, 6.685.

Nors atkreiptinas dėmesys, kad tokia išvada visų pirma darytina lingvistiniu metodu analizuojant žodžius „*išimtiniais atvejais*“ ir atkreipiant dėmesį, kad paprastai taikant 6.204 straipsnį šis terminas nėra naudojamas, taip pat ir atsižvelgus į visą bylos specifiką, bei aiškinimo dėl iš anksto nustatytos darbų kainos pagal laimėtą konkursą. Atkreiptinas dėmesys, kad tokiu atveju reikia analizuoti, ar kaina realiai padidėjo, nuo rangovo nepriklausančių priežasčių ar rangovas paprasčiausiai nesugebėjo tiksliai apskaičiuoti kainos? Nes tokiu atveju, kai reali darbų kaina yra dirbtinai sumažinama, neturint jokių realių planų, būdų projektą įvykdyti už sumažintą kainą, o tiesiog norint laimėti konkursą taikyti 6.204 straipsnio nebūtų galima. Ką šioje situacijoje ir nustatė pirmos instancijos teismas „Rangovas savo paaiškinamajame rašte nurodė, kad siekdamas laimėti konkursą 10 proc. sumažino savo apskaičiuotą pirminę pasiūlymo kainą, todėl kainos neatitikį protingumo kriterijams reikia sieti su paties rangovo nesąžiningais veiksmais.“⁵². Šios aplinkybės yra aiškiai nesuderinamas su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies antru punktu (negalėjo protingai numatyti), verslininkas-rangovas profesionalas privalėjo tiksliau apskaičiuoti rangos darbų kainą, negalėjo jos dirbtinai mažinti ir tikėtis po to ją pakelti teismo pagalba. Taip pat šiuo atveju pasirašius galutinę darbų rinkos kainos vertę, rangovas realiai prisiima ir atsakomybę dėl padidėjančių kainų 2 dalies 4 punktas. Galima būtų pacituoti vieną garsesnių pavydžių iš anglosaksų teisės, kai sutartį keisti atisakyta. Situacija iš esmės buvo gana panaši į nagrinėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylą, aptariamą byloje taip pat buvo iš anksto nustatytos namų statybos sutarties sąlygos.⁵³ Buvo sutarta pastatyti 78 namus už 85 tūkstančius 836 svarus sterlingus per 8 mėnesius, tačiau namai buvo pastatyti per 22 mėnesius ir už 94 tūkstančius 424 svarus sterlingus. Byloje nagrinėta ar tokioje situacijoje galima taikyti sutarčių keitimo institutą. Kokia yra lūkesčių reikšmė, sąvoka pasirašant sutartį su iš anksto nustatyta kaina. Vienas iš teisėjų byloje Donald Somervell apie lūkesčius tokių sutarčių kontekste pateikė tokią nuomonę „Šalis pasirašydama sutartį, besiremdama savo lūkesčiais naudojantis informacija, kurią ji turi, privalo apsispręsti ar ji yra pasiruošusi priimti riziką, kad jos šalies lūkesčiai nebus

---

⁵²Ten pat.

⁵³Davis Contractors v Fareham Urban DC [1956] APP.

įgyvendinti“.⁵⁴ Sutartis galima sudarinėti remiantis lūkesčiais. Jeigu kiekviena šalis yra gerai informuota aplinkybių, pagal kurias lūkesčiai yra paremti. Galima sakyti, kad lūkesčiai yra esmė, pagrindas, pagal kurią sutartis buvo sudaryta. Būtų absurdiška teigti, kad tokie neįgyvendinti lūkesčiai yra sutarties tikslo praradimas ar pakankamas pagrindas taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą⁵⁵

3.1 Aplinkybės tampa šaliai žinomos po sutarties sudarymo

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnyje yra įtvirtintas aplinkybių laiko sužinojimo kriterijus, „tos aplinkybės atsiranda arba nukentėjusiai šaliai tampa žinomos po sutarties sudarymo“. Įdomu, tai, kad laiko kriterijus nėra visur išskiriamas. Atitinkamai aptarta *Rebus sic stantibus* principo atmaina Vokietijoje šio kriterijaus neišskiria. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra išskiriami du pagrindiniai atvejai, kada yra pateisinamas aplinkybių nežinojimas ir yra galima taikyti pasikeitusių aplinkybių teisinį institutą.

- a) Aplinkybės sutarties sudarymo metu apskritai neegzistavo;
- b) Aplinkybės tampa žinomos po sutarties sudarymo.

Aplinkybės sudarymo metu apskritai neegzistavo. Vertinant jį atskirai šis kriterijus yra paprastesnis ir lengviau suprantamas. Pavyzdžiui šalis negalėjo žinoti apie, taikioje valstybėje ne užilgo, netikėtai prasidėjusį karą. Apie žemės drebėjimą valstybėje, kurioje tokių nelaimių nebūna – pavyzdžiui Lietuva, apie tai, kad 2005 metais sudaryta ilgalaikė sutartis iš esmės pasikeis prasidėjus ekonominei krizei (jei rasi pagalvok minkštesnių atvejų, ne force majeure).

Aplinkybės tampa žinomos po sutarties sudarymo. Šioje straipsnio dalyje yra įtvirtintas subjektyvusis kriterijus, kurį vertinti jau yra sunkiau. Šios dalies problematika prasideda vertinant ją kartu su straipsnio antroje dalyje numatytu protingo numatymo kriterijumi. Tai yra, kai atvejai nėra tokie akivaizdūs keliant klausimą, ar šalis galėjo žinoti apie šias aplinkybes, reikia kartu analizuoti, ar šalis galėjo realiai tikėtis tokių aplinkybių atsiradimo, ar galėjo protingai numatyti tokias aplinkybes galimai egzistuojant. „Aplinkybėmis, kurios jau buvo sudarant sutartį ir kurias privalanti vykdyti sutartį šalis žinojo arba turėjo žinoti, šalis negali remtis, nes sudarydama sutartį tokiomis sąlygomis ji prisiėmė jos vykdymo pasunkėjimo riziką. Pavyzdžiui, šalis pirkdama žemės sklypą statybos tikslais žinojo, kad toje teritorijoje statybos yra ribojamos. Šiuo atveju

⁵⁴BEALE H. G. Chitty on Contracts: Twenty-Ninth Edition. Volume I: General Principles. London: Sweet & Maxwell. 2004 m. P. 778-800.

⁵⁵Ten pat.

komentuojamas straipsnis nebus taikomas.⁵⁶ Cituojamame pavyzdyje iš Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaro ir yra būtent minima situacija, kai aplinkybės yra glaudžiai susijusios su numatomumo kriterijumi. Tai yra šiame pavyzdyje realiame laike prieš perkant žemės sklypą aplinkybės jau egzistavo ir buvo arba turėjo būti žinomos. Atitinkamai šalis jau nebegalėtų teigti, kad apie tokias aplinkybes nežinojo, nes vidutiniškai protingas ir apdairus asmuo prieš perkant žemės sklypą būtų pasitikrinęs ar perkama nuosavybė atitiks jo keliamus reikalavimus.

„Tokios aplinkybės turi atsirasti ar tapti žinomos jau sudarius sutartį ir šalis ją sudarydama negalėjo protingai numatyti, kad tokių aplinkybių gali atsirasti.“⁵⁷ Neigiamų aplinkybių atsiradimo laiko kriterijus yra ypatingai svarbus atskiriant šeštos knygos 204 straipsnį nuo 228 straipsnio – esminės šalių nelygybės. Nes iš pirmo žvilgsnio šis atskyrimas galėtų atrodyti gana painus. Pavyzdžiui nėra sunku įsivaizduoti situaciją, kai ekonomiškai silpna, neturinti išsilavinimo šalis galėtų pasirašyti nenaudingą sutartį nenumatant tam tikrų neigiamų aplinkybių jau esamo egzistavimo arba tikėtino atsiradimo artimoje ateityje. Taigi, kalbant apie situacijas, kuriose neigiamos aplinkybės jau egzistavo prieš pasirašant sutartį, tačiau vienai šaliai esant gerokai pranašesnei ir nesąžiningai pasinaudojant kitos šalies priklausomybe nuo jos, šalies ekonomiais sunkumais, neatidėliotinais poreikiais ar faktu, kad ji yra tiesiog ekonomiškai silpna, neinformuota, nepatyrusi, veikia neapdairiai, neturi derybų patirties, galima būtų kalbėti apie šeštos knygos 228 straipsnio taikymą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs dėl šių normų konkurencijos, kad jeigu aplinkybės buvo žinomos ar turėjo būti žinomos, bet sutartis buvo pasirašyta esant esminiai šalių nelygybei tai yra taikomas šeštos knygos 228, o ne 204 straipsnis. „Tokia neatitiktis turi būti sudarant sutartį. Jeigu ši atsiranda dėl sudarius sutartį pasikeitusių aplinkybių, taikomas ne CK 6.228, o 6.204straipsnis.“⁵⁸

Žinojimas apie tam tikras neigiamas aplinkybes taip pat yra glaudžiai susijęs su straipsnio ketvirta dalimi nustatančia rizikos prisiėmimo faktorių. Tais atvejais, kai arba aplinkybių egzistavimas turėjo būti aiškiai žinomas, suprantamas ar nors ir ne taip aiškiai, tačiau pavyzdžiui taikant didesnius standartus keliamus verslo subjektams, tuo labiau ne

---

⁵⁶MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia. 2003. Vilnius: Justitia, 2003. P. 270.

⁵⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 20011 m. sausio 31 d. nutartis c. b VŠĮ „Aušveita“ v. UAB "Promata" (byla 3K-3-18/2011).

⁵⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d nutartis c. b UAB „Dzūkijos vandenys“ v. UAB "LITESKO" (byla 3K-3-530/2008).

paprastiems verslo subjektams, o didžiulėm įmonėms ar tam tikriems individams, kurie yra savo srities profesionalai yra taikomi dar didesni standartai. Tokiu atveju, norint taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą šiems subjektams, tektų nelengva įrodinėjimo našta įrodyti, kodėl jie nežinojo apie tam tikras neigiamas aplinkybes dėl kurių iš esmės pasunkėjo sutarties vykdymas. Pastebėtina, kad, kai neigiamos aplinkybės egzistavo jau sutarties pasirašymo metu, bet dėl vienokių ar kitokių priežasčių sutartis buvo vis tiek pasirašyta ir neegzistavo esminės šalių nelygybės, yra taikomas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmos knygos 90 straipsnis, įtvirtinantis klaidos teisinį institutą. Atitinkamai palyginus su Vokietijos teisėje galiojanti *rebus sic stantibus* principo atmaina, joje klaidos institutas yra įtrauktas į patį straipsnį.

Taigi, jeigu tam tikros neigiamos aplinkybės egzistavo prieš sutarties pasirašymą, visų pirma reiktų tikrinti ar neegzistavo esminė šalių nelygybė pasirašant sutartį. Nustačius šeštos knygos 228 straipsnio kriterijus, sutartis yra keičiama remiantis šiuo straipsniu. Nenustačius esminės šalių nelygybės pasirašant sutartį, būtų galima tikrinti ar esama situacija neatitinka 204 straipsnio kriterijų, nes atitinkamai netgi esant faktui, kad neigiamos aplinkybės egzistavo sutarties pasirašymo metu, tačiau nustačius, kad šalis protingai jų negalėjo numatyti, esant kitiems reikalingiems kriterijams, galima būtų kalbėti apie pasikeitusių aplinkybių instituto taikymą.

Taigi galima daryti išvadą, kad laiko kriterijus yra nustatytas, tam kad pasikeitusių aplinkybių institutą atskirti nuo giminingų straipsnių sutarties pasirašymo esant esminei šalių nelygybei, bei dėl sandorio pripažinimo esant esminei klaidai. Šis straipsnio kriterijus taip pat siaurina straipsnio taikymą atmetant atvejus, kai šalys turėjo žinoti apie tam tikrų aplinkybių buvimą, ar buvo tiesiog neapdairios ir nepaisant galimo neigiamų aplinkybių egzistavimo, ar realaus pagrindo atsirasti neigiamoms aplinkybėms vis tiek pasirašė sutartį

3.2 Gebėjimas numatyti neigiamus padarinius

6.204 antrame straipsnyje įtvirtintas kriterijus. „Tų aplinkybių nukentėjusi šalis sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti;“. Pats dažniausias bandymas taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą Lietuvoje buvo ekonominės krizės laikotarpis. Neretai bandant keisti sutartis dėl pasikeitusių aplinkybių (šiuo atveju ekonominės krizės), kildavo klausimas ar šalis, kurios naudai bandoma keisti sutartį tikrai negalėjo numatyti, kad aplinkybės pasikeis ateityje? Tuo labiau dažnu atveju, kai sutartis buvo pasirašomos

jau krizės laikotarpiu (2008-2010 m.), šalys paprasčiausiai nesugebėdavo įvertinti savo galimybių, jų verslo planas būdavo pagrįstas per dideliu optimizmu, lūkesčiais.

Nors mūsų sutarties keitimo instituto praktika ir šaknys palyginus nėra dar pakankamai didelės. Tačiau pažvelgus į užsienio praktiką sutartys, kurios buvo sudarytos remiantis lūkesčiais, kad jos bus pelningesnės iš esmės nėra pripažįstamos pakankamu pagrindu taikyti *Rebus Sic Stantibus* giminias doktrinas. Pavyzdžiui būtų galima paminėti *Davis Contractors v Fareham Urban DC* bylą, kuri buvo analizuota skyriuje kalbančiame apie esminiai pasikeitusių aplinkybių sąvoką. Tokios sutartys pagal savo prigimtį yra rizikos sutartys. Jos pasirašomos rizikuojant, kad pelnas nebus toks, koks jos tikisi. Tai yra prasčiausias, natūralus verslo modelis. Savaime suprantama ne kiekviena verslininkų sutartis gali būti akivaizdžiai pelninga. Taigi galima tiesiog teigti, kad su rizika susiję faktoriai, veiksmai, rezultatai yra tokių prievolių dalykas. Atitinkamai lūkesčiam nesant tokiems, kokiems šalis tikėjosi juos būsiant, neturėtų būti galimas taikomas aplinkybių pasikeitimo teisinis institutas. Nes ne tik, kad tai būtų paprasčiausiai nesąžininga, bet ir atitinkamai tokios sutartys neatitiktų straipsnio ketvirtoje dalyje įtvirtinto protingo numatymo kriterijaus. Apdairus, protingus verslininkas, asmuo nesunkiai turėtų sugebėti numatyti, kad rizikos sutartis gali neatnešti tokio pelno, kokio jis tikėjosi. Ir atitinkamai tokiais atvejais keisti sutartis vien tam, kad padėti neapdairiems verslininkams nebūtų tikslinga.

Kalbant apie bylas dėl sutarčių keitimo argumentuojant, kad jos turėtų būti koreguotos remiantis ekonominės krizės padariniais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2007 metų pradžioje JAV prasidėjusi ekonominė krizė pamažu pradėjo „ristis“ per pasaulį. Sutartys, kurios sudarytos smulkiųjų verslininkų ar pavienių fizinių asmenų prasidedant ekonominei krizei 2007-2008 metais. Galėtų būti vertinamos, kaip sutartys sudarytos negalint „protingai“ numatyti krizės padarinių. Taigi, vertinant ar šalis galėjo protingai numatyti ateityje iškiliančius neigiamus padarinius, reikėtų atsižvelgti ne tik į objektyviuosius, bet subjektyviuosius kriterijus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 metais gruodžio dvyliktą dieną nagrinėjo bylą, kurioje pensininkų pora su Vilniaus miesto savivaldybe pasirašė buto pirkimo- pardavimo sutartį išsimokėtinai. Sutartis buvo pasirašyta Ieškovai 2007 metų spalio 9 d. pasirašė sutartį atitinkamai, nors jau JAV buvo prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė, pasaulyje jau buvo pradedami justti krizės padariniai tačiau, Lietuvoje to dar nebuvo jaučiama. Nors ekonomistai, stambūs verslininkai ir organizacijos jau galėjo nuspėti, kad ekonominės krizės neigiami padariniai ne užilgo pasieks ir Lietuvą. Atitinkamai ir iš paprastų fizinių asmenų,

pažeidžiamos gyventojų grupės – pensininkų, tikėtis, kad jie sugebės numatyti Lietuvą užgriūsiąją ekonominę krizę ir jos padarinių mastą, nebūtų labai logiška ir realu.

Dėl ekonominės krizės ieškovai L. S. ir V. S. (V. S.) neteko ir nesugebėjo susirasti naujo darbo, dėl to ženkliai suprastėjo poros galimybė vykdyti sutartį. Iš esmės pasikeitė pusiausvyra tarp šalių. Pasirašant sutartį V. S. buvo arti pensijos, tai atitinkamai ieškovai ne tik, kad logiškai, protingai mąstant neturėjo tikėtis juos užgriūsiąjį sunkumą, bet atitinkamai galėjo ir netgi tikėtis situaciją pagerėsiant, nes netrukus po sutarties pasirašymo turėjo atsirasti naujas pajamų šaltis – senatvės pensija. „Byloje nustatyta aplinkybė, kad toliau vykdydami ginčo sutartį ieškovai rizikuoja prarasti ne tik perkamą patalpą, bet ir vienintelį būstą, nes negali sumokėti paskolos, gautos įmokai sumokėti, kolegija pripažino pateisinama priežastimi prašyti nutraukti ginčo sutartį.“⁵⁹. Pažymėtina, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracija bandė argumentuoti, kad sutarties negalima keisti, nes tai reikštų pajamų neteikimą iš savivaldybės biudžeto į ką Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsakė, kad gyventojų gerovė taip pat yra viešasis interesas. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš esmės pasakė, kad savivaldybės ar valstybės įmonės negali sudarinėti neatsakingų sutarčių ir po to bandyti gintis argumentuojant viešuoju interesu ir jo pagalba siekti sau geriausių padarinių, „jog viešąjį interesą atitinka ir gyventojų gerovė, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais paremti civiliniai teisiniai santykiai.“⁶⁰. Taigi, kai keičiama sutartis galėtų neigiamai paveikti savivaldybę ar valstybę, dažniausiai viešojo intereso argumentas neturėtų būti pakankamas netaikyti sutarties keitimo pasikeitus aplinkybėms instituto, jeigu šiam taikyti egzistuoja visi būtini reikalavimai.

Tačiau tikėti stambių, tarptautinių verslininkų argumentais, kad jau prasidėjus pasaulinei krizei, jie sudarant sutartis negalėjo numatyti, neigiamų padarinių būtų gana naivoka. Atitinkamai, didesniems juridiniams asmenims, kurie turi savo ekonomikos analitikus gebančius analizuoti ekonominę situaciją Lietuvoje ir pasaulyje, numatyti galimus ekonomikos pokyčius ir turinčias profesionalius teisininkus galinčius sudaryti sutartis numatančias įvairius neigiamus padarinius. Lyginant su pavieniais, ekonomiškai silpnais, fiziniiais asmenimis taikyti tą patį numatomumo standartą, kalbant apie neigiamų padarinių numatymą, būtų nesąžininga. Savaiame suprantama, kad pavyzdžiui pensininkų poros galimybės numatyti, neigiamus krizės padarinius yra gerokai labiau apribotus negu milžiniškų kompanijų, kurios turi daugia milijardinę apyvartą, veikia daugybėje valstybių, turi daug metų praktikos.

---

⁵⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. L. S. ir V. S. (V. S.) (byla Nr. 3K-3-532/2014)

⁶⁰Ten pat.

Ieškovas UAB „Palink“ ir atsakovas UAB „Kauno saulėtekis“ 2007 metais rugsėjo 17 dieną pasirašė patalpų nuomos sutartį komercinei veiklai vykdyti. UAB „Kauno saulėtekis“ įsipareigojo remontuoti, įrengti patalpas pagal UAB „Palink“ parduotuvės „Iki“ standartus. UAB „Kauno saulėtekis“ patalpų rekonstrukcijai, remontui atlikti pagal pateiktus konkrečius UAB „Palink“ standartus įgyvendinti sudarė statybos rangos sutartį su UAB „Dovirma“, numatyta orientacinė darbų kaina - 6 760 265 Lt. Atitinkamai, darant tokio dydžio investicijas, UAB „Kauno saulėtekis“ interesus atitiko sudaryti ilgalaikę nuomos sutartį. Patalpų nuomos sutartis buvo sudaryta netrumpesniam nei 4 metų ir 6 mėnesių laikotarpiui. Įsikėlus į išsinuomotas patalpas, prasidėjus ekonominei krizei UAB „Palink“ pradėjo patirti vis didesnius nuostolius ir po nepavykusių derybų nutraukė nuomos sutartį po vienerių metų keturių mėnesių ir 7 dienų. Atkreiptinas dėmesys, kad pagrindines su atsakovui atsiradusias išlaidas sukėlusį statybos rangos sutartis buvo sudaryta 2008 m. vasario 19 d. O ieškovas UAB „Palink“ atsikraustė ir pradėjo prekybą tik 2008 metų pabaigoje, kai jau netgi Lietuvoje buvo prasidėjusi ekonominė krizė. Taigi, verslininkui turinčiam tokią patirtį, kaip UAB „Palink“ neturėjo būti sunku numatyti, kad ekonominės krizės laikotarpiu pelnas gali nebūti toks, kokio ji tikėjosi prieš prasidedant ekonominei krizei Lietuvoje. Taigi, pagal civilinio proceso įrodinėjimo principus, įrodinėjimo našta, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 178 straipsniu, šiuo atžvilgiu nebūtina nustatyti, kad UAB „Palink“ tikrai numatė, kad ekonominė krizė gali paveikti jos pelnus. Užtenka pagal bendrą taisyklę nustatyti, kad labiau tikėtina, kad ji galėjo to tikėtis, negu kad negalėjo. „Teismas, įvertinęs tai, kad ieškovas ginčo patalpomis pradėjo naudotis 2008 m. pabaigoje, t. y. ekonominės krizės pradžioje, sprendė, jog tikimybė, kad ieškovas galėjo numatyti sudarytos sutarties padarinius, yra daug didesnė, nei kad negalėjo.“⁶¹.

Taip pat pastebėtina, kad šiuo atveju labai kvestionuotina ar pasikeitė šalių pusiausvyra. Tai yra netgi turint omenyje, kad dėl ekonominės krizės UAB „Palink“ priklausanti parduotuvė „Iki“ dėl kurios vyksta ginčas, patyrė nuostolių, tačiau UAB „Palink“ netgi krizės laikotarpiu Lietuvoje plėtė savo veiklą. Nors UAB „Palink“ iškėlė argumentą, kad tai yra atskiros parduotuvės, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl šio argumento nepasisakė, taigi panašu, kad į pusiausvyros sąvoką yra žiūrima ne tik konkrečios bylos kontekste, bet ir įvertinant bendrą sutarties šalių situaciją. Ar tai reiškia, kad didelių juridinių asmenų naudai, bent jau tol kol jie yra pelningi už atskiros teisme vertinamos sutarties ribų, apskritai negalėtų būti keičiama sutartis remiantis pasikeitusių

---

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis c.b. UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“ (byla Nr. 3K-3-364/2014).

aplinkybių institutu? Bendrai kalbant pačiame 204 straipsnyje nėra numatyta, kad šio pasikeitusių aplinkybių instituto nebūtų galima taikyti stambesniems juridiniams asmenims.

„Dėl to, kad kasatorius negavo pelno, kaip jis teigė, patyrė nuostolius atsakovo patalpose atidarytoje parduotuvėje, teisėjų kolegija sutinka su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad byloje nepaneigta galimybė, jog kasatorius protingai galėjo numatyti, kad jo veikla išsinuomotose patalpose nebus tokia pelninga, kaip jis tikėjosi (kasatorius neįrodė priešingai) ir kad jam iš esmės tapo sudėtinga vykdyti su atsakovu sudarytą sutartį daugiau ne dėl ekonominės krizės, o dėl konkurencingos ir nepaklausios vietos pasirinkimo.,⁶² Tačiau, netgi jeigu būtų įrodyta, kad ekonominė krizė konkrečiai paveikė UAB „Palink“ parduotuvės „Iki“ apyvartą vis tiek kyla klausimas, ar tokiais atvejais būtų galima kalbėti apie pasikeitusias aplinkybes? Nes, aplinkybės realiai nepasikeitė, jos tiesiog nebuvo pakankamai gerai įvertintos. Blogo rizikos vertinimo negalima būtų sulyginti su pasikeitusiomis aplinkybėmis. Tikrai būtų galima kalbėti apie pasikeitusias aplinkybes tuo aspektu, jeigu norimos sąlygos, šiuo atveju pirkėjų srautas būtų nurodytas sutartyje, ir už tai būtų atsakingas UAB „Saulėtekis“ arba, kad bet koku atveju nesant tokiam srautui, sutartis galėtų būti tiek nutraukiama, tiek pakeičiama UAB „Palink“ naudai. Kas šios bylos atžvilgiu gana akivaizdu, kad būtų buvus per didelė rizika, bei atsakomybė UAB „Saulėtekis“, kuri yra gerokai mažesnė ir ekonomiškai silpnesnė už UAB „Palink“. Taip pat esant tokioms sutarties sąlygoms UAB „Saulėtekis“ nebūtų ėmęsis darytis brangaus remonto pagal „Palink“ parduotuvės „Iki“ standartus. Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių

Pastebėtina, kad numatomumo kriterijus, įtvirtintas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra UNIDROID straipsnio 6.2.2. (b) dalies kopija. UNIDROID principuose yra pateikiamas toks pavyzdys nagrinėjant numatomumo kriterijų.

A susitaria su B, kad teiks naftos žaliavą iš valstybės x už nustatytą kainą ateinantiems penkiems metams, nepaisant didelės politinės įtampos regione. Praėjus dvejiems metams po sutarties pasirašymo, prasidėjo karas tarp frakcijų kaimyninėje valstybėje. Dėl karo padarinių pasaulyje prasideda energinė krizė ir ženkliai iškyla naftos kainos. A nėra užgarantuota į teisę taikyti sutarties keitimo pasikeitus aplinkybėms institutą, nes tokių aplinkybių atsiradimas nebuvo toks įvykis, kurio nebuvo įmanoma numatyti.⁶³

---

⁶² Ten pat.

⁶³ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių

Atitinkamai šeštos knygos 204 straipsnio antroje dalyke panaudota formuluotė yra „tų aplinkybių nukentėjusi šalis sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti“. Jeigu aplinkybės, kurios pakeitė sutarties šalių pusiausvyrą, jau buvo galima numatyti iš pradžių tai reikštų, kad apskritai nebūtų galima kalbėti apie sutartinių įsipareigojimų keitimą pasikeitus aplinkybėms. Nes aplinkybėms egzistavus iš anksto nebūtų galima kalbėti apie jų pasikeitimą.

Kalbant apie bylas, kur buvo nagrinėjamas numatomumo faktorius Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio prasme, tai tokių bylų atitinkamai nėra labai daug. Viena iš jų būtų 2007 metais spalio 31 dieną nagrinėta byloje UAB „Akmenės energija“ prieš AB „Lietuvos dujos“. Šioje byloje ieškovas „UAB“ Akmenės energija per atsakovą AB „Lietuvos dujos“ Akmenės gyventojams tiekė energiją. Su atsakovu AB „Lietuvos dujos“ ieškovas UAB“ Akmenės energija buvo sudaręs dujų pirkimo sutartį, pagal kurią UAB“ Akmenės energija buvo įsipareigojęs nupirkti daugiau nei 15 000 000 kubinių metrų dujų. Tačiau 2004 metų laikotarpiu UAB „Akmenės energija“, tokio kiekio dujų iš atsakovo AB „Lietuvos dujos“ nenupirko. Taigi atitinkamai pažeidė savo sutartinius įsipareigojimus AB „Lietuvos dujos“ kompanijai. AB „Lietuvos dujos“ reaguodama į šį sutarties pažeidimą atitinkamai perskaičiavo UAB „Akmenės energija“ teikiamų dujų kainą, dėl to ieškovas UAB „Akmenės energija“ buvo priskirtas mažiau suvartojančiai dujų kiekio vartotojų grupei. Dėl šio perskaičiavimo UAB „Akmenės energija“ buvo priskaičiuota 1,032,894 Lt skola.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl aplinkybių numatomo šiuo atveju pasisakė taip „ieškovas turėjo apskaičiuoti numatomą suvartoti dujų kiekį. Šio kiekio teisingas apskaičiavimas, įvertinant galimą paklaidą, yra ieškovo ūkinės veiklos normali rizika, dėl to toks planavimas turi būti atliekamas atsakingai.“⁶⁴. Taigi netgi esant kiek kitokiai negu įprastai temperatūrai tai dar nereiškia, kad aplinkybės pasikeitė iš esmės. Temperatūros svyravimai yra normali tokio darbo specifiška ir tikėtis, savo verslą planuoti, nuspėjama vidutinės temperatūrą yra neprofesionalu bei tiesiog naivu. Temperatūros svyravimai nėra retas ir nenuspėjamas reiškinys. Taigi protingas, atsakingas verslininkas sudarys atitinkamas sutartis nuo to apsirausti, o nesudarius tokios sutarties bandyti gintis, mažinti savo nuostolius, „kamšyti neapdairių derybų skyles“ ar tai tiesiog bandyti gauti papildomo pelno pasitelkus sutarties kėtimą iš esmės pasikeitus aplinkybėms teisinį institutą ne tik, kad nebūtų teisiškai tikslu, nes tokiu atveju numatomas kriterijus jau nėra

---

komercinių sutarčių principai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>[žiūrėta 2016-04-25]; P.217.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 31 d. nutartis c.b. UAB „Akmenės energija“ v. AB „Lietuvos dujos“ (byla Nr. 3K-3-477/2007/)

tenkinamas ir tokiu būdu jau nebūtų galima taikyti 6.204 straipsnio. Bet šalis ir sutarties koregavimas tokiu atveju pažeistų sutarčių privalomumo laikymosi principą, sąžiningumo principą.

Galima iš esmės teigti, kad protingo numatymo kategorija esanti numatyta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies antrame punkte iš esmės išplaukia iš lotyniškos sąvokos *Bonus pater familias*. Tai yra nustatant, ar aplinkybės šaliai buvo žinomos, reikia analizuoti, ar tai būtų žinojęs vidutiniškai protingas, apdairus žmogus. Atitinkamai pastebėtina, kad šis romėnų teisės principas nereikia išskirtinai protingo ar paranojiško žmogaus, kuris tikisi ir numato nelaimės, galimus blogus atsitikimus visur, kur tik įmanoma. Labiau kalbama apie tai, ar tam tiktas aplinkybes buvo galima numatyti logiškai ir protingai. Tokias aplinkybes, kurių nenumatyti būtų didelis neapdairumas ir ne atsarga. Atitinkamai kalbant apie šiame skyriuje paminėtą pavyzdį. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje UAB „Akmenės energija“ yra milijoninę apyvartą turinti įmonė⁶⁵, kuri užsiima gyventojų šildymu, tai yra veikla, kuri yra glaudžiai susijusi su orų kaita, turėtų gebėti būti pasiruošusi įvairiems oro svyravimams, turėtų gebėti numatyti ir kitokias oro temperatūras negu vidutinis asmuo ir turėtų sudarinėti atitinkamas sutartis, paremtas ta profesionale nuomone. To nedarydama jinai veikia savo rizika – Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio ketvirta dalis.

Atitinkamai analizuojant civilinio kodekso komentare pateiktą pavyzdį, būtų galima teigti, kad atsakingas asmuo *Bonus pater familias* prieš perkant žemės sklypą patikrintų sklypo paskirtį ir išsiaiškintų ar jame bus galima statyti jo norimą pastatą. Jeigu to iš anksto neįmanoma iki galo išsiaiškinti, tai atitinkamai galėtų būti įtrauktos tam tikros sąlygos į sutartį, kad negavus kažkokio leidimo tarp šalių įvyktų restitucija, nors žinoma tai jau būtų derybų klausimas.

Pavyzdžiui nusipirkus žemės ūkio paskirties sklypą, po to teigti, kad nepavykus pakeisti sklypo paskirties, reikalinga koreguoti sutartį, nes „iš esmės pasikeitė aplinkybės“, būtų naivu, keista ir netgi nesąžininga. Atkreiptinas dėmesys, kad analizuojant numatomumo kriterijų 204 straipsnio prasme, reikia atsižvelgi ir į bendrus teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus įtvirtintus „Protingumo kriterijus reiškia, kas asmens veiksmus konkrečioje situacijoje būtina vertinti pagal apdairaus, rūpestingo, atidaus, t.y. racionalaus, protingo, asmens (*Bonus pater familias*) elgesio adekvačioje situacijoje etaloną. Pavyzdžiui, protingumas reikalauja, kad pirkėjas, prieš sudarydamas

---

⁶⁵ Įmonės apyvarta [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://rekvizitai.vz.lt/imone/akmenes_energija/> [žiūrėta 2016-04-25]

nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartį, patikrintų viešame registre, ar pardavėjas tikrai yra parduodamo daikto savininkas ir ar parduodamas daiktas nėra suvaržytas. Šitaip darydamas pirkėjas elgiasi protingai, t.y. objektyviau požiūriu jis yra sąžiningas, o šito nedarydamas, jis elgiasi neprotingai, t.y. objektyviau požiūriu jis yra nesąžiningas.⁶⁶

„Sąžiningumas objektyviau požiūriu yra toks žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Taigi sąžiningas yra toks asmuo, kuris veikia rūpestingai, teisingai, t.y. taip, kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi Bonus pater familias./../Objektyviau požiūriu toks žmogus elgiasi sąžiningai. Kitaip tariant, objektyvus sąžiningumas yra protingas ir teisingumas, t.y. šie du principai yra sąžiningumą papildantys kriterijai. Objektyviau požiūriu asmuo yra sąžiningas ar ne, nustatoma analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo yra sąžiningas ar ne, nustatoma analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo turėjo ką nors žinoti daryti ar nedaryti.“⁶⁷. Subjektyviau požiūriu sąžiningumas nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje. Jis nustatomas analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį, faktines bylos aplinkybes ir t.t. Kitaip tariant, subjektyvus sąžiningumas yra faktinis sąžiningumas. *Siekiant* nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu kriterijus, t.y. asmuo bus sąžiningas tik jeigu jis ne tik nežinojo, bet ir negalėjo ir neturėjo žinoti tam tikrų aplinkybių (pvz., CK 4.96 str. 1d.), t.y. privalu aiškintis, ar asmuo tinkamai įvykdė savo pareigą išsiaiškinti tam tikras aplinkybes. Pavyzdžiui, asmuo, pradėdamas derybas dėl sutarties sudarymo apskritai neketindamas jos sudaryti, o tik norėdamas paerzinti kitą šalį, elgiasi nesąžiningai.“

Atkreiptinas dėmesys į atvejus, kai sutarties šalis, sudarinėja rizikingas sutartis, veikia savo rizika - užsiima verslu –šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies 4 punktas „, nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos.“. Taigi atitinkamai tokiais atvejais, kai rizika yra akivaizdi vidutiniam protingam asmeniui tai reikštų, kad sutarties šaliai buvo žinomos arba turėjo būti žinomos aplinkybės, kurios po to apsunkino jos būklę. Kai tokios aplinkybės buvo žinomos arba turėjo būti žinomos tai reikštų, kad šalis prisiėmė riziką. Taigi tokiu atveju negalėtų būti taikomas sutarties keitimo pasikeitus aplinkybėms institutas. Visgi atkreiptinas dėmesys, kad tokia numatomumo kriterijaus analizė yra aktuali tik analizuojant vidutinį atvejį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne

---

⁶⁶ MIKELĖNAS V., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso komentaras bendrosios nuostatos Vilnius: Justitia, 200 1m.. P. 76.

⁶⁷ Ten pat 77.

kartą pasisakęs, kad sutartis keistina pagal pasikeitusių aplinkybių institutą Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnį tik kiekvieną kartą individualiai nagrinėjant sutarties sąlygas. Taigi ar šalis galėjo, turėjo žinoti tam tikras aplinkybes būtų vertinama kiekvienu atveju atskirtu atveju. Visgi vidutinio apdairumo standartą įkūnijantis romėnų teisės terminas *Bonus pater familias* šiuo atveju yra geras atskaitos taškas.

Atkreiptinas dėmesys kad numatomumo kriterijus dėl savo subjektyvaus kriterijaus ir neaiškaus taikymo sukelia nemažai diskusijų tarptautinėje teisininkų bendruomenėje. „Ši frazė kelia numatomumo klausimą. Numatomumo klausimo nagrinėjimas yra sudėtinga tema. Bet kas yra perskaitęs šiek tiek istorijos arba gyveno tris ar daugiau dešimtmečių gali bendrais pagrindais numatyti karo galimybę, revoliuciją, embargą, marą, terorizmą, aukštą infliaciją ir masinę ekonominę depresiją, kartu su kitomis tragedijomis, kurios buvo užpuolusios žmoniją. Jeigu žmogus skaito fantastikos kūrinius, tai tokiu būdu jis sužino netgi apie tas tragedijas, kokių dar nėra buvę, įskaitant tragedijas, kurios nėra visiškai fantastika. Teismų praktika vyrauja tokia numatomumo sąvoka: Įvykis, kuris turi tiek mažai tikimybės atsitikti, kad protingai, sąžiningai ir apdairiai besielgianti šalis to neprivalo aptarti kontrakte, netgi jeigu padariniai, kuriuos toks įvykis galėtų sukelti būtų tokio dydžio, kad jam atsitikus, šalims norint vykdyti sutartį toliau, būtų būtina persiderėti dėl naujų sutarties sąlygų.“⁶⁸. Tai pabrėžtinai „protingo numatomumo“ kriterijus, o ne tiesiog numatyti. Nes, kaip aptarta iš esmės numatyti galima bet ką. Taigi nors iš esmės numatyti ar pagalvoti galima apie bet ką, bet ši straipsnio dalis būtent kalba apie tokias situacijas, kur vidutiniškai protinga ir apdairi šalis tam sąlygų nebūtų įtraukusi į sutartį. Apibendrinant galima būtų teigti, kad akivaizdu, kad ne kiekviena sutartinių santykių šalis yra lygi. Ne kiekvienai šaliai yra aiškios visos įmanomos aplinkybės. Numatomumo kriterijus leidžia padėti įsigilinti į konkrečią situaciją ir nustatyti šalies prašančios taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą gebėjimus.

„Šio darbo autoriaus nuomone, ne(numatomumo) ir rizikos prisiėmimo kriterijai turėtų būti integruoti ir privalomai nagrinėjami kartu, kaip logiškai susiję ir papildantys vienas kitą. Šiuo metu UNIDROIT Principuose ir LR CK 6.204 straipsnyje nustatytas reguliavimas, kai turi būti privalomai įrodytos visos kartu ir kiekviena atskirai pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo sąlygos. Dėl šios priežasties, jei formaliai teisėjas arba arbitras nuspręstų, jog šalis turėjo ir galėjo numatyti pasikeisiančias

---

⁶⁸ PERILLO. J.M Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana 1998 m. P.122.

aplinkybes, tai iš esmės šalies ieškinys dėl sutarties pakeitimo arba nutraukimo *rebus sic stantibus* pagrindu galėtų būti atmestas net netiriant kitų instituto taikymo sąlygų. „⁶⁹

Yra diskutuotina Pauliaus Zapolskio daktaro disertacijos išvada, bandoma įrodyti nuomonė, siūlymas įstatymo leidėjui naikinti numatomumo kriterijų. Ar vien faktas, kad straipsnio kriterijus yra nelabai aiškus ir jo taikymo kriterijai yra kompleksiški atitinkamai reiškia, kad toks kriterijus yra nereikalingas? Retoriškai mąstant ar tarp numatomumo ir rizikos kriterijaus yra panašumų, bendrų sąlyčio taškų? Iš mano analizuojamame, skyriuje pateikiamos medžiagos yra matyti, kad kriterijai yra glaudžiai susiję ir yra vertinami kartu. Visgi negalima būtų teigti, kad daktaro disertacijos teiginys, kad principai sutampa ir, kad numatomumo kriterijus yra išvestinis yra visiškai neteisingi. Atitinkamai, jeigu teisinių santykių šalis numatė, kad galimus atsitiktinius neigiamus padarinius ir sudarė sutartį tas reiškia, kad rizika buvo prisisimta.

Visgi toks mąstymas būtų labai išvestinis ir klampus. Ne paslaptis, kad pasikeitusių aplinkybių institute trūksta aiškumo kriterijų. Neveltui 1994 metais į UNITROID principus buvo įtrauktas orientacinis 50 procentų kriterijus apibūdinti iš esmės pasikeitusiom aplinkybėms. Dėl procentinės maržos nesutarimo tarp skirtingų teisinės mokyklos atstovų šis kriterijus buvo panaikintas. Visgi nors ir 50 procentų kriterijus panaikintinas, tačiau daugiau aiškumo oficialioje normoje ir jos komentare savaime neatsirado. Taigi kyla klausimas ar protingo numatymo kriterijus panaikinimas padės lengviau taikyti šią teisės normą?

Daktaro disertacijoje pateikiamas pavyzdys dėl ko numatomumo kriterijus yra diskutuotinas „.../formaliai teisėjas arba arbitras nuspręstų, jog šalis turėjo ir galėjo numatyti pasikeisiančias aplinkybes,/.../ ieškinys atmestas“. Tai yra P. Zapolskis iš esmės kalba apie visų pirma teisėjų paviršutinišką aplinkybių vertinimą, ar gal netgi aplaidumą, kas savaime suprantama neturėtų būti, nes teismai aplinkybes turi vertinti kompleksiskai. Bet visgi, netgi sujungus daktaro disertacijoje siūlomus aplinkybių numatomumo bei rizikos kriterijus ar situacija iš esmės pasikeistų? Pagal pateiktą pavyzdį teismas analizuodamas numatomumą, kaip rizikos prisiėmimo kriterijų „paviršutiniškai“ nustato, kad aplinkybės nebuvo numatytos, atitinkamai nesant tokių aplinkybių prisiėmimo rizikai pagal įstatymą ar sutartį, teismas prieina vis tiek prie tos pačios išvados - *rebus sic stantibus* principas vis tiek nėra taikomas.

---

⁶⁹ ZAPOLSKIS P. Aplinkybių pasikeitimo įtaka sutarties vykdymui .Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012 m. P. 267.

3.3 Negalėjimas kontroliuoti aplinkybių

Civilinio kodekso komentaro šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies trečias punktas skelbia, kad šalis, norinti keisti sutartį remiantis iš esmės pasikeitusiomis aplinkybėmis, neturėjo galėti jų kontroliuoti. Atitinkama nuostata yra identiška randama ir UNITROID 6.2.2 straipsnio C punkte. Atkreiptinas dėmesys, kad šio kontrolės kriterijaus nėra BSP ir ESTP. Ne visuose tarptautiniuose dokumentuose reglamentuojančių sutarčių vykdymą iš esmės pasikeitus aplinkybėms yra numatytas negalėjimo kontroliuoti aplinkybių kriterijus.

CISG komentaro autoriai nagrinėdami 79 straipsnį, kuris iš esmės yra panašus į mūsų pasikeitusių aplinkybių institutą ir atitinkamai nagrinėdami negalėjimą kontroliuoti aplinkybių prieš tai išvardintų akivaizdžių aplinkybių: gamtos veiksniai, valstybės veiksmai, karas ir t.t. išskiria keturias pagrindines kategorijas:

a) Įvykiai kylantys iš pačios šalies veiksnių. Įvykiai, kurio atsiradimo kilmė pačios šalies neapdairumas, ne kompetencija. Darbuotojų ar kitų nukentėjusiai šaliai svarbių asmenų netikėta mirtis ar liga taip pat savaime neatleidžia nuo sutarties vykdymo, nes tokių aplinkybių rizika krenta ant kiekvienos šalies pečių, nebent tokio asmens netektis ir negalėjimas vykdyti sutarties būtų specifikuotas sutartyje. Sutarties šalis yra taip pat pilnai atsakinga už savo finansinę būklę ir iš to galimai kylančias problemas, iš esmės bene vienintelė išimtis galinti iš to kilti yra valstybės veiksmai, karas ir pan., kurie galėtų įtakoti finansinius sunkumus ir to dėl to trukdantys ar neleidžiantys įvykdyti savo įsipareigojimų. Šalis taip pat yra atsakinga už riziką, kuri atsiranda iš jos specifinės veiklos srities. Paprastai yra atsakinga už visų reikalingų žingsnių reikalingų pasiruošti sutarties įvykdymui ir jos įvykdymui ir neabejotinai atsakinga už tinkamo sandėliavimo užtikrinimą.

b) Kai pirkimo-pardavimo sutarties dalykas yra įprastinės prekės, jeigu nėra specifinio susitarimo sutartyje. Šalis bus atsakinga už tokių prekių pristatymą ir faktai, kad tiekėjai, kurie netinkamai įvykdė savo sutartis, prekių kainų kilimas ar faktas, kad pirktos prekės netyčia pražuvo, nuo atsakomybės neatleis. Jeigu prekės žuvo nuo nenumatomo ir neišvengiamo įvykio ir atsakomybė, sutartyje, tokiais atvejais nebuvo aiškiai prisiimta pardavėjo, tai tokiu atveju pardavėjas yra atleidžiamas nuo atsakomybės (jeigu žuvo tik dalis prekių, tai likusias prekes atsižvelgiant į aplinkybes jis turėtų pristatyti).

c) Naudingumo rizika. Taip, kaip pardavėjas prisiima riziką dėl prekių pristatymo, taip ir pirkėjas prisiima riziką ir negali atsisakyti priimti užsakytų prekių dėl nenaudingų

ekonominių aplinkybių ar dėl to, kad jis nebegali parduoti prekių, ar negali parduoti pagal kainą, kurią buvo apskaičiavęs kad parduos. Taip pat pirkėjas neturėtų būti atleistas nuo atsakomybės, jeigu daiktai, kuriems buvo užsakytos prekės nustojo egzistuoti ar atsirado naujesnės ir geresni produktai rinkoje.

d) Atsakingumas už savo darbuotojus. Nėra skirtumo ar įsipareigojusi šalis neįvykdė savo įsipareigojimų dėl to, nes nesugebėjo pasirinkti tinkamų darbuotojų ar dėl to, kad nesugebėjo jų tinkamai prižiūrėti. Taip pat nuo atsakomybės neatleidžia ir faktas, kad darbuotojai elgėsi priešingai savo instrukcijoms ar netgi vykdė nusikaltimus. Tinkamas darbuotojų elgesys yra kiekvienos šalies rizika.⁷⁰

Atitinkamai, savaime suprantama, kad šalis negali būti kalta dėl jų atsiradimo. Kalbę šioje formuluotėje reikėtų suprasti plačiai. Kaltė šiuo atveju būtų suprantama plačiai, tai yra bet koks veikimas, kuris galėjo įtakoti aplinkybių atsiradimą, taip pat ir neveikimas, dėl kurio pasekmių atsirado tam tikros neigiamos aplinkybės ypatingai apsunkinusios šalies padėtį. Nors jau pastebėtina, kad esant kaltei, kuri atsirado dėl šalies neveikimo, šis kriterijus jau persipina su antros dalies kriterijumi, t.y. protingu numatymu. Nes nustatant ar šalis galėjo numatyti atsirasiant tam tikras aplinkybes, gali turėti esminės reikšmės kvalifikuojant pasikeitusių aplinkybių institutą buvimą ar ne. „Trečia, aplinkybės turi būti objektyvios, t. y. nepriklausyti nuo šalies valios. Šalis negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltė svarba kurioms ji galėjo užkirsti kelią. Pavyzdžiui, šalis negali įvykdyti sutarties todėl, kad dėl padarytų įstatymo pažeidimų jai buvo panaikintas leidimas, būtinas sutarčiai vykdyti. Šiuo atveju leidimą šalis prarado dėl savo neteisėtų veiksmų, todėl ji šia aplinkybe negali remtis.“⁷¹ Civilinio kodekso komentare pateikiamame pavyzdyje sutarties šalis negalėtų remtis pasikeitusių aplinkybių teisiniu institutu, nes atitinkamai jina neteko leidimo dėl savo padarytų nusikaltimų, tai yra veiksmų, kuriuos ji galėjo kontroliuoti. Sudėtingesnė situacija galima tada, kai neigiamos aplinkybės atsiranda dėl veiksmų, kuriems galimai šalis galėjo užkirsti kelią. Taigi žiūrint iš objektyviosios pusės ir gana griežtai vertinant galimas situacijas, kaip kalbėta skyriuje nagrinėjusiam numatomumo kriterijų, galima būtų teigti, kad šalis iš esmės turėtų sugebėti numatyti viską. Taigi atitinkamai, jeigu šalis galėjo numatyti aplinkybes, kurios iš esmės pakeitė jos situaciją, tai ji turėjo galėti ir sugebėti užkirsti šioms aplinkybėms

---

⁷⁰Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). SCHLECHTRIEM & SCHWENZER; SCHWENZER, 1. (ed.). Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2010 m. P. 810-811.

⁷¹ MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia. 2003. Vilnius: Justitia, 2003. P. 270.

kelią. Taigi neužkirtimas tokioms aplinkybėms kelio nagrinėjamoje situacijoje būtų šalies kaltė, nes jeigu ji sugebėjo jas numatyti tai reikštų, kad ji turėjo galėti sugebėti ir užkirsti joms kelią.

Atitinkamai, jeigu tai yra tam tikra natūrali katastrofa ar nelaimė, bet ji buvo numatyta, tai arba šalis norinti taikyti pasikeitusių aplinkybių teisinį institutą apskritai neturėjo pastatyti savęs į tokią padėtį, kad patirti tas aplinkybes. Arba tikintis, kad jos atsitiks, nuo jų apsidrausti civiliniu draudimu, būti numaćius tokias išlygas sutartyje, imtis kitų priemonių. Taigi, kaip analizuojama nagrinėjant šalies gebėjimą numatyti neigiamus įvykius. Toks mąstymas nebūtų logiškas, pavyzdžiui reikalauti iš sutarties šalių būti apsidraudus nuo žemės drebėjimo valstybėje, kurioje žemės drebėjimai niekada nevyksta, ir teigti, kad sutarties šalis dėl tokios atsitikusios nelaimės buvo pati kalta, galėjo kontroliuoti šių veiksnių padarinius apsidraudžiant nuo žemės drebėjimo, būtų su logika prasilenkiantis mąstymas neatitinkantis teisingumo, sąžiningumo, protingumo principų. Taigi darytina išvada, kad kalbant apie galėjimą kontroliuoti veiksmus ir konkrečiai apie neveikimą, kuriam šalis galėjo užkirsti kelią būtina šį kriterijų vertinti su pirmoje dalyje minimu numatomumo kriterijumi. Lakoniškai užsimenama byloje. „Šalis negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltės arba kurioms ji galėjo užkirsti kelią“⁷².

3.4 Rizikos neprisiėmimas

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas šeštos knygos 204 straipsnio antros dalies ketvirtas punktas įtvirtina rizikos prisiėmimo kriterijų. „nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad rizikos prisiėmimo faktorius yra kompleksinis kriterijus, kuris pažodžiui skaitant sutartį ne visada aiškiai parodys ar tokia rizika buvo prisiimta. „Pažymėtina, kad šios rizikos prisiėmimas gali būti tiesiogiai nustatytas sutartyje ar įstatyme, arba numanomas iš sutarties turinio. Vertinant sutartį aptariamoms rizikos prisiėmimo aspektu taikomos sutarčių aiškinimo taisyklės, vertintini tikrieji šalių ketinimai, kaip jie nurodyti sutarties sąlygose, taip pat atsižvelgiama į visą sutarties kontekstą. Sprendžiant dėl numanomos rizikos prisiėmimo taip pat atsižvelgtina į sutarties rūšį, tikslus, tikrąją šalių valią, jų statusą, patirtį, ankstesnę komercinę praktiką ir

---

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis c. bVŠĮ „Aušveita“ v. UAB "Promata" (byla 3K-3-18/2011); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinė byloje B. R. v. UAB "Sauluva" (byla Nr. 3K-3-30-296/2015)

kitas reikšmingas aplinkybes.⁷³ Kad aiškiai nustatyti, kuri iš sutarties šalių yra atsakinga už riziką, tai yra šiuo atveju už nenumatytą, mažai tikėtiną padarinių atsiradimą ar jau egzistavimą, yra būtina analizuoti tiek pačią sutartį, tiek šalių ketinimus pasirašant sutartį. Rizikos prisėmimas gali matytis ir iš pačios sutarties tipo pavyzdžiui draudimo sutartis. Nors atkreiptinas dėmesys vien faktas, kad egzistuoja draudimo sutartis tai dar nereiškia, kad šalis yra įsipareigojusi drausti bet kokių įvykių atsiradimą iki bet kokios sumos. Reikia vertinti šalių statusą ir patirtį susijusią su pasirašytos sutarties dalyku. Atitinkamai savo darbo srities profesionaliai būtų sunkoka įrodinėti, kad ji negalėjo numatyti neigiamų pasekmių atsiradimo, taigi ir neprisiima rizikos.

Vertėtų pastebėti, kad pagal bendrą principą kiekviena šalis yra atsakinga už savo veiksmų riziką. Už savo įmonės darbo netikslumus, darbuotojų ne kompetenciją, pačios padarytas klaidas. Atitinkamai pavyzdžiui, jeigu nieko nėra kitaip nustatyta sutartyje, vežėjas yra atsakingas – prisiėmęs riziką už prekes, kol jos nėra atiduodamos užsakovui, arba jeigu perduodamos sandėliuoti, saugoti kol prekių nepasiims ar neprireiks užsakovas, tai riziką prisiima sandėlininkas, prekių saugotojas.

Kaip ir buvo aptarta anksčiau rizikos kriterijus yra glaudžiai susijęs su sužinojimu apie aplinkybes kriterijumi, nes tam tikroms neigiamoms aplinkybėms egzistavus jau sutarties pasirašymo metu tiesiog yra preziumuojama, kad šalis apie šias aplinkybes žinojo ir pasirašydama sutartį tiesiog prisiėmė ar tokių aplinkybių egzistavimo ar tikėtino atsiradimo riziką. Taigi turint omeny, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigia, kad aplinkybių įrodinėjimo našta krenta ant šalies, kuri nori taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą. Atitinkamai ir bendra prezumpcija yra, kad šalis turėjo žinoti apie tam tikrą aplinkybių egzistavimą ar tikėtiną atsiradimą. Ir atitinkamai šios šalies pareiga yra įrodyti, kad ji tokios rizikos neprisiėmė.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras išskiria dvi rizikos prisiėmimo rūšis. „Toks rizikos prisiėmimas gali būti aiškiai išreikštas (pvz., kai sudarydama sutartį šalis žino apie tam tikras aplinkybes) arba numanomas.“⁷⁴ Atitinkamai kalbėti apie aiškius rizikos prisėmimo faktorius yra daug paprasčiau. Tai yra, kai tai būtų atvejai, kai rizika yra prisiimama sutartimi ir joje yra aiškiai numatyta, kad už vienus ar kitus atvejus riziką prisiima būtent viena šalis. Arba rizika yra padalinama pačioje sutartyje,

---

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 23 d. nutartis c.b. AB „DNB Bankas“ v. Antstolė Virginija Meškauskienė (byla 3K-3-523/2013).

⁷⁴ MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia. 2003. Vilnius: Justitia, 2003. P. 272.

pavyzdžiui baigtinis aplinkybių sąrašas, kurioms įvykus šalis prisiims riziką aiškiai paminint, taigi visais kitais atvejais atsakinga būtų kita sutarties šalis. Rizika taip pat yra galima prisiimti pagal įstatymą (6.320, 644 ir pan.).

Kalbant apie numatomą vėlgį yra jau sunkiau. Atitinkamai šis kriterijus yra susijęs su šalies gebėjimu tokią riziką numatyti. Pavyzdžiui kaime gyvenančio, tik iš minimalios pensijos pajamų, neišsilavinusio, pensininko pasirašyta sutartis ir iš jos išplaukianti numatoma rizika būtų vienokia. Tarptautinę patirtį turinčio, didžiulio verslininko pasirašyta sutartis ir iš jos atsirandantis rizikos prisiėmimas būtų kitoks. Tai antruoju atveju, dažniausiai, galima drąsiai preziumuoti, kad rizika tokio verslininko pasirašytose sutartyse, bent jau iš jo paties kylančių veiksmų, iš jo paties kylančių įsipareigojimų iš sutarties yra numatomai prisiimama.

Taigi akivaizdu, kad pasikeitusių aplinkybių institutas negalės būti taikomas, jeigu šalis riziką buvo prisiėmusi tiesiogiai, aiškiai išreikštai, tiek kai rizikos prisiėmimas buvo numatomas.

4. 6.204 straipsnio trečios dalies analizė. Procesiniai aspektai taikant pasikeitusių aplinkybių institutą

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio antroje dalyje yra išvardinti aiškūs ir nekvestionuoti pagrindiniai pasikeitusių aplinkybių teisinio instituto kriterijai. Visi antrame straipsnyje esantys kriterijai yra imperatyvūs ir nekvestionuojami. Tačiau nagrinėjamo straipsnio trečioje dalyje yra išvardintos papildomos sąlygos taikant pasikeitusių aplinkybių institutą. Jos nebėra tokios aiškios imperatyvios, kaip straipsnio antroje dalyje išvardinti kriterijai. Dėl to, nagrinėjant šį teisinį institutą ir veikimą Lietuvoje, yra būtina išanalizuoti ir trečioje dalyje esančius kriterijus. Analizuojant pasikeitusių aplinkybių institutą, taip pat yra susiduriama su ne viena civilinio proceso dilema, kurios nors iš pirmo žvilgsnio ir nesimato pačiame straipsnyje. Tačiau labiau įsigilinus pasikeitusių aplinkybių instituto taikymą. Kyla tokie klausimai, kaip ar teismas *ex officio* gali taikyti šį teisinį institutą. Ar pareiga derėtis yra dispozityvi ar imperatyvi straipsnio normos dalis? Koks yra pasikeitusių aplinkybių instituto santykis su Lietuvos civilinėje teisėje galiojančiu *favorum contractus* principu. Ar teismas gali taikyti ar netaikyti nagrinėjamo straipsnio esant viešajam interesui, valstybės ar savivaldybės interesams, koks yra apskritai pasikeitusių aplinkybių instituto santykis su viešojo intereso principu? Esant kokioms sąlygoms ir kokiais atvejais sutartis yra nutraukiama, kokioms sąlygoms esant sutartis yra išsaugoma? Visi šie klausimai nėra tokie aiškūs ir lengvai atsakomi. Taigi šioje darbo dalyje bus bandoma atsakyti į šiuos išsikeltus klausimus.

4.1 Teismo teisė ex officio taikyti 6.204 straipsnį

„Nei ieškovas, nei tretieji asmenys dėl Bendradarbiavimo sutarties konkrečių sąlygų pakeitimo nesikreipė į atsakovą, taip pat nereiškė tokio reikalavimo ir šioje byloje. Dėl to teismams nebuvo nei faktinio, nei teisinio pagrindo savo iniciatyva taikyti šioje byloje CK 6.204 straipsnį.“⁷⁵

Įdomu tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskiria faktinį ir teisinius pagrindus pasisakyti taikant pasikeitusių aplinkybių institutą. Taigi visų pirma yra akcentuojama, kad atitinkamai visų turi būti reikalavimas dėl sutarties keitimo. Tai yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vadovaujasi ieškinio pateikimo struktūra. Atitinkamai

---

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio d. nutartis c.b. VŠĮ „Aušveita“ v. UAB Vilniaus apskrities viršininke administracijai (byla Nr. 3K-3-18/2011).

reikalaujant, kad ieškinyje būtų jo pagrindas, reikalavimas kažką atlikti. Šiuo atveju nesant reikalavimo keisti sutartį, teismas atitinkamai dėl to nepasisako. „Ieškinio dalykas – tai ieškovo per teismą atsakovui pareikštas materialus teisinis reikalavimas (*lot. petitum*) (CPK 135 str. 1d. 4 p.). Kreipdamasis į teismą teisminės gynybos, ieškovas visada turi nurodyti ko jis prašo teismo, pavyzdžiui, „prašau priteisti“, „prašau išieškoti“, „prašau pripažinti“ ir t.t.,“⁷⁶

Taigi turint omenyje, kad taikant šeštos knygos 204 straipsnį yra galima sutartį ir nutraukti, tai atitinkamai kyla klausimas, jeigu teismas manytų esant sąžininga taikyti 204 straipsnyje tam tikroje situacijoje, koks galėtų būti ieškinio dalykas. Pavyzdžiui ar tiesiog prašymas nutraukti sutartį būtų pakankamas? Visgi yra išskiriamas faktinis ir teisinis teismo pagrindai. Taigi, esant ieškininio dalykui ir esant pakankamam ieškinio faktiniam pagrindui, teismas turėtų teisę taikyti šeštos knygos 204 straipsnį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pasisakęs, kad, remiantis lotynišku principu *Iura novit curia* “teismas žino teisę”, teisinio ginčo šalys neprivalo nurodyti teisinio ieškinio pagrindo. Ieškinio turinį sudaro materialinis teisinis reikalavimas - ieškinio dalykas ir jį pagrindžiančios aplinkybės - ieškinio pagrindas. Faktinis ieškinio pagrindas - tai faktinės aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo materialinį teisinį reikalavimą, t.y. ieškinio dalyką. Be faktinio yra ir teisinis ieškinio pagrindas. Tai yra konkreti teisės norma, kuri reguliuoja ginčijamą materialinį teisinį santykį ir kuria remiantis teismas išsprendžia ginčą. CPK 146 straipsnis skelbia, kad ieškovas ieškininiame pareiškime neprivalo nurodyti juridinį ieškinio pagrindą, tačiau turi nurodyti aplinkybes, kuriomis pagrindžia savo reikalavimą, tai yra faktinį ieškinio pagrindą (CPK 146 straipsnio 2 dalies 6 punktas)⁷⁷

Manytina, kad tik faktinis ieškinio pagrindas šeštos knygos 204 straipsnio prasme būtų situacija, kurioj egzistuočių ieškinio dalykas – ieškovo prašymas pakeisti sutartį, nenurodant reikiamos teisinės normos. Tačiau ieškinyje esant pakankamai įrodymų, esant reikiamoms aplinkybėms, teismas galėtų *ex officio* taikyti 6.204 straipsnį, remdamasis tuo, kad yra ieškinio dalykas ir faktinis pagrindas. Arba atitinkamai nepritaikyti 6.204 straipsnio, bet pasisakyti dėl jo taikymo paminint, kodėl šis straipsnis netaikomas.

Išimtinai teisinis pagrindas būtų tada, kai egzistuočių šalies prašymas pakeisti sutartį palankesnėmis aplinkybėmis, tačiau, nesant faktinio pagrindo, tai yra suinteresuotai šaliai nesistengiant įrodinėti konkrečiai 204 straipsnio sąlygų taikymo. Atitinkamai faktinės

⁷⁶LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003 m. 161 p.

⁷⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008; 2009 m. vasario 23 d. nutartis, priimtą civilinėje byloje Nr. 3K-3-63/2009 ir kt.

aplinkybės taikyti ar netaikyti straipsnio galėtų tiek egzistuoti tiek neegzistuoti. Tačiau esant prašymui taikyti 204 straipsnį, teismas pagal turimas aplinkybes turėtų pasisakyti dėl šio straipsnio taikymo.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nekartą pasisakęs, kad jis savo prerogatyva gali pasisakyti dėl teisės normų aiškinimo ir taikymo. Taigi teoriškai vien ieškinio dalykui - šalies prašymui pakeisti ar nutraukti sutartį, teismas savo prerogatyva galėtų sutartį nutraukti remiantis pasikeitusių aplinkybių teisiniu institutu. Nors akivaizdu, kad tokiai hipotetinei situacijai taikyti teismui turėtų būti pateikti įrodymai – prieinamas pakankamas faktinis pagrindas. Pats teismas negalėtų rinkti įrodymų, nes tai prieštarautų rungimosi principui Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 12 straipsnis. „Be to teismui abi šalys yra lygios. Tad teismas, likdamas nešališkas, privalo užtikrinti abiem šalims vienodas galimybes įrodinėti savo tiesą. Jeigu teismas palaikytų kurią nors šalį ir kartu su ja pradėtų rinkti įrodymus, būtų pažeisti ir šalių lygiateisiškumo, ir teisėjo nešališkumo principai. Todėl dažnai teigiama, kad rungimasis yra šalių lygiateisiškumo, teisėjo nešališkumo, kitų principų garantija“.⁷⁸

Įdomesnis klausimas iškyla tada, kai šalis prašo sutartį ne pakeisti, o iš karto nutraukti. Ar galima būtų lygiai taip pat analogiškai aiškinti faktinį ir teisinį teismo pagrindus pasisakyti dėl 6.204 straipsnio. Atitinkamai ar turėtų būti šalies prašymas nutraukti sutartį palankesnėmis aplinkybėmis. Ar ieškinio dalyko kriterijui patenkinti užtektų ir „Prašau nutraukti sutartį“.

4.2 Derybų pareigos klausimas

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio trečia dalis skelbia „nukentėjusi sutarties šalis turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti.“. Taigi, kas yra įdomu, kad nors ir skaitant šią straipsnio trečią dalį nėra aišku ar ikiteisminis bandymas susitarti yra imperatyvas. Straipsnyje naudojama formuluotė „turi teisę“ šiuo atveju nereiškia, kad šalis, norinti taikyti pasikeitusių aplinkybių teisinį institutą, turi prerogatyvą spręsti kreiptis ar nesikreipti į kitą teisinio santykio šalį bandant susitarti pakeisti ar nutraukti sutartį bendru susitarimu, o ne teismo keliu. Šiuo atveju straipsnio formuluotė turi teisę reiškti, kad šalis, kurios situacija pasunkėjo turi teisę kreiptis į teismą dėl sutarties pakeitimo ir, jeigu šalis šia teise pasinaudoja, ji pradžia

---

⁷⁸DARIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č., KOVEROVAS P., LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V., PETRAUSKAITĖ D., RAMELIS A., SIMNIŠKIS J., STRIPEIKIENĖ J., VALANČIUS V., VIŠNIŠKIS V. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004 m. 79 p.

privalo kreiptis į kitą sutarties šalį ir prieš kreipiantis į teismą bandyti susitarti ne teismo pagalba, o laisva šalių valia, surandant kompromisą. Kodėl taip yra aiškinama šio straipsnio dalis galima atsakyti gilinantis tiek į bendrą civilinio proceso esmę, taisykles, tiek į konkrečią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką.

„Vienašalis sutarties pakeitimas reiškia intervenciją į sutartinius santykius, todėl ši įstatyme įtvirtinta vienos šalies teisė turi būti įgyvendinama laikantis teisės normose nustatytų sąlygų ir tvarkos“⁷⁹. Taigi cituojamoje nutartyje tiek bendroje savo praktikoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš esmės primena, kad reikia laikytis vieno pagrindinių privatinės teisės principų *pacta sunt servanda*. Kad teismo kišimasis į sutarties šalių vidinius santykius turėtų būti matomas, kaip *ultima ratio* priemonė. Remiantis tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika, reikia vertinant straipsnio nuostatą, kalbančią apie prieš kreipimąsi į teismą, reikalavimą pasiūlyti kitai šaliai susitarti gražiuoju, be teismo intervencijos, pasiekiant abiem šalims tinkamą, naudingą sprendimą. Mąstant kam tokia išlyga šiame straipsnyje apskritai numatyta. Reikėtų prisiminti, kad teisminis bet kokio ginčo teisminis sprendimas turėtų būti matomas, kaip *ultima ratio* priemonė. „Apskritai civilinio proceso esmę būtų galima išreikšti keliais žodžiais – pati blogiausia, bet atitinkanti įstatymo nustatytus minimalius standartus, tarp šalių sudaryta taikos sutartis yra žymiai geresnis bylos išnagrinėjimo rezultatas, nei pats geriausias teismo sprendimas, kuriuo byla išsprendžiama iš esmės.“⁸⁰. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso antrajame straipsnyje nusakančiame civilinio proceso tikslus yra įtvirtintas vienas pagrindinių civilinio proceso tikslų, t.y. kuo greičiau atkurti taiką tarp šalių ir taip atgaivinti sustojusius ar šlubuojančius civilinius santykius tarp ginčo šalių, „kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių“. Atitinkamai užkertant kelią teisminiam ginčui, netgi jam neprasidėjus yra pats greičiausias ir operatyviausias būdas tokiems ginčams spręsti. Toks pasyvus teisės privačių teisinių santykių reguliavimas padeda išvengti bereikalingų ginčų, nutrauktų sutarčių ir teisinio santykio šalių, kurios būtų nepatenkintų teismo sprendimais, teisine sistema. Dėl to civilinėje teisėje, civiliniame proceso kodekse yra įtvirtintas šis tikslas, iš jo sekantys reikalavimai šalims susitarti draugiškai, pasiekiant abiem teisinio santykio šalims tinkantį kompromisą dar prieš kreipiantis į teismą.

Teismas neturėtų savavališkai kištis į šalių teisinius santykius ir keisti teisėtai pasirašytų sutarčių, kurios buvo pasirašytos laisva šalių valia. Šiuo atveju Lietuvos

⁷⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinė byloje J. G. v. AB „SEB Bankas“ (byla 3K-7-306-2012/).

⁸⁰NEKROŠIUS V. Civilinio proceso tikslai: nustatyti tiesą ar sutaukyti šalis? Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir centrinėje Europoje. Konferencijos medžiaga. Vilnius, 2005, P. 16.

Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintas šeštos knygos 204 straipsnis pasyviai veikia teisinius santykius. Konkrečioje situacijoje tarp sutarties šalių esant tam tikriems nesutarimams ir esant visoms reikalingoms sąlygoms pakeisti sutartį pagal pasikeitusių aplinkybių teisinę doktriną, tai dar nereiškia, kad sutartis būtinai turi būti pakeista teismo keliu. T.y. protingoms, apdairioms šalims teisininkų ar mediatorių pagalba išanalizavus situaciją galima pakeisti sutartį ir nebūtinai paties teismo keliu, suprantant, kad egzistuoja šeštos knygos 204 straipsnio taikymo pagrindai ir, kad teismas bent akivaizdžius pagrindus galėtų vertinti jų pagrindu.

Tokiu būdu, sutarties šalys sutaupo daug laiko, pastangų ir, esant bendrai valiai, pakoregavus sutartį, gali toliau tęsti savo sutartinius santykius. Atitinkama nuomonė, kad derybos yra būtinos yra įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare. „Procesiniu požiūriu ši norma nustato ne ką kita, kaip privalomą ikiteisminę šalių ginčo nagrinėjimo tvarką.“⁸¹. Taip pat aiškesnė pareiga deryboms yra įtvirtinta ir bendrojoje normoje reglamentuojančioje sutarties keitimą. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 223 straipsnis skelbia „Ieškinį dėl sutarties pakeitimo galima pareikšti tik po to, kai kita šalis atsisako pakeisti sutartį ar per trisdešimt dienų iš jos negautas atsakymas į pasiūlymą pakeisti sutartį, jeigu sutartis ar įstatymai nenustato kitokios sutarties pakeitimo tvarkos.“

4.3 Svarba pareikšti aplinkybes tuoj po jų atsiradimo

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso Šeštos knygos 204 straipsnio trečia dalis realiai vardią papildomus kriterijus, reikalingus taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą. Vienas iš jų yra reikalavimas pareikšti prašymą, kuo greičiau po sutarties suvaržymo. Galvojant, kam toks kriterijus yra reikalingas, reikėtų prisiminti, kad visgi vyraujantis teisės principas privatinėje teisėje yra *pacta sunt servanda* ir atleidimas nuo atsakomybės yra išimtinis atvejis. Logiška ir sąžininga būtų teigti, jeigu aplinkybės tiek apsunkino šalies būklę, kad ši nebegali vykdyti savo sutarties, tai šalis turėtų apie tokias aplinkybes pranešti sutarties šaliai, kuriai nebegali įvykdyti savo priimtų įsipareigojimų. Atitinkamai, jeigu būtų pareikšti argumentai, kad iš esmės pasikeitė, pasunkėjo aplinkybės, pasikeitė prievolių pusiausvyra, tik po kurio laiko po tokių aplinkybių

---

⁸¹ MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia. 2003. Vilnius: Justitia, 2003. P.271.

atsiradimo, tai galėtų atrodyti, kad sutartinės prievolės šalis tiesiog nusprendė nebevykdyti sutarties, nes ši pasidarė nebe tokia pelninga, ar pradėjo nešti nuostolius. Taip pat šalis, kuriai yra neįvykdoma sutartis, dažnu atveju gali būti suinteresuota sužinoti apie tai kuo greičiau, kad galėtų į tai atitinkamai reaguoti, keisti savo planus. Pavyzdžiui: Sugedo įmonės a) darbui gyvybiškai svarbios staklės. Ji sudarė sutartį su įmone b), kad ši įrengs įmonei a) darbui reikalingas stakles, tačiau įmonei b) iškilus tam tikroms aplinkybėms, kurios nors ir galėtų būti pripažintos iš esmės apsunkinusioms jos padėtį, tačiau apie tai greitai nepranešus įmonei a) ir šiai atitinkamai nespėjus greitai surasti kito darbų rangovų, ši galėtų patirti didelių nuostolių, nepatogumų ar netgi bankrotą. „Prašymo nepateikimas per kiek įmanoma trumpesnę terminą neatima iš šalies teisės reikalauti pradėti tokias derybas. Tačiau gali turėti įtakos vertinant, ar sutarties vykdymas tikrai varžomas, taip pat ar dėl to nėra šalies kaltės ir ar pati šalis nėra prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos.“⁸². Taigi, nors ir iš civilinio kodekso komentaro galima suprasti, kad ši straipsnio dalis nėra visiškai imperatyvas. Tačiau operatyvus nepranešimas apie tokias aplinkybes gali pakenkti tai šaliai, būti papildomas argumentas teismui, kad šalies būklės iš esmės nepasikeitė.

Pačiame nagrinėjamame straipsnyje nėra detalizuojama, kas yra operatyvus pranešimas dėl pasikeitusių aplinkybių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tik nuolatos pažymi, kad turi būti pranešama operatyviai ir tuoj po pasikeitusių aplinkybių atsiradimo apie jas pranešama kitai sutarties šaliai. Pavyzdžiui „Šis prašymas turi būti pagrįstas ir pareikštas tuoj pat po sutarties įvykdymo suvaržymo.“⁸³. Tačiau pasitelkiant įstatymo analogiją galima būtų sakyti, kad yra taikomas orientacinis bendras trisdešimties dienų terminas. Tačiau pastebėtina, kad tam tikrose situacijose operatyvus pranešimas galėtų būti reikalingas per kelias dienas. Pavyzdžiui 2015 metų gruodžio 20 dieną yra pasirašoma sutartis, kad į sausio pirmą dieną vykstančias vestuves turėtų būti pristatyta 100 kėdžių, stalai ir maistas. Užsakovo situacijai pasikeitus ir negalint savo įsipareigojimų įvykdyti laiku, pranešimas apie pasikeitusią situaciją sausio dešimtą dieną nebūtų operatyvus ir neatleistų nuo atsakomybės nepaisant fakto, kad užsakovo situacija pasunkėjo iš esmės dėl ne nuo jo priklausančių aplinkybių ir, netgi jeigu būtų visos kitos reikalingos sąlygos taikyti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 204 straipsnį. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 223 straipsnis skelbia „Ieškinį dėl sutarties pakeitimo galima pareikšti tik po to, kai kita šalis atsisako pakeisti sutartį ar per trisdešimt dienų iš jos negautas atsakymas į pasiūlymą pakeisti sutartį, jeigu sutartis ar įstatymai

---

⁸² Ten pat.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 08 d. nutartis c.b. R. Bv. BUAB "Eudanas" ir AB „Ūkio bankas“ (byla 3K-3-261/2011).

nenustato kitokios sutarties pakeitimo tvarkos.“. Taigi darytina išvada, kad bendras pranešimo terminas yra trisdešimt dienų, o tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į sutarties specifiką, operatyvus pranešimas netgi per kelias dienas yra būtina sąlyga.

4.4 Teisės nebuvimas savaime sustabdyti sutarties vykdymo

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio trečia dalis teigia „Kreipimasis dėl sutarties pakeitimo savaime nesuteikia nukentėjusiai šaliai teisės sustabdyti sutarties vykdymą.“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nuolatos akcentuoja šį kriterijų. „Pažymėtina, kad kreipimasis dėl sutarties pakeitimo savaime neatleidžia sutarties šalies nuo pareigos vykdyti sutartį ir nesuteikia teisės sustabdyti įsipareigojimų vykdymo.“ .

„Kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas, nenustatęs realaus sutarčių vykdymo kainos kasatoriams padidėjimo dėl pagal Sutartis mokėtinų palūkanų padidėjimo masto, nedisponavo galimybe jį tinkamai įvertinti CK 6.204 straipsnio taikymo aspektu. Pažymėtina, kad pagal kasacinio teismo praktiką palūkanų, kaip įvykdymo kainos, padidėjimas gali būti pripažįstamas sutarties vykdymo suvaržymu, iš dalies pateisinančiu prievolės nevykdymą, tačiau skolininko visiškas nevykdymas prievolių yra kliūtis sutarčių nevykdymą tokiu mastu vertinti kaip CK 6.204 straipsnyje reglamentuojamų aplinkybių poveikio padarinį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. S. ir kt. v. AB DNB bankas ir kt., bylos Nr. 3K-3-349/2013).“⁸⁴

Analizuojant nagrinėjamą temą galima būtų teigti, kad būtų buvę galima kalbėti apie sutarties keitimą, tačiau tas sutarties nevykdymas atitinkamai tam užkirto kelią. Nors atkreiptinas dėmesys, kad šioje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo yra naudojamas terminas „kaip įvykdymo kainos, padidėjimas gali būti pripažįstamas sutarties vykdymo suvaržymu“. Atitinkamai tai nėra visiškai aiškus ir nedviprasmiškas teiginys, kuris teigtų, kad byloje egzistuoja iš esmės pasikeitusios aplinkybės ir kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio negalima taikyti, nes suinteresuota šį straipsnį taikyti šalis pažeidė šio straipsnio trečios dalies nustatytas taisykles, tai yra savavališkai baigė vykdyti sutartį. Tačiau atsižvelgiant į bylos kontekstą, vertinant naudojamas formuluotes „gali būti pripažįstamas“ ir „tačiau skolininko visiškas nevykdymas prievolių yra kliūtis sutarčių nevykdymą tokiu mastu vertinti

---

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 23 d. nutartis c.b. AB „DNB Bankas“ v. Antstolė Virginija Meškauskienė (byla 3K-3-523/2013)

kaip CK 6.204 straipsnyje reglamentuojamų aplinkybių poveikio padarinių“. Galima daryti išvadą, kad esant nevykdomai sutarčiai, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui nebėra aktualu tikrinti ar tikrai yra iš esmės pasikeitusios aplinkybės, pakitusi pusiausvyra. Kas leidžia daryti išvadą, kad nenutraukiamas sutarties vykdymas yra labai svarbi šio teisinio instituto dalis. Atitinkamai šaliai be rimtų, pateisinamų priežasčių nutraukus vykdyti sutartį, prašymas ją pakeisti, pagerint šaliai sąlygas atrodytų nelogiškas ir neteisingas. Jeigu teisinio santykio šalis norėjo išsaugoti sutartį, tai kodėl ji baigė apskritai ją vykdyti? Žinoma yra galimos situacijos, kai įvykdymas be persiderėtų sąlygų arba duoto ilgesnio laikotarpio šaliai bus fiziškai ar ekonomiškai neįmanomas. Todėl šio straipsnio visiškai imperatyvia norma negalima laikyti. Tačiau esant norui išsaugoti sutartį, senos sutarties nevykdymas turėtų būti pateisinamas, turėtų būti stengiamasi vykdyti sutartį nors ir nepilnai (taip parodant norą ją išsaugoti, yra čia kažkokia byla iš skaitytų). Tokiu atveju, kai šalis nebegali vykdyti sutarties, bet nori ją išsaugoti pakeistomis sąlygomis yra ypatingai būtinos ikiteisminės derybos su kita sutartinės prievolės šalimi. Nors ir atitinkamai, kai kuriose valstybėse pavyzdžiui Didžioji Britanija *rebus sic stantibus* straipsnio atmaina frustracijos teisinis institutas dažnai atlieka tik tam tikrą teisingumo, balanso atstatymo funkciją, nutraukiant ypatingai nenaudingą sutartį ar tiesiog atleidžiant nuo sutarties, kuri yra nebetekus savo prasmės. Tačiau atsižvelgus į Lietuvoje galiojančią *favor contractus* teisinį principą, bei teismo teigiamą prioritetą, kad šalis pradėtų vesti derybas dėl sutarties pakeitimo dar iki kreipimosi į teismą. Galima būtų daryti išvadą, kad visų pirma Lietuvoje šio straipsnio pagrindinė paskirtis ir tikslas yra būtent išsaugoti sutartį. Taigi, ir visa norma turi būti aiškinama būtent turint šį tikslą omenyje. Nagrinėjat cituojamą nutartį ir bendrą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, galima daryti išvadą, kad yra bandoma įtvirtinti taisyklę, kad nors ir esant reikalingoms Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio aplinkybėms, jis nebus taikomas, jeigu neegzistuoja aiški, geranoriška šalies valia išsaugoti sutartį. Negalima šiuo institutu tik prisidengti, norint išsiderėti palankesnes sutarties nutraukimo sąlygas.

4.5 Nutraukti ar pakeisti? Rebus sic stantibus santykis su Favor *contractus principu*

Pasikeitusių galimybių institutas Lietuvoje yra gana lankstus. Pavyzdžiui priešingai negu aptartasis institutas Didžiojoje Britanijoje, kuris leidžia tik sutartį nutraukti ar Prancūzijoje, kurioje taip pat sutartis gali būti tik nutraukiama ir tik dar retesniais atvejais negu Anglijoje. Iš esmės pasikeitus aplinkybėms Lietuvos teisė yra labai lanksti ir suteikia instrumentus teisinio santykio šalims ir teismui priimti patį palankiausią sprendimą abiem šalims.. Lietuvoje egzistuoja galimybė ne tik sutartį nutraukti, bet ir ją pakeisti. Atkreiptinas dėmesys, kad galimybė esant esminiai pasikeitus aplinkybėms ne tik, kad egzistuoja, bet yra teismo prioritetas įgyvendinant Lietuvos teisėje egzistuojantį sutarčių išsaugojimo principą *favor contractus*. Žinoma šis principas nėra absoliutus ir teisinio santykio šalys negali jaustis įkalintos, teismo priverstos vykdyti sutarties, kuri joms yra nenaudinga ar, kurios paprasčiausiai nenoro vykdyti. Šio principo koegzistavimas su laisva šalių valia, teise nutraukti sutartį, galimai atsiradusiais pažeidimais ir atitinkamai iš sutarties kylančia teise sutartį nutraukti, nėra toks paprastas ir yra reikalingas tolimesnis analizavimas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nekartą pasisakęs, kad sprendžiant sutartinius ginčus, reikia visada atsižvelgti į sutarties išsaugojimo principą *favor contractus* reikėtų Lietuvoje versliniai santykiai tarp privačių asmenų atsirado palyginus neseniai, tai yra realiai tik po Sovietų Sąjungos griūties ir nepriklausomybės atgavimo 1990 metų kovo 11 dieną. Taigi nesant verslinių tradicijų, supratimo kaip išlaikyti verslinius santykius su kitom sutarties šalimis, verslo vykdymas nėra toks paprastas. Atitinkamai kartais verslininkai gali vadovautis daugiau emociniais negu logiškais argumentais ir nutraukti sutartis, kurias dar nebuvo būtina nutraukti. Taigi tiek teisinė sistema, tiek teismas turėtų stengtis padėti išsaugoti tas sutartis, kurias dar įmanoma išsaugoti. Atitinkamai dėl to civiliniame kodekse ir yra įtvirtinta daugybė teisinių normų, skatinančių šalis susitarti tarpusavyje, pasiekiant joms abiem prieminą kompromisą. (6.204 ir 6.223)*Rebus sic stantibus* principą Lietuvoje atspindintis pasikeitusių aplinkybių teisinis institutas ir jį įtvirtinantis šeštos knygos 204 straipsnis numato privalomas,

išankstines šalių derybas dar prieš kreipiantis į teismą, nes teismo intervencija į sutarties šalių tarpusavio vidinius santykius vargu ar padės šiems santykiams toliau plėtotis. Atkreiptinas dėmesys, kad *favor contractus* principas yra labai mažai ir neišsamiai nagrinėtas, dėl to jo taikymas teismų praktikoje ir santykis su šeštos knygos 204 straipsniu nėra aiškus. „Lietuvos sutarčių teisės doktrina apskritai neužsimena apie šį principą, jo neįvardija, nors tam tikri principo aspektai, pavyzdžiui, sutarties aiškinimas teikiant prioritetą jos galiojimui, yra pripažįstami.“⁸⁵. Visgi *favor contractus* teisinis principas negali būti geriau įgyvendinamas negu ginčui netgi nepasiekiant teismo, įstatymuose įtvirtinant teisinės normas nustatančias ikiteisminį šalių dialogą, reikalavimą pabandyti spręsti iškilusias problemas pasiekiant kompromisą. Tačiau jau nesant kito pasirinkimo ir sutarties šalims nesugebėjus susitarti yra kreipiamasi į teismą. Tačiau teisinei sistemai nepavykus pasyviuoju būdu išsaugoti sutarties ir ginčui atkeliavus iki teismo, šis turėtų stengtis sutartį išsaugoti. Atitinkamai tam tikslui pasiekti, teismas išlikdamas nešališkas ir objektyviai žiūrėdamas į visas faktines ir teisines bylos aplinkybes, esant abejonėms, jas turėtų vertinti sutarties išsaugojimo naudai. Atitinkamai ir teisinės normos yra aiškinamos atsižvelgiant į *favor contractus* teisinį principą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nekartą pasisakęs sutarties išsaugojimo naudai, tačiau taip pat pastebima, kad sutarties išsaugojimo principas nėra absoliutus, pavyzdžiui 2013 metais nagrinėta byla ⁸⁶ tarp ieškovų R. S. ir D. S. atsakovo AB „DNB Bankas“ ir ieškovo R. S. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad 2006 metų lapkričio 23 dieną pasirašyta sutartimi atsakovas DNB bankas įsipareigojo suteikti 2 500 000 litų kreditą, kuris turėjo būti grąžintas iki 2016 m. rugsėjo 25 d ir skirtas kaimo turizmo komplekso „Nojus laivas“ įkūrimui. Tačiau statant turizmo kompleksą paaiškėjo, kad tokios sumos neužteks, buvo prašoma suteikti papildomų kreditų ir atitinkamai ieškovams buvo suteiktas papildomas 1,12 mln. Lt kreditas. Prasidėjus ekonominei krizei, ieškovas R.S pradėjo nemokėti pagal paskolos sutartį nustatytų įmokų ir atitinkamai remiantis sutartyje nustatytu esminio sutarties pažeidimu, DNB Bankas 2009 m. kovo 10 d vienašališkai nutraukė kreditavimo sutartį. Pastebėtina, kad tokio dydžio suteiktas papildomas kreditas yra netgi 75 procentai nuo sumos dėl, kurios buvo susitarta pradinėje sutartyje. Taip pat pastebėtina, kad iš bylos faktinių aplinkybių nustatyta, kad statybos pabrangimo riziką yra prisiėmęs ieškovas. Ieškovas kreipėsi į teismą prašydamas atnaujinti kreditavimo sutartį, nustatant palankesnes fiksuotas palūkanas ir pratęsiant paskolos grąžinimo terminą.

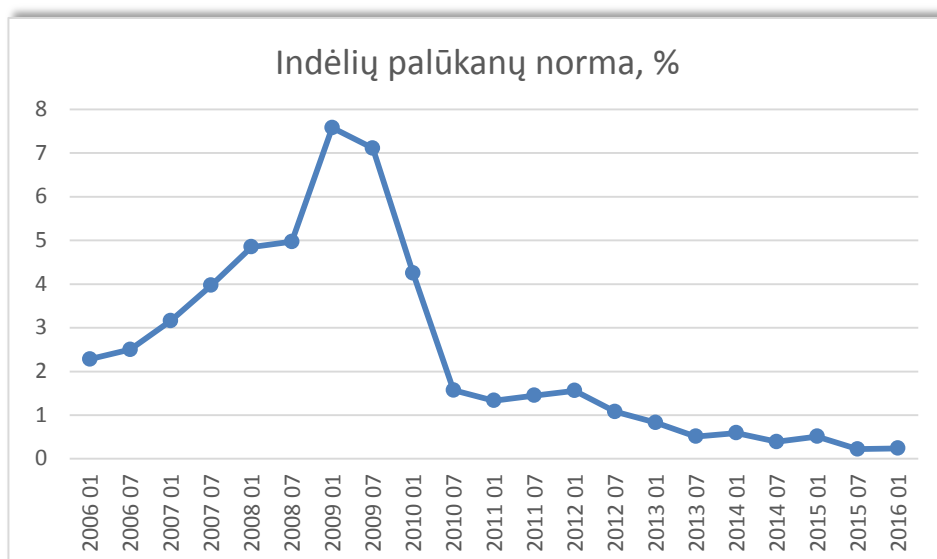
---

⁸⁵ DRAZDAUSKAS S. *Favor contractus* principas Lietuvos sutarčių teisėje. Teisė. 2007, 64 tomas, P.22-33.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. R. S. ir D. Sv. AB "DNB bankas" (byla 3K-3-349-2013).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl sutarties keitimo ir nutraukimo konkrečios. „Kasacinis teismas, formuodamas sutarčių teisės nuostatų aiškinimo ir taikymo praktiką, ne kartą pažymėjo, kad sutarties keitimo ar sutarties nutraukimo konkurencija turi būti sprendžiama sutarties keitimo naudai, siekiant sutartį išsaugoti ir leidžiant sutartį peržiūrėti, kaip sutarties privalomumo ir vykdymo principų išimtis, nebent ir pakeitus sutartį jos vykdymas sutarties šaliai būtų per sunkus, o kreditorius nebeturėtų intereso įvykdyti sutartį ir siekti jos rezultato.“⁸⁷. Atkreipiamas dėmesys, kad reikia atsižvelgti ne tik į tai ar atstatoma sutartinė pusiausvyra bekeičiant sutartį, bet ir į tai ar pakeisti sutartį bus tikslinga. Pakeitus sutartį, viena iš šalių gali prarasti realų interesą toliau sutartį vykdyti. Taigi turi išlikti realus sutarties šalių interesas sutartį vykdyti, sutarties vykdymas neturėtų būti pernelyg sunkus, priešingu atveju sutartį reiktų nutraukti. Taigi, nors ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas primena, kad sutarties nutraukimo ir sutarties išsaugojimo konkurencija yra sprendžiama pastarosios naudai, tačiau iš karto pastebima, kad *favorum contractus* principas nėra absoliutus ir iškart išskiriamos dvi situacijos, kada sutartis visgi turėtų būti nutraukta:

- a) Sutarties vykdymas šaliai taptų per daug sunkus;
- b) Kreditorius nebeturėtų intereso įvykdyti sutartį ir siekti jos rezultato.

Pav. 1 Indėlių palūkanų normos diagrama. Šaltinis: Lietuvos Banko internetinė duomenų bazė⁸⁸

Pateikiamoje lentelėje matyti kad iki krizės indėlių palūkanų norma didėjo gana sparčiai. Tai galima paaiškinti didėjusiu lėšų poreikiu bankams. Pagrindinė priežastis buvo ta, kad bankai itin noriai skolino verslui dėl tuo metu buvusio ekonominio bumo,

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Lietuvos banko statistika [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8280&lang=lt>; <https://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=9280&lang=lt> [žiūrėta. 2016-04-22].

todėl norėdami padidinti savo paskolų portfelį, bankai stengėsi pritraukti lėšų iš privačių asmenų, t.y. priiminėjo indėlius, kuriuos vėliau perskolindavo verslui. Augant paskolų poreikiui, didėjo ir indėlių palūkanų norma. Po ekonominio sunkmečio, bankai gerokai sugriežtino paskolų išdavimo tvarką, taip pat dėl ekonominės krizės kilusių bankrotų sumažėjo ir verslų, siekiančių gauti paskolas. Didžioji dalis verslo daugiau dėmesio skyrė situacijos stabilizavimui, o ne plėtrai. Dėl šių priežasčių bankai turėjo daugiau lėšų nei galėjo paskolinti, todėl jiems nebuvo tikslinga kaupti gyventojų indėlius mokant jiems dideles palūkanas.

Taigi, akivaizdu, kad nagrinėjamoje situacijoje DNB bankui toliau vykdyti sutartį, tai yra skolinti didesnes sumas nebūtų didelis sunkumas. Taigi esant grynųjų pinigų pertekliui bankuose, padidėjęs prašomas kreditas per daug neapsunkintų sutarties vykdymo DNB bankui. Atitinkamai šiuo atveju bankui, greičiausiai, didžiausią nerimą kelia būtent tai, ar projektas bus sėkmingas ir ar ieškovas sugebės gražinti pasiskolintus pinigus.

Taigi, nesant pakankamai užstatyto turto ar garantijų, galima būtų sakyti, kad bankas praranda interesą skolinti pinigus, nes atitinkamai rizika darosi per didelė. Didėjant rizikai, mažėja banko interesas skolinti pinigus už sutartas palūkanas. „*favor contractus*“ principas įpareigoja šalį siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma. Viešasis interesas užtikrinti civilinių santykių stabilumą ir teisėtų lūkesčių apsaugą riboja sutarties šalies vienašalę iniciatyvą nutraukti sutartį, todėl nutraukiant sutartį, turi būti atsižvelgiama ir į sutartį pažeidusios šalies interesus, taip užtikrinant šalių teisėtų interesų pusiausvyrą. Šių veiksnių svarba kartu nesuteikia teismui teisės suabsoliutinti *favor contractus* principo reikšmės sutartiniuose santykiuose, taip paneigiant vienos iš sutarties šalių teisėtų interesų apsaugą.⁸⁹ Taigi, iš esmės yra akcentuojama, kad privatinų civilinių santykių ir atitinkamai sutartinių prievolinių santykių egzistavimas yra būtini sėkmingos valstybės egzistavimui ir dėl to sutarčių išsaugojimas yra viešasis interesas. Atitinkamai šiam principui priskyrus viešojo intereso statusą, teismai turi stengtis ginti, išsaugoti kuo daugiau sutarčių. Dėl to esant konkurencijai su kitais principais, straipsniais teismas turėtų pirmenybę teikti būtent sutarties išsaugojimui. Nors visgi yra akcentuojama, kad šio principo negalima absoliutinti ir būtent sutarties keitimo esant pasikeitus aplinkybėms kontekste reikia prisiminti tiek, kad pats *pacta sunt servanda* principas yra vienas pamatinių privatinės teisės principų ir, kad nevalia į jį žiūrėti lengvabūdiškai. Taip pat esant prašymui keisti sutartį, ją taip išsaugant, nors ir teikiant

---

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. R. S. ir D. Sv. AB "DNB bankas" (byla 3K-3-349-2013).

prioritetą *favor contractus* principui, tačiau vis tiek būtina nustatyti reikalingas šeštos knygos 204 straipsnyje nuostatas. „Prasidėjus finansų krizei ir pasikeitus situacijai kreditų rinkoje, padidėjo palūkanos už kreditus, kartu padidindamos ieškovų prievolės mokėti grąžinamo kredito ir palūkanų įmokas įvykdymo kainą. Ši aplinkybė galėtų būti pripažįstama sutarties vykdymo suvaržymu, iš dalies pateisinančiu prievolės nevykdymą, tačiau konstatuoti faktai, kad ieškovai visiškai nevykdė prievolių, yra kliūtis sutarčių nevykdymą tokiu mastu vertinti kaip CK 6.204 straipsnyje reglamentuojamų aplinkybių poveikio padarinį.“⁹⁰ Taigi nors teismai vadovaujasi sutarties išsaugojimo principu, nors ir byloje egzistavo faktai, kuriems esant buvo galima kalbėti apie sutarties išsaugojimą ją keičiant, tačiau ieškovui realiai pažeidus šeštos knygos 204 straipsnio trečią dalį „Kreipimasis dėl sutarties pakeitimo savaime nesuteikia nukentėjusiai šaliai teisės sustabdyti sutarties vykdymą.“. Taigi teismas nors teismas pasisako, kad sutarties išsaugojimas būtų viešasis interesas ir nuolatos teigia, kad sutarties išsaugojimas yra teismo prioritetas, kad šiam principui reikėtų teikti pirmenybę, tačiau jo neabsoliutinant negalima paneigti kitų imperatyvių įstatymo normų ar šiuo atveju nesilaikyti reikalingų 204 straipsnio kriterijų norint keisti sutartį.

Taigi, turint omenyje, kad *favor contractus* principas nėra absoliutus, šaliai norint nutraukti sutartį, tokia galimybė turėtų egzistuoti. Sutarčių sudarymo laisvės principas, yra neatsiejamas nuo laisvės nutraukti sutartį. Nors ir teisinių santykių šalis pasirašydama sutartį prisiima tam tikrus įsipareigojimus ir prisiima riziką, kad tų įsipareigojimų neįvykdžius, gali atsirasti tam tikros neigiamos pasekmės, turtinė, neturtinė žala, kurią tektų atlyginti. Bet *favor contractus* principo absoliutinimas reikštų teisinių santykių šalies teisių ribojimą, apsisprendimo laisvės, veiksmų ribojimą. Sutartis negali šalies paversti verge ir priversti ją vykdyti nenorimą sutartį. Taigi į šalies norus teismas privalo atsižvelgti.

4.6 Ultima Ratio - Sutarties nutraukimas

Taigi galima daryti išvadą, kad teismo prioritetas, esant galimybei visada yra sutartį išsaugoti. Tačiau tą ne visada galima padaryti, nepaisant fakto, kad sutarties šalies padėtis iš esmės pasikeitė ne dėl jos priklausančių aplinkybių. Taigi, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 204 straipsnio trečiojoje dalyje yra įtvirtinta teismo galimybė sutartį nutraukti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad nors ir turi atsižvelgti, tačiau jis nėra įpareigotas sutartį nutraukti tomis sąlygomis, kurios

---

⁹⁰Ten pat.

yra nustatytos sutartyje „Be to, teismas turi teisę nutraukti sutartį pagal teismo sprendime, o ne sutartyje nustatytas sąlygas“⁹¹. „Pažymėtina ir tai, kad tokiu kaip nagrinėjamoje byloje atveju priteisus kitai sutarties šaliai negautas pajamas sutarties nutraukimas pagal CK 6.204 straipsnį netektų prasmės, būtų paneigta sutartinių prievolių vykdymo pasunkėjimo naštos padalijimo abiem sutartims šalims idėja. Sutarties nutraukimo pagal CK 6.204 straipsnį neigiami padariniai šalims gali būti paskirstomi, teismui nustatant sutarties nutraukimo sąlygas (CK 6.204 straipsnio 3 dalies 1 punktas). „⁹². Taigi, yra kalbama, kad esant situacijai, kai sutarties išsaugoti nebebūtų galima ją pakeičiant, tačiau sutartis būtų neįvykdyta ne dėl sutartį pažeidusios šalies kaltės, tai yra egzistuočių visos reikalingos sąlygos pasikeitusių aplinkybių institutui taikyti. Pasunkėjimo našta, iš to atsiradę nuostoliai turėtų būti pasidalinami tarp šalių „paneigta sutartinių prievolių vykdymo pasunkėjimo naštos padalijimo abiem sutartims šalims idėja“.

„Kasatoriaus argumentai, kad šalis negali vienašališkai nutraukti sutarties, kol nėra išnagrinėtas ginčas dėl jos sąlygų pakeitimo, yra nepagrįsti, nes operatyvus sutarties nutraukimo būdas nesikreipiant į teismą yra prevencinė priemonė tam, kad kita sutarties šalis tinkamai vykdytų sutartį; vienašalis sutarties nutraukimas leidžia ne tik sutartį pažeidusiai, bet ir nukentėjusiai šaliai išvengti papildomų nuostolių, tačiau sutartį vienašališkai nutraukianti šalis prisiima riziką dėl vienašalio sutarties nutraukimo ir jai tenkančių nepalankių padarinių. Taigi tuo atveju, jeigu būtų nustatyta, kad yra pagrindas pakeisti sutarties sąlygas, o sutartis dėl ginčijamos sąlygos netinkamo vykdymo jau yra vienašališkai nutraukta, bylą nagrinėjantis teismas turėtų grąžinti šalis į prieš tai buvusią padėtį, t. y. atkurti sutarties galiojimą, o jei tai neįmanoma, įpareigoti sutartį nutraukusią ir jos galiojimo negalinčią atkurti šalį atlyginti kitai šaliai nuostolius dėl negalėjimo įvykdyti sutartį.“⁹³

Sutarties nutraukimas yra šalies teisė, jos teisių gynybos būdas. Civilinio kodekso 1.138 straipsnis „Civilines teises įstatymų nustatyta tvarka gina teismas, neviršydamas savo kompetencijos, šiais būdais/./ penkta dalis: nutraukdamas arba pakeisdamas teisinį santykį“ Prašymas pakeisti sutartį neturėtų apriboti šalies teisės dėl sutarties nutraukimo. Tačiau nutraukianti šalis esant kitos šalies prašymui sutartį keisti taip prisiima riziką, nes teismas gali pripažinti, kad nutraukimas buvo neteisėtas, neproporcinga priemonė ar, kad sutartį galima buvo išsaugoti kas galėtų reikšti nemažus nuostolius, kai teismas atkurtų jau nutrauktos sutarties galiojimą. Tam tikrais atvejais esant vienos šalies norui nutraukti

⁹¹ Ten pat.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis c.b. UAB „Tamro vaistinė“ v. UAB „Gamafondas“ (byla Nr. 3K-3-150/2012).

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis c.b. UAB „Valbis“ v. UAB „Kauno audinių projektas“ (byla Nr. 3K-3-30-219/2015).

sutartį, o kitos šaliai norint išsaugoti sutartį, egzistuoja galimybė sutartį bent laikinai išsaugoti pasitelkus laikiną apsaugos priemonių institutą. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 145 straipsnio 6 dalis „Laikinosios apsaugos priemonės gali būti/.../draudimas atsakovui dalyvauti tam tikruose sandoriuose arba imtis tam tikrų veiksmų“. Šiuo atveju į terminą imtis tam tikrų veiksmų įeity ir laikinas draudimas nutraukti sutartį. Šiuo institutu sutarties šalis galėtų pasinaudoti, jeigu norėtų išsaugoti sutartį, tačiau kita sutarties šalis ją norėtų nutraukti. Panaši situacija yra nagrinėjama jau minėtoje byloje UAB „Valbis“ v. UAB „Kauno audinių projektas“⁹⁴. Šioje byloje ieškovas UAB „Valbis“ kreipėsi į teismą, nes su juo nutraukė nuomos sutartį, ieškovo manymu nutraukti sutartį remiantis vien nemokėjimu už nuomą nėra pakankamas pagrindas. Esant laikinai apsaugos priemonei – nenutraukti sutarties, ieškovas gavo pranešimą apie sutarties nutraukimą. UAB „Valbis“ bandė teigti, kad toks pranešimas yra neteisėtas, nes esant teisme nagrinėjamai bylai 6.204 straipsnio pagrindu dėl sutarties išsaugojimo pakeičiant sutartį. Negalimi jokie veiksmai susiję su sutarties nutraukimu. Visgi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu pasisakė, kad pranešimas apie sutarties nutraukimą yra vienašalis aktas, pats savaime nesukuriant teisių ar pareigų ir nėra aktas, kur būtų galima skųsti.

Įdomu tai, kad netgi esant esminiam sutarties pažeidimui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vis tiek analizuoja situaciją ir esant vienos iš šalių norui išsaugoti sutartį, esant tam galimybei ir teikia prioritetą. Neatsisako *favorum contractus* principo. „Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CK 6.217 straipsnio 5 dalis leidžia sutarties šalims vienašališkai nutraukti sutartį joje numatytais atvejais, net kai sutarties pažeidimas nėra esminis, todėl sutartyje nustatyti jos nutraukimo pagrindai pagal CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kvalifikuojančius požymius nevertinami/.../Vis dėlto sutarties nutraukimas yra kraštutinė – *ultima ratio* – priemonė, kurios taikymui nepakanka vien formalus pagrindas. *Favor contractus* principas įpareigoja šalis siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma“⁹⁵. Visgi reikia prisiminti, kad šalis gali prarasti interesą vykdyti sutartį ir netgi egzistuojant atnaujinimo galimybei yra būtina atsižvelgti į tai+, ar išlieka kitos šalies interesas vykdyti sutartį. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad kai sutartis yra pažeista, kita šalis gali prarasti interesą tęsti sutartinius santykius ir gali pasinaudoti vienašališku sutarties nutraukimu kaip savigynos priemone.“⁹⁶ „Nutraukimo pagrindai turi būti realūs, jų tikrumas įrodytas, ir jie turėtų reikšti, kad sutarties tolesnis

---

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. R. S. ir D. Sv. AB "DNB bankas" (byla 3K-3-349-2013).

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutartis c.b. VŠĮ „Aušveita“ v. UAB Vilniaus apskrities viršininko administracijai (byla Nr. 3K-3-18/2011).

galiojimas sukeltų nukentėjusiai šaliai sutarties sudarymo metu nenumatytus turtinio ar asmeninio pobūdžio didelius praradimus. Vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų padarinių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo, o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą.⁹⁷ Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja praktiką, kad vien buvimas formalių esminių sutarties pažeidimo požymių dar nereiškia, kad teismas turi pareigą nutraukti sutartį ar, kad toks vienašalis sutarties nutraukimas esant kitos šalies norui sutartį išsaugoti bus pateisinamas. Sutartinių santykių šalis negali naudotis galimais esminiais sutarties pažeidimo požymiais, kaip formaliu pretekstu nutraukti sutartį. Teismas turi kiekvienu individualiu atveju gilintis ar šalys gauna iš esmės ko tikėjosi, sutarties išsaugojimas ar atnaujinimas nepažeis šalių teisių. „Sutarties nutraukimas pagal tarptautinės sutarčių teisės favor contractus (sutarties naudai) principą ir jį atspindintį nacionalinį teisinį reguliavimą yra išimtinis teisių gynimo būdas (ultima ratio)⁹⁷.

---

⁹⁷ Ten pat.

Išvados

1) Ilgą laiką Europoje dominavęs *pacta sunt servanda* principas buvo papildytas moderniu ir teisingumą, sąžiningumą bei protingumą leidžiančiu įgyvendinti teisiniu principu *Rebus Sic Stantibus*. Principo egzistavimas šiuolaikinėje dinamiškoje ekonomikoje yra būtinas. Jis nekonkuruoja, o papildo *Pacta Sunt Servanda* principą.

2) Nuo giminingos *force majeure* teisinės doktrinos pasikeitusių aplinkybių institutas tradiciškai yra atskiriamas pagal padarinius, tai yra *force majeure* instituto taikymo atveju sutarties yra nebeįmanoma įvykdyti, o pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo atveju sutartį yra vis dar įmanoma vykdyti, tačiau vykdymas žymiai pasunkėja, esant institutų konkurencijai nukentėjusi šalis gali rinktis, kurį teisinį institutą jei taikyti.

3) Analizuojant *force majeure* ir *rebus sic stantibus* atskyrimą prieinama išvada, kad šiais laikais riba tarp neįmanomumo ir žymaus pasunkėjimo yra sunkiai apčiuopiama, bei greitai nykstanti. Vertinant, kurios aplinkybės sukelia neįmanomumą, o kurios tik žymų pasunkėjimą, reiktų vertinti pasitelkus protingumo kriterijų.

4) Didžiojoje Britanijoje egzistuojanti *Rebus Sic Stantibus* principo atmaina frustracijos teisinis institutas yra iš esmės panašus į mūsų pasikeitusių aplinkybių institutą, tačiau esminiai skirtumai yra tie, kad remiantis frustracijos institutu sutartis gali būti tik nutraukta, bet ne keičiama. Kitas esminis skirtumas būtų toks, kad šis institutas yra taikomas griežčiau, nei mūsų pasikeitusių aplinkybių teisinis institutas

5) Prancūzijoje nepaisant įvairių bandymų jos civilinėje teisėje įtvirtinti vienokią ar kitokią *Rebus Sic Stantibus* principo atmainą vis dar dominuoja *Pacta Sunt Servanda* principas. Administraciniai Prancūzijos teismai yra pasukę kitu keliu ir administracinėje teisėje yra įvirtinta *imprévision* doktrina reglamentuojanti pasikeitusių aplinkybių institutą. Prancūzijos civilinių teismų pozicija pasaulio mastu yra izoliuota ir sunkiai suprantama

6) Vokietijos *Rebus Sic Stantibus* principo atmaina *Reichsgericht* lyginant su kitomis didžiosiomis Europos valstybėmis yra pati lanksčiausia ir artimiausia Lietuvoje galiojančiam pasikeitusių aplinkybių institutui. Didžiausi skirtumai būtų tame, kad šioje doktrinoje kartu liejasi klaidos ir pasikeitusių aplinkybių institutai. Tai yra *Reichsgericht* nenumato aplinkybių laiko atsiradimo kriterijaus, aplinkybės dėl, kurių būtų bandoma taikyti *Geschäftsgrundlage* doktriną galėjo egzistuoti ir anksčiau. Taip pat nors ir dėl to nesutariama pačioje Vokietijos teisės doktrinoje, bet Vokietijoje nėra reikalaujama išankstinių šalių derybų išsaugoti arba nutraukti sutartį prieš kreipiantis į teismą.

7) Įvykiai dėl kurių yra taikomas institutas turi atsirasti po sutarties sudarymo. Tačiau aplinkybėms ar įvykiams esant jau prieš sutarties buvimą, arba kalbant apie tokius įvykius, kuriuos jau galima realiai numatyti (pavyzdžiui artėjanti ekonominė krizė) būtų būtina įrodyti, kad šalis apie juos protingai negalėjo žinoti.

8) Pagal bendrą taisyklę, jeigu įvykiai ar aplinkybės pakeitė šalių pusiausvyrą ar smarkiai apsunkinę vienos iš šalių padėtį egzistavo prieš sutarties sudarymą, tai atsižvelgiant ar egzistavo esminė šalių nelygybė, sutarties nenaudingos sąlygos galėtų būti keičiamos remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštos knygos 228 straipsniu arba sutartis galėtų būti panaikina naudojantis pirmos knygos 90 straipsniu.

9) Jokio esminių aplinkybių pasikeitimo procentinės išraiškos nebuvimas tiek UNITROID tiek Lietuvos teismų praktikoje yra neigiamas dalykas, tokio kriterijaus buvimas įneštų reikalingo aiškumo normos taikyme.

10) Laiko kriterijus yra siaurina pasikeitusių aplinkybių instituto taikymą ne tik jį atskiriant nuo esminės šalių nelygybės bei klaidos institutų, bet laike apribojant galimų aplinkybių egzistavimą nustatant, kad šalis žinojo arba turėjo žinoti apie esančias neigiamas aplinkybes

11) Negalima pasirašinėti rizikingų sutarčių ir rizikai nepasitvirtinus keisti sutartį remiantis pasikeitusių aplinkybių institutu. Jeigu pasirašant sutartį yra manoma, kad šalis galėjo numatyti kilsiančius neigiamus padarinius, kurie iš esmės pablogino šalies būklę tai laikytina, kad šalis prisiėmė iš tokių padarinių galimai kelsiančią riziką. Naudojant pasikeitusių aplinkybių institutą šalis neturėtų būti atleidžiama nuo blogų derybų padarinių;

12) Pagal viešųjų pirkimų konkursą nustatyta konkreti darbų kaina neturėtų būti keičiama remiantis pasikeitusių aplinkybių institutu, nes rangovus tokiu atveju yra prisėmęs darbų pabrangimo riziką, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip;

13) Dideliems juridiniams asmenims turėtų būti taikomas griežtesnis neigiamas numatomumo kriterijus, negu pažeidžiamų grupių fiziniams asmenims – ekonomiškai silpni, neišsilavinę ir panašūs asmenys;

14) Pasikeitusių aplinkybių institutas neturėtų būti taikomas vien dėl to, kad šalies viltingais lūkesčiais pasirašyta sutartis nepasitvirtino ar neatnešė tokio pelno, kokio ji tikėjosi;

15) Nors ir bendrai šnekant apie protingo numatymo kriterijų būtų galima taikyti vidutinio, protingo, apdairaus žmogaus standartą – *bonus pater familias*, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pasisakęs, kad kiekvienu atveju reikia individualiai

vertinti ar šalis galėjo numatyti tam tikrų neigiamų aplinkybių egzistavimą ar tikėtiną atsiradimą;

16) Protingo numatomumo kriterijus nereiškia paranoiškos, visų įmanomų nelaimių laukiančios šalies. Numatomumo kriterijus yra reikalingas ir Šalis gali prisiimti riziką sutartimi, aktyviau ir pasyviau būdu. Taip pat rizika gali būti prisiimama numatamai ar šaliai priskiriama įstatymo. ;

17) Manoma, kad esant tik faktiniam ieškinio pagrindui teismas turi teisę ex officio taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą;

18) Nagrinėjamo straipsnio trečioje dalyje esantis derybų kriterijus prieš kreipiantis į teismą yra imperatyvus;

19) Įtvirtintas imperatyvus derybų kriterijus padeda šalims susitarti draugiškai, išsaugo sutartis bei įgyvendina *favor contractus* principą nagrinėjamojo straipsnio prasme;

20) Operatyvus pranešimas apie iš esmės pablogėjusias aplinkybes taikant įstatymo analogiją būtų vidutinis 30 dienų terminas, tačiau pranešimo terminas priklausys nuo kiekvienos situacijos aplinkybių;

21) Operatyvaus prašymo pradėti derybas nepateikimas neatima teisės iš šalies pradėti derybų dėl sutarties pakeitimo ar nutraukimo, tačiau teismui tai gali būti svarus kriterijus

22) Nesant išskirtinių aplinkybių, šalis neturi teisės pati, be teismo ar kitos sutarties šalies leidimo nustoti vykdyti sutartį. Tokie veiksmai užkerta kelią pasikeitusių aplinkybių instituto taikymui;

23) Išliekant šalių interesui, sutarties tikslui ir esant galimybei teismas visada turėtų stengtis išsaugoti sutartį;

24) Esant vienos iš šalių norui išsaugoti sutartį, egzistavimas formalių, kad ir esminių sutarties pažeidimus atitinkančių kriterijus, sąlygų buvimas nesuteikia teismui teisės savaime nutraukti ar pateisinti sutarties nutraukimą. Kiekvienu individualiu atveju reikia gilintis ar šalys gauna iš esmės to ko pasirašant sutartį tikėjosi, ar sutartį yra įmanoma išsaugoti;

25) Vienos sutarties šalies noras išsaugoti sutartį savaime neatima kitos šalies teisių gynybos būdo – vienašalio sutarties nutraukimo esant esminiems pažeidimams, tačiau šalis nutraukianti sutartį prisiima riziką, kad jeigu teismas sutarties nutraukimo pagrindus pripažintų netinkamais, tai šalis galėtų patirti nuostolių;

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000m. liepos 18d. Įstatymu Nr. VIII-1864 (įsigaliojo 2001-07-01) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
3. 1980 m. Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių. Valstybės žinios. 1995. Nr. 102 – 2283;
4. Prancūzijos civilinis kodeksas 1804 m. [Interaktyvus, žiūrėta 2016 m. balandžio 25 d.] Prieiga per internetą:
<www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf?>
>

Specialioji literatūra

- 1) BEALE H., et al. Cases, Materials and Text on Contract Law. Oxford: Hart Publishing, 2010.
- 2) BEALE H. G., Chitty on Contracts: Twenty-Ninth Edition. Volume I: General Principles. London: Sweet & Maxwell. 2004.
- 3) BRUNNER C. *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles. Exemption for Non-Performance in International Arbitration.* Alphen aan den Rijn: Kluwer LawInternational, 2009.
- 4) CHITTY J., GUEST A. G. Chitty on contracts. London: Sweet & Maxwell, 1994 m.
- 5) *Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit*, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana (1998) 111-113.
- 6) DÖRR O; SCHMALENBACH K., Vienna Convention on the Law of Treaties – A commentary. Berlin: Springer. 2012.
- 7) DRAZDAUSKAS S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.
- 8) HERRESTHAL C. Unexpected-circumstances: Germany Report, [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-25]. Prieiga per internetą:
<<http://unexpected-circumstances.org/German%20Report%202004.doc>>.

- 9) LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003 m.
- 10) MIKELĖNAS V., Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996.
- 11) MIKELĖNAS V., BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso šeštos knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras Vilnius: Justitia, 2003 m.
- 12) MIKELĖNAS V., BARTKUS G., DOMINAS G., KABIŠAITIS A., KESERAUSKAS Š., MIZARAS V., PETRAUSKAITĖ D., PETRAVIČIUS R., SMIRNOVIENĖ Z., STASKONIS V., ŠUKYS R., TAMINSKAS A., TIAŽKIJUS V., VAINAUSKAS A., VILEITA A. Civilinio kodekso komentaras bendrosios nuostatos Vilnius: Justitia, 2001 m.
- 13) MAKOW D. Hardship and Force Majeure. American journal of Comparative Law. 1992 m. vol 40.
- 14) POOLE J. Casebook on Contract Law - Tenth edition. Oxford: Oxford University Press, 2010 m.
- 15) PERILLO. J.M Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana 1998 m.
- 16) SCHLECHTRIEM & SCHWENZE, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- 17) Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai, 2010 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-25]. Prieiga per internetą:
<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>.>
- 18) Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai, 1994 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-25], Prieiga per internetą:
<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>>

- 19) WEHBERG H. Pacta Sunt Servanda. American Journal of International Law. 1959 m. 53(4).
- 20) United Nations Conference on the Law of Treaties. 1968, 03.26-05.24, Viena. Austrija. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-26]. Prieiga per internetą: http://legal.un.org/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/english/1stsess/a_conf_39_c1_sr29.pdf
- 21) ZIMMERMANN, REINHARD, The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition, Munich Cape Town, 1990.
- 22) ZWEIGERT K., KÖTZ H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- 23) ZAPOLSKIS P. Aplinkybių pasikeitimo įtaka sutarties vykdymui .Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

Praktinė medžiaga

- 1) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 20011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje VŠĮ „Aušveita“ v. UAB "Promata" (byla 3K-3-18/2011);
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje AB „DNB Bankas“ v. Antstolė Virginija Meškauskienė (byla 3K-3-523/2013)
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dzūkijos vandenys“ v. UAB "LITESKO“ (byla 3K-3-530/2008);
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“ (byla Nr. 3K-3-364/2014)
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Valbis“ v. UAB „Kauno audinių projektas“ (byla Nr. 3K-3-30-219/2015)
- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje R.B v. UAB „Sauluva“ (byla Nr. 3K-3-296/2006);
- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“ ir Vilniaus miesto savivaldybės administracija. (byla 3K-3-240/2013);
- 8) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Tamro vaistinė“ v. UAB „Gamafondas“, (byla 3K-3-150/2012);

- 9) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“ ir Vilniaus miesto savivaldybės administracija. (byla 3K-3-240/2013);
- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Europa Group“ v. UAB „Kleta“ (byla Nr.3K-3-265/2011);
- 11) *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje V. D. ir kt. v. AB DNB bankas (byla 3K-3-523/2013);*
- 12) Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (1982).;
- 13) Paradine v. Jane. 1643 metai kovo 26 diena. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-04-26].
Prieiga per internetą: <https://en.wikipedia.org/wiki/Paradine_v_Jane> ;

Santrauka

Magistro darbo tema - Sutarties vykdymas iš esmės pasikeitus aplinkybėms.

Darbas pradedamas analizuojant nagrinėjamos temos įkūnijančio teisės principo *rebus sic stantibus* santykį su vienu iš pagrindinių privatinės, sutarčių teisės principų *pacta sunt servanda*, bandoma rasti šių principų ištakas, atsakyti į klausimą koks šių principų santykis. Jie konkuruoja ar papildo vienas kitą? Taip pat darbe yra bandoma atskirti nagrinėjamą teisinį principą nuo giminingos *force majeure* teisinės doktrinos. Kada šių institutų veikimas kertasi, kada jį yra sunku atskirti?

Norint pilnai atskleisti pasirinktą temą, lyginamuoju aspektu yra nagrinėjamos įtakingiausios, didžiausias ir giliausias teisinės šaknis turinčios valstybės - Didžioji Britanija, Prancūzija, Vokietija. Kokius požiūrius į sutarties privalomą laikymąsi bei atitinkamai galimybę keisti atspindi šios valstybės? Darbo analizė parodė šių valstybių skirtingus ir unikalius požiūrius, atskleidė kad Vokietijos teisinė mokykla yra pati moderniausia iš nagrinėtų.

Antrajame darbo skyriuje yra analizuojamos pagrindinės sąlygos taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą, analizuotas jų santykis viena su kita bei su išoriniu pasauliu, kitomis teisinėmis normomis. Prieinama prie įvairių išvadų parodančių šių kriterijų svarbą tiek nustatinėjant ar apskritai egzistuoja iš esmės pasikeitusios aplinkybės, kam viena ar kita sąlyga yra reikalinga, kaip ji padeda atskirti visą teisinę normą nuo kitų teisinių institutų.

Paskutiniame darbo skyriuje yra nagrinėjamas darbo temą įtvirtinantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos 6.204 trečia dalis. Bandoma atsakyti į probleminius klausimus. Ar teismas pats gali taikyti pasikeitusių aplinkybių institutą savo prerogatyva? Ar pareiga pranešti apie pasikeitusias aplinkybes yra imperatyvi ir šalis to nepadarius praranda teisę taikyti nagrinėjamą institutą? Koks yra operatyvus terminas pranešti kitai šaliai apie iš esmės pasikeitusias aplinkybes? Darbe prieinamos išvados, kad operatyvus nesikreipimas dėl pasikeitusių aplinkybių, dažniausiai iš šalies neatims teisės taikyti nagrinėjamą institutą. Darbe yra atskleidžiama, kad derybos prieš kreipiantis į teismą yra būtinybė, analizuojama tokia normos prasmė, paskirtis. Nors ir remiantis Lietuvoje galiojančiu *favour contractus* teisiniu principu teigiančiu, kad teismai turi teikti pirmenybę sutarties išsaugojimui, tačiau darbe yra atskleidžiama, kad šis principas nėra absoliutus, bandoma rasti balansą tarp šio teisinio principo, bei kitų asmenų teisių, kaip antai sutarties nutraukimo ar su viešuoju interesu.

Summary

Thesis of this work is performance of the contract under changed circumstances.

Thesis is started by analyzing performance of contract under changed circumstances, its historical roots which is old Roman maxim *Contractus qui habent tractum succesivum et dependentiam de futurum, rebus sic stantibus intelliguntur*. It analyzes one of the main law principles *pacta sunt servanda* along with *rebus sic stantibus*, where principles come from, why do they exist, what is the relationship between them? Are they at rivalry or do they help and complement each other? Thesis showed that the answer is latter.

To fully analyze theme of this thesis one must understand how analogical law norms are treated in the most influential, the biggest old Europe countries with the most powerful law roots. What view does these countries have towards sanctity of the contract and what possibilities towards change of contract under changed circumstances do these countries offer? Analysis showed that these countries embodies different and unique views towards the subject of thesis, German law school being the most modern one.

The second chapter of this work analyzes the main criteria to apply law of doctrine of changed circumstances, what is the relation of the main criteria with each other, other law norms, and even the outside world. Findings of such analysis shows the importance of each criteria, why are they needed and included in the official law norm text and how each criteria helps to separate whole legal doctrine from other law norms and principles.

The last chapter of thesis analyses the separate parts of the Lithuanian civil code norm 6.204 third part, along with some problematic civil process questions. Thesis tries to answer various difficult questions – can the court use legal doctrine of changed circumstances without clear application from one the parties? Is the duty to inform other party soon after circumstances has changed is imperative and do party lose the right to expedite its right towards use of this law doctrine if it failed to communicate changed circumstances fast enough? Thesis reaches conclusion that not reporting changed circumstances at fast pace, usually, will not take away the right towards the use of this doctrine. Work shows that negotiation between the parties is a must and answers why it is so and how it's beneficial for everyone. In Lithuania exists law principle called *favour contractus* which implies that courts need to give the priority towards saving the contract, but this work shows that *favour contractus* principle is not absolute, that is why thesis tries to find the balance between this principle and right to terminate the contract, balance with the public interest.